

NEMZETGAZDASÁGI
MINISZTERIUM
Innovációs és K+F Főosztály

S3 Fehér Könyv: Magyarország intelligens szakosodási irányai

TÁRSADALMI EGYEZTETÉSRE KÉSZÍTETT TERVEZET

Budapest, 2013. november

A Fehér Könyvet a Kormány nem tárgyalta, ezért álláspontjának az nem tekinthető.

TARTALOM

1. Bevezetés	3
2. A magyarországi S3 tervezés alapkoncepciói és kulcsfogalmai.....	6
2.2. Értékláncok, innováció és területiség	6
2.3. A KFI és a területi fejlesztés összekapcsolása: az ésszerű és hatékony szakosodás koncepciója	8
2.3. Strukturális átalakulás.....	8
2.4. EDP: Entrepreneurial Discovery Process	9
3. Helyzetértékelés	11
3.1. A gazdaság térszerkezete	12
3.2. A Tét térszerkezete	22
3.3. A humán erőforrások és a társadalom térszerkezete	31
3.4. Magyarország jövőalternatívái 2030-ra.....	38
4. Jövőkép és célkitűzések.....	41
4.1. S3 vízió és a szakosodás lehetséges fő irányai.....	41
4.2. Az S3-szemléletű felzárkózás és kitörés ágazati-regionális lehetőségei.....	44
4.3. Az intelligens szakosodás lehetséges horizontális támaszai.....	45
4.4. Az S3 szakosodási lehetőségtér áttekintése	46
5. Eszközök, beavatkozások.....	49
5.1. Egy újgenerációs innovációpolitika meghonosításának igénye	49
5.2. Az S3 eszközrendszer hagyományos megközelítésben	51
5.3. Finanszírozási források.....	52
Hivatkozások.....	53
Rövidítések	55
Mellékletek.....	56
1. sz. melléklet: Az S3 tervezés folyamata és mérőföldkövei	56
2. sz. melléklet: A globális gazdasági beágyazottság egyes mutatói.....	57
3. sz. melléklet: A feldolgozott kormányzati stratégiai dokumentumok	59
4. sz. melléklet: A Regionális Innovációs Ügynökségek által készített intelligens szakosodási stratégiai dokumentumok és az S3 fejlesztési prioritási javaslatok	59
5. sz. melléklet: A feldolgozott megyei területfejlesztési koncepciók.....	62
6. sz. melléklet: A Duna régió stratégia pillérei	63
7. sz. melléklet: Akkreditált Innovációs Klaszterek.....	64
8. sz. melléklet: Export, foglalkoztatás és méret alapján egyaránt kiemelkedő ágazatok a legnagyobb adófizető cégek adatai alapján.....	68
9. sz. melléklet: A kimutatott megyei specializációk a budapesti várostérség kivételével, a legnagyobb adózó cégek adatai nélkül	69

1. Bevezetés

Az Európai Unió 2014-20-as pénzügyi tervezési időszakában a Strukturális Alapból érkező támogatások ex-ante feltétele az ún. intelligens szakosodási („smart specialisation”) és fejlesztési irányok térségi alapon történő kijelölése. A feltételt Magyarország a teljes nemzetgazdaságra vonatkozó S3 (smart specialisation strategy) tervdokumentum elkészítésével kívánja teljesíteni. A gazdaság méretéből, a gazdaság és társadalom, illetve a KFI térszerkezeti adottságaiból, valamint a közigazgatás területi megszervezéséből következik, hogy a 2014-20-as tervek szakszerű elkészítéséhez leginkább egy központilag koordinált megközelítés illeszkedik, amely melyben a központi és a helyi szereplők a tervezés többszörös iterációs folyamatában alakítják ki a kölcsönösen elfogadható, megfelelő motivációs alapot és működési keretet képező stratégiát.

A 2014-20-as tervezési folyamat részeként 2013 januárjában a Regionális Innovációs Ügynökségek regionális S3 terveket készítettek.¹ Április végére ezek szintetizált összegzése is elkészült. A megbízásnak megfelelően a szakosodási elképzelések jól kiegészítették és számos esetben ágazati szempontokkal gazdagították az időközben kormányhatározatként is megjelent KFI Stratégiát. Ugyanakkor az alkalmazott S3 módszertan komplexitása miatt az elkészült anyagok összességében még nem megfelelően jelenítették meg a gazdaság strukturális átalakulási célkitűzéseit, melyeket innovációs lehetőségek felismerésével („entrepreneurial discovery process”, EDP) kell tudni igazolni (az EDP pontos meghatározását lásd a 2.4-es fejezetben).

Az EDP és az innovációra épített strukturális átalakulás középpontba helyezése a legtöbb európai országban is az S3 tervezés jelentős kihívása. Az Európai Bizottsággal közösen megszervezett júniusi ún. peer review konferencia, majd az azt követő háttértárgyalások hivatalosan is megerősítették, hogy az S3 tervezését tovább kell folytatni, és a Bizottság szorgalmazza, hogy az NGM az S3 stratégia továbbfejlesztési menetrendjének leadásával, és annak megjelölésével teljesítse az ex-ante feltételt, hogy mikorra lesz kész az EDP segítségével kialakított innovációs célkitűzéseket tartalmazó tervdokumentum.

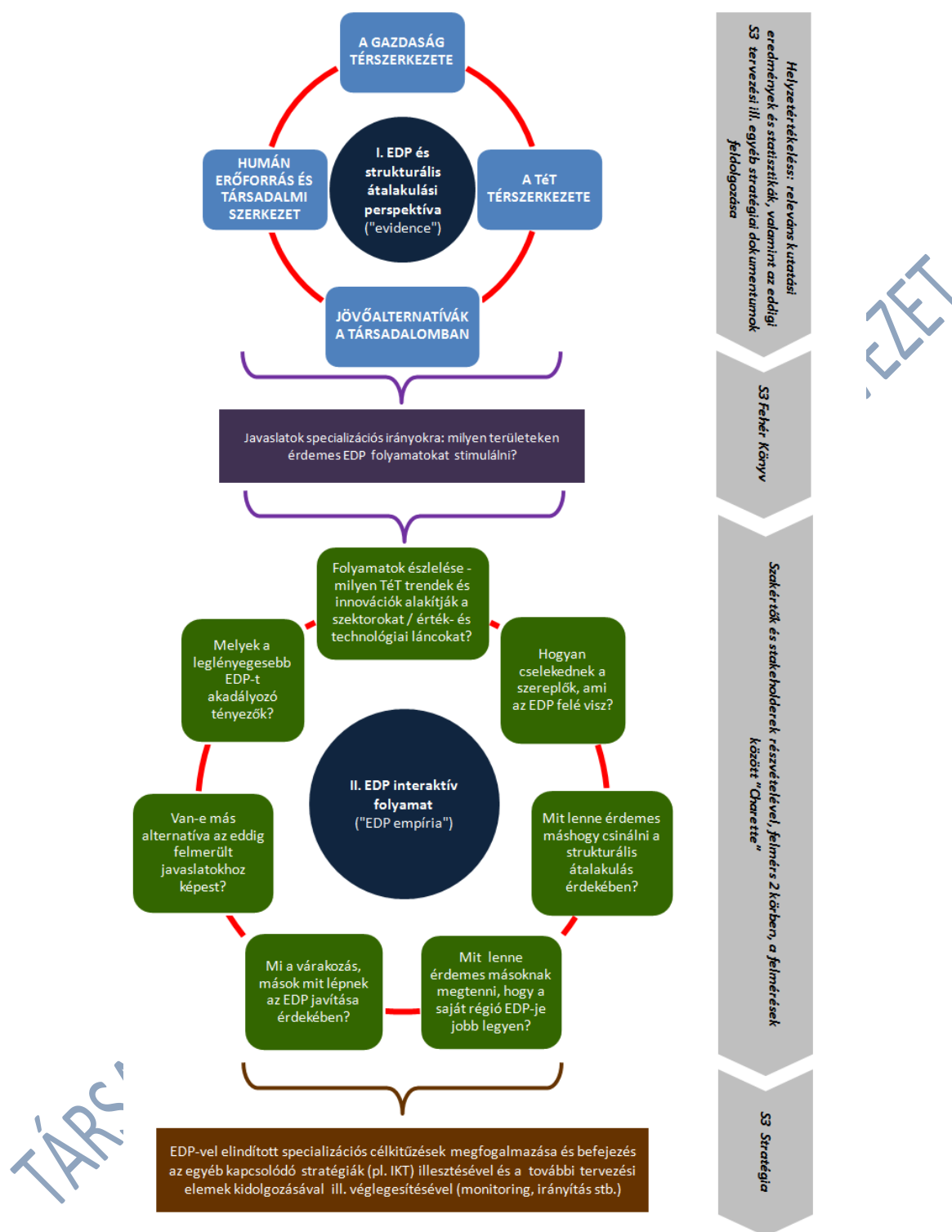
Az Innovációs és K+F Főosztály ennek megfelelően folytatja a tervezést, hangsúlyt helyezve a lehetséges strukturális átalakulási célkitűzéseknek a gazdaság adottságaihoz illeszkedő megfogalmazására, valamint az érintettek módszeres bevonására a folyamat során. Ehhez az üzleti-szakmai, a civil, a közigazgatási és a tudományos-felsőoktatási szervezetek körében kétfordulós országos felmérést tervezünk, közöttük – az első felmérés eredményeit visszacsatolva, és annak bázisán tovább gondolkodó strukturált workshopokkal.

A tervezés során felhasználjuk nemcsak a Regionális Innovációs Ügynökségek által készített terveket, hanem a kapcsolódó egyéb tervezési dokumentumokat is (így például Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepciót, az Ágazati Stratégiai Fehér Könyveket stb.). A tervezést támogatja az október-novemberben megvalósuló roadshow, ahol a jelen Fehér Könyv valamint a kapcsolódó tervezés bemutatása és megvitatása mellett az S3 elképzeléseket támogatni hivatott GINOP eszköztár egyes elemeinek megbeszélésére is sor kerül.

¹A Közép Magyarország Régió S3 stratégiai dokumentumát az Equinox Consulting készítette (ld. KMR S3 (2013)).

A Fehér Könyvet a Kormány nem tárgyalta, ezért álláspontjának az nem tekinthető.

1. ábra: Az EDP-re épülő magyarországi S3 tervezés tartalma és folyamata

Forrás: NGM-IKF

Az elkészített S3 Fehér Könyv² tényekre és kutatási eredményekre alapozott összefoglalást ad a regionalitás, az innováció és K+F, valamint a gazdaságszerkezet összefüggéseiről. **S3**

²„A fehér könyv egy szakpolitikai területről készített átfogó, más stratégiai tervdokumentum megalapozását szolgáló rövid- vagy középtávú stratégiai tervdokumentum, amely azonosítja az adott szakpolitikai területhez köthető legfontosabb, kormányzati lépéseket igénylő problémákat; bemutatja az adott szakpolitikai területen elérendő rövid- vagy középtávú célkitűzéseket és konkrét problémákkal kapcsolatban megoldási lehetőségeket vázol fel, beavatkozási

szakosodási lehetőségeket ismertet azzal a céllal, hogy az érintettek bevonásával folytatódó EDP folyamatra is építő tervezés az adottságokhoz és lehetőségekhez képest optimálisan fejeződhessen be (a szakosodási lehetőségek bemutatása pusztán a „lehetőségtér” feltárását jelenti, ezek tehát vállaltan nem szakosodási tervek, a Fehér Könyv célja az eddigi tervezési dokumentumok keretbe foglalása mellett a szakmai vita generálása). Az S3 tervezéshez szükséges egyes további részterületek – például a határon átnyúló kooperációs lehetőségek – elemzése folyamatban van, de összességében a most bemutatott információk megmutatják a magyar gazdaság- és társadalomfejlődés strukturális trendjeit, melyek megvitatása össztársadalmi érdek.

Végül, de nem utolsósorban aláhúzendő, hogy a teljes S3 tervezés hangsúlyosan reflektálni kíván az elkészített Ágazati Stratégiai Fehér Könyvekben (ÁSFK), a Regionális Innovációs Ügynökségek S3 tervezési dokumentumaiban, az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban és a megyei fejlesztési dokumentumokban megfogalmazottakra, mintegy „EDP-kontextusba” helyezve azokat. A Fehér Könyv mellékleteiben e dokumentumok vonatkozó kivonatai is megtalálhatóak.

módokra tesz javaslatot. A fehér könyvelőkészítéséről, majd elfogadásáról az adott szakpolitikai területért felelős miniszter dönt és tervezetét társadalmi véleményezésre kell bocsátani.” A kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet 34. §

2. A magyarországi S3 tervezés alapkonceptiói és kulcsfogalmai

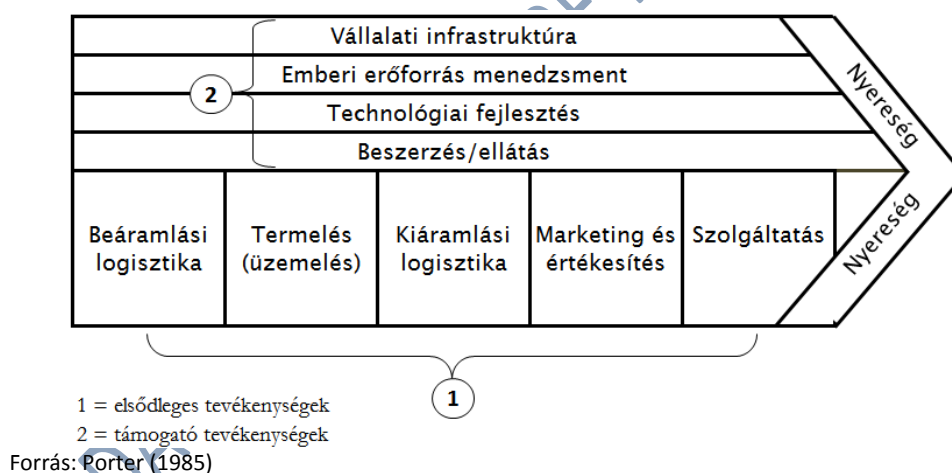
2.2. Értékláncok, innováció és területiség

Az S3 tervezéshez az iparágak (értékláncok és versenyképesség), a nemzetközi közgazdaságtan, az innovációmenedzsment- és innovációpolitika, a vállalkozói hajlandóság szaktudományi területei, és mindezek térségi vetületei jelentik a kiindulási alapokat. Az S3 tervezés **nagymértékben interdiszciplináris megközelítést** igényel.

Iparágnak nevezzük az azonos, vagy egymással közvetlenül helyettesíthető termékeket/szolgáltatásokat előállító vállalatok csoportját (Porter (1980)). Az iparági határok pontos meghatározása régóta szakmai viták tárgya, amit például az iparági konvergencia és a választékgazdaságosság (economies of scope) újabb trendjei is egyre jobban nehezítenek.³

Az **értéklánc** az iparágakban tevékenykedő vállalatok különböző tevékenységeinek egymásra épülése, amelyek során az erőforrások felhasználásával, azok különböző mértékű átalakításával, és a folyamatok menedzselésével egyre nagyobb érték áll elő. A láncolat végén a piac (a végfogyasztó) ezt az értéket elismeri. Az értékláncban megkülönböztethetők az elsődleges (fő-) tevékenységek és a támogató tevékenységek (Porter (1985)). A továbbiakban az iparág/ágazat fogalmat a **lehető legszélesebb értelemben**, az értékláncokban megjelenő legkülönbözőbb szolgáltatási ágazatokra is kiterjesztően használjuk.

2. ábra: Az értéklánc-konceptió

Innováció és megújulás **az értéklánc bármelyik elemében** megvalósítható, továbbá az értékláncokban megjelenő tevékenységek a fejlett piacgazdaságok összességében, azaz a világgazdaság egészében, az országhatárokon túl szerveződnek. Az erőforrások és tevékenységek globális vándorlásával, a rájuk ható intézményi tényezőkkel a **nemzetközi közgazdaságtan** foglalkozik, és itt kell megemlítenünk az **új gazdaságföldrajz** néven ismertté vált irányzatot, amely a közgazdaságtani elméletek főáramába emelte a gazdasági tevékenységek térbeliségét, magyarázó keret adva annak az S3 szempontjából is nagyon fontos kérdésnek, hogy

³ A jól ismert porteri meghatározás is valójában munkadefiníció, amit az iparági verseny elemzéséhez dolgozott ki. Az iparági határok meghatározása mellett az iparági teljesítmények mérése is szakmai viták tárgya, ami nagy hangsúlyt kap akkor, amikor az intelligens szakosodás empirikus alapjait kell meghatározni. Ezért a hagyományosan rendelkezésre álló iparági, illetve KFI-statisztikák, valamint a magyar nyelven elérhető vonatkozó elemzések összességében csak nagyfokú körültekintéssel használhatóak az S3 tervek empirikus megalapozására.

ti. miért ott történik meg a felzárkózás/kitörés, ahol és miért válnak más, korábban vezető térségek leszakadóvá – ha történelmi léptékkal nézve olykor csak időlegesen is.

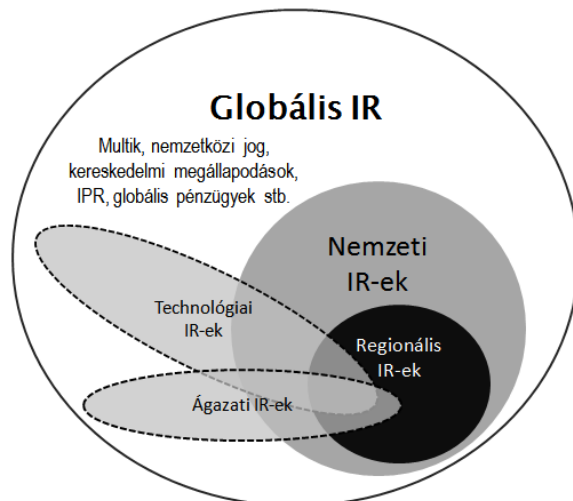
Az **innováció** új ötlet/tudás gyakorlati megvalósítását jelenti. Alapvető megjelenési formái⁴ a *termékinnovációk*, illetve a *szolgáltatási innovációk*. Előbbi új, vagy jelentősen megújított termékekre, utóbbi az új, vagy megújított szolgáltatásokra utal. Az *eljárás-innovációk* új termelési-, technológiai- és szállítási folyamatokat jelölnek – az 1990-es évektől kezdődően az informatikai megoldások jelentősen, gyorsítva és tömegszerűen is növelték az eljárás-innovációk hatásait. A *marketing-innovációk* a termékek/szolgáltatások kialakításával (design), csomagolásával, a fogyasztóhoz való eljuttatással, az árazással kapcsolatosak. Ehhez kapcsolódik és részben átfed a marketing-innovációkkal az új üzleti modellek kialakítása. *Szervezési innovációk* az új üzleti (pl. folyamatszervezési) gyakorlatok, a munkahelyek újszerű kialakítása, a szervezeti külső kapcsolatok megújítása – átfedésben a korábban említett formákkal. Az üzleti szektor innovációinak újdonság-foka esetében viszonylag jól megkülönböztethetők a cég számára, az iparág/piac számára, és a világszinten is jelentős innovációk.

A **közszféra innovációja** új, illetve korábban más szektor(ok)ban meglévő ismeret/tudás gyakorlati alkalmazását jelenti a közösségi (államháztartási) szektorban, amely jelentősen új megoldásként jelenik meg, javítja a hatékonyságot, növeli a jólétet, vagy arra áttételesen pozitívan hat, közvetlen profitlelok nélkül.⁵

A **szociális innováció** az új ötleteknek, megoldási módoknak, új szolgáltatásoknak a társadalmi problémák enyhítése érdekében történő alkalmazását jelenti.⁶

Az innovációk terjedését és gazdasági-társadalmi hasznosságukat kutatják az innovációk rendszerszemléletű elemzései, megkülönböztetve globális, nemzeti, technológiai, ágazati és regionális innovációs rendszereket.⁷

3. ábra. Innovációs rendszerek

Forrás: Asheim et al. (2011)

⁴ A meghatározások az OECD ajánlásait követik, kis kiegészítéssel.

⁵ Ezt a meghatározást Borsi és Lengyel (2011) javasolta – elfogadott nemzetközi definíció hiányában.

⁶ Ld. az Európai Bizottság fogalom-használatát: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1022&langId=en>. 2013. október 1-i letöltés.

⁷ A rendszerszemlélet kibontakozásáról ld. Vas és Bajmócy (2012).

Az intelligens szakosodás nem rendelkezik robosztus elméleti alapokkal, ám a 2. ábrában bemutatott innovációs rendszerek szemlélete és az értéklánc-koncepció együttesen alkalmasak arra, hogy megfelelő elméleti alapokat nyújtsanak a szakpolitikai S3 stratégia kidolgozásához.

A továbbiakban a Fehér Könyv a nagyon röviden bemutatott fogalmi-koncepcionális kereteket használva közreadja az S3 tervezéséhez célzottan feldolgozott információkat, illetve induló hipotéziseket fogalmaz meg a magyar intelligens szakosodási irányokra vonatkozóan, segítve az érintettek és a szakértők tájékozódását, valamint az előirányzott konzultációk sikeres megvalósítását.

2.3. A KFI és a területi fejlesztés összekapcsolása: az ésszerű és hatékony szakosodás koncepciója

Az **intelligens szakosodás** (smart specialisation) a térségek tudásalapú fejlődésének a szükségletek és a kihívások figyelembevételére épülő folyamata.

Az **intelligens szakosodási stratégia** (smart specialisation strategy, S3) a térségek tudásalapú fejlődésének a szükségletek, kihívások figyelembevételére építő cél- és eszközrendszer egy olyan strukturális átalakulás érdekében, amely kiaknázza a perspektivikusan érvényesíthető erősségeket, versenyelőnyöket és potenciális kitörési pontokat.

Az S3 stratégiaalkotás keretében azonosítani kell az ország és a régiók egyedi jellemzőit és értékeit, egyben rá kell mutatni az egyes régiók versenyelőnyeire, és fel kell sorakoztatni a regionális szereplőket és erőforrásokat egy, az ésszerű és innovatív fejlesztési irányokat kijelölő jövőkép mögé. A tervezési folyamat fontos állomása a jelen Fehér Könyv.

2.3. Strukturális átalakulás

Az intelligens szakosodás stratégiájában az ún. **strukturális átalakulás** elősegítése kap kiemelt hangsúlyt. E központi célkitűzés meghatározásában az iparág, illetve a szektor széles értelemben használt fogalma is szerepel.⁸

Strukturális átalakulás: az S3 koncepcióban a következő, egymást nem feltétlenül kizáró folyamatokat jelöli:

- egy létező szektor együttműködő intézményeken és folyamatokon alapuló **átalakulása** (példa: az osztrák finommechanikai ágazat orvosi technológiákba való "átmenete", ami egyébként az egykori MOM és a Medicor hagyományait és a romjain felépülő orvosi műszeriparunk kiépülését, s egyes szegmenseiben a megerősödését, vagy pl. a Mediso sikerét látva nálunk is relevánsnak tűnik).
- egy létező **iparág modernizációja** Key Enabling Technologies⁹ segítségével (példa: a finn papíripar a nanotechnológiák alkalmazási lehetőségeit vizslatja, nálunk példaként talán a SZTAKI nemzetközi hálózati együttműködésen alapuló eredményei jelenthetik a kulcsot az új anyag, - felületkezelési technológiáktól a termékekbe beépíthető szenzorokon át a gyártás automatizálásig.)

⁸ Lásd a *RIS3 Guide* (2012) vonatkozó iránymutatását (im. 12-13.o.).

⁹ A KET-ek a következők: korszerű anyagtechnológia (advanced materials), nanotechnológia, micro-és nano-elektronika, ipari biotechnológia és fotonika.

- **Továbbgyűrűző diverzifikáció:** egy új és egy régi tevékenység szinergiáinak (a fókuszálásnak és a tovagyűrűző hatásoknak) a kiaknázása. (Példa: a toulouse-i régió Airbus specializációja a műholdas és GPS technológiák előretörését hozta. Magyar szempontból az e-car, az elektromos hajtások integrált VKSZ projektje – Evopro – mutat ilyen irányba, mert, itt is egy a hagyományos, régi tevékenység, a jármű K+F-re épülő program kiterjesztéséről, új technológiai szerkezet felé irányuló tevékenység átrendeződéséről van szó).
- egy hagyományos terület **radikális újraalapozása:** egy adott, alacsony növekedésű gazdasági-társadalmi tevékenységet a K+F és innováció hirtelen vonzóvá, a korábbiakhoz képest értékesebbé tehet. (Példa: a firenzei régióban a régészeti és történelmi örökség fenntartását és menedzselését az IT alkalmazások tették lehetővé, Magyarországon a balneológiai gyógykezelések komplex vertikumának orvostudományi és infrastrukturális hátterével összefüggő feltételek rendszerszemléletű fejlesztése az Európai Unióban növekvő igények (öregedés, reumatikus, izületi bántalmak, protézisek) kielégítésére építve lehet a példának megfelelő perspektíva).

2.4. EDP: Entrepreneurial Discovery Process

Entrepreneurial discovery process (EDP): A térségi gazdaság és társadalom változásainak folyamatos és módszeres érzékelésével és elemzésével, az érintettek széles körének aktív részvételével, vállalkozói szemmel, a kockázatokat vállalva hoznak meg a térség szempontjából tartós fejlődést eredményező, a jövő innovációival kapcsolatos jelenbeli döntéseket.

A fenti meghatározáshoz szorosan hozzátartoznak, illetve kiemelendők a következők:

- Az EDP és a lehetőségek felismerése nem szükségszerűen az üzleti szektortól kell, hogy eredjen, de az üzleti nézőpontból („vállalkozói szemmel”) történő megközelítés indokolt akkor is, ha nem üzleti jellegű – hanem például közsféra – innovációról van szó.
- Az EDP-nek tekintettel kell lennie a fenntarthatóság követelményeire is. A *környezeti fenntarthatóságban* – összefüggésben a gazdasági növekedéssel – kiemelt szerep jut az ún. zöld gazdaság térnyerésének. A *társadalmi fenntarthatóság* a humán és társadalmi tőkével kapcsolatos feladatokra, míg a *gazdasági fenntarthatóság* elsősorban a makrogazdasági egyensúly fenntartásának követelményére utal.
- Az EDP része, hogy a szakosodási döntések a kockázatokat vállalva születnek meg, azaz egyrészt az érintettek felelősen döntenek egy adott specializáció mellett (lemondva a más specializációk nyújtotta előnyökről), másrészt figyelembe veszik az adott specializáció jelentette kockázatokat.
- Az EDP, a racionális stratégiai gondolkodással összhangban, épít a véletlen és váratlan események, trendek kibontakozásának lehetőségére, amennyiben azok a térség szempontjából tartós fejlődést eredményezhetnek.

Az EDP során a vállalkozói szemmel meghozott döntéseknek köszönhetően szakosodási elképzelések és a fentiek szerint értelmezett strukturális átalakulás adódhatnak a következőkből:¹⁰

1. **A trendek megfigyelése és időben történő kiaknázása.** A social media felfutását például nagyon sok cég időben felismerte és épített rá innovációs szolgáltatásokat. Régiós szinten példaként a francia Sophia Antipolis kreatív iparának kiépülése említhető, mint a kreatív alkotómunkához szükséges terek jelentőségének viszonylag korai felismerése.
2. **A meglévő (széles értelemben vett) erőforrások újszerű kiaknázása.** Az amerikai palaolaj-kitermelés felfutása várhatóan átrendezi a szénhidrogénre épülő globális gazdaság

¹⁰ Ágazati és regionális példákra átirított adaptáció *Scarborough* (2013) vállalkozói lehetőségek listája alapján.

alapvető viszonyait. Híres példa a perui Ballestas-szigetektengerimadár-guánójának – mint az egyik legjobb természetes műtrágyának – az exportja. Magyarországon a termálvíz-kincs újszerű kiaknázására építhetők kompetitív előnyök.

3. **Új megközelítés egy meglévő piacon/iparágban/szolgáltatási ágazatban a „szokásos” üzletmenethez képest.** Például a biciklis futárcégek a hagyományos postai szolgáltatások egy részét kitűnően ellátják, de régiós vonatkozásban említhető Budapestnek a hollywoodi filmgyártás egyes fázisait új alapokra helyező specializációja, hogy ti. a díszletépítés költségei megspórolhatók a város változatos építészetének köszönhetően.
4. **Egy régi ötlet/”működési mód” megvalósításának egy, vagy több új elemmel való kiegészítése, új alapokra helyezése.** Például a Walt Disney rajzfilmek egy része rendre hasonló személyiségjegyeket viselő, de új karakterekre épül – melyeket természetesen folyamatosan fejleszteni szükséges. A fapados légitársaságok új üzleti modellje globális méretű iparági átalakulást eredményezett – írországi vezető szereplővel. Az MBT cipők alapja az afrikai maszaj törzs mezítlábas közlekedésének szimulációja, amely a cipőgyártás új szegmensét hívta életre először Európában majd a tengerentúlon.
5. **Annak felismerése, hogy másoknak is hasonló problémái vannak – majd erre újító megoldás kidolgozása.** Japánban az idősödő népesség egyes problémáinak megoldását technológiai újításoktól remélik – például olyan robotfejlesztésekkel, amelyek fizikai munka közben képesek a gerincoszlop terhelését jelentősen mérsékelni.
6. **Annak felismerése, hogy mi hiányzik, mire van, vagy lehet szükség.** Erre példa a térképészeti szoftvereket az autógyártás részére fejlesztő magyar Nav’n’Go, de régebbiről a Sony walkmanje is egy ismert példa, vagy az USA-ban egy pár éve komolyabban is foglalkoznak a mobiltelefonok oktatási eszközként való fejlesztésével.

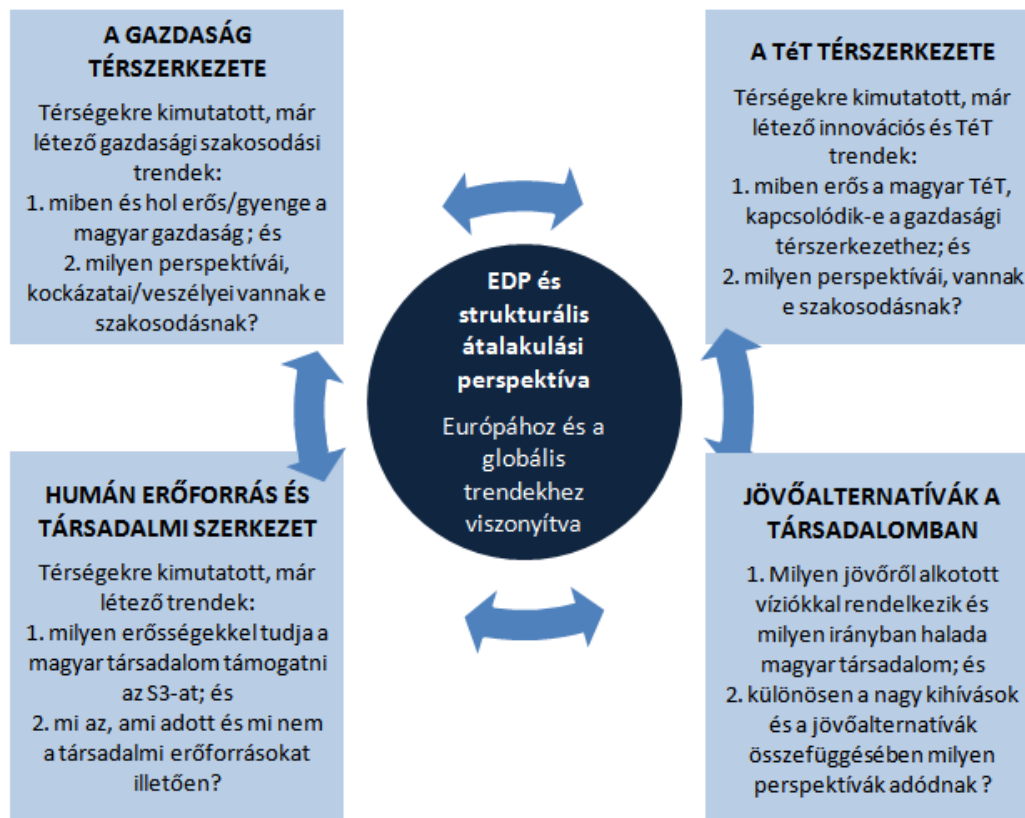
A fent példászerűen felsorolt szakosodási lehetőségeknek, illetve a *RIS3 Guide* (2012) szerint megadott strukturális átalakulási perspektíváknak a magyar gazdaság térségeire értelmezett kialakítása nagy kihívást jelent a hazai innovációpolitika számára.¹¹ Az S3-at meg kell tanulni, az innovációs felzárkózási lehetőségeket fel kell ismerni, s társadalmi mérlegelést követően a várható kitörési lehetőségekbe kell befektetni. Mivel a konkrétumok szintjén a szakosodási irányok megfogalmazása nem egyszerű, már a fogalmak áttekintése alapján **látszik, hogy az országos S3 stratégia csak az érintettek bevonásával tudja megfogalmazni a szakosodási lehetőségeket. Mellette lényeges az S3 tanulásának hangsúlyossá tétele, illetve olyan horizontális beavatkozási eszközöknek megadása, amelyek növelik az S3-szakosodásra alapozó fejlődés esélyeit.** A lehetséges S3 horizontális eszközöket, amelyek az eddigi tervezési folyamat alapján már megadhatók, a 6.2. fejezet tartalmazza. Az eszközök tekintetében is a fejezet az eszközrendszeri lehetőséget mutatja be, nem a tervezett eszközöket (hiszen a köztük levő választás az EDP folyamatok rendszerbe szervezését követően lesz lehetséges).

¹¹Az intelligens szakosodás ugyanis nem egyenlő az ágazati szakosodással. Nem egyszerűen a gazdaság ágazati szempontú modernizációja lényeges, hanem a perspektivikusfejlődési lehetőségek időben történő felismerése és kiaknázása azzal, hogy már most döntések születnek az adott irányban történő fejlesztésről. Ennek szükségszerűen ágazati-technológiai és – a kohéziós politikákra is tekintettel – térségi vetületei vannak.

3. Helyzetértékelés

A komplex S3-fogalmakat viszonylag egyszerűen ismertető fejezet alapján is számos területen szükséges elvégezni a helyzetelemzést annak érdekében, hogy **nemzetgazdasági S3 terv szülessen**. A helyzetértékelő fejezet az EDP-re és strukturális átalakulásra összpontosító S3 tervek és a jövő szempontjából feltétlenül szükséges ismeretek áttekintésére szorítkozik és azokat a kapcsolódó információkat, beavatkozási területeket, amelyeket a KFI Stratégia már bemutatott, illetve előirányzott, csak a feltétlenül szükséges mértékig ismerteti. A helyzetértékelés a következőket tartalmazza:

4. ábra: Az S3 beavatkozási területek azonosítását lehetővé tevő helyzetértékelés felépítése

Forrás: NGM-JKF

A nemzetgazdaságok közötti különbségek gyakran kisebbek, mint az egyes országokon belül a régiók közötti különbségek, azaz a régióknak, a térbeliségnek komoly magyarázó ereje van a gazdasági-társadalmi különbségeket illetően. 1995-2005 között az OECD országok 70%-ában nőttek a regionális egyenlőtlenségek (OECD (2009)).

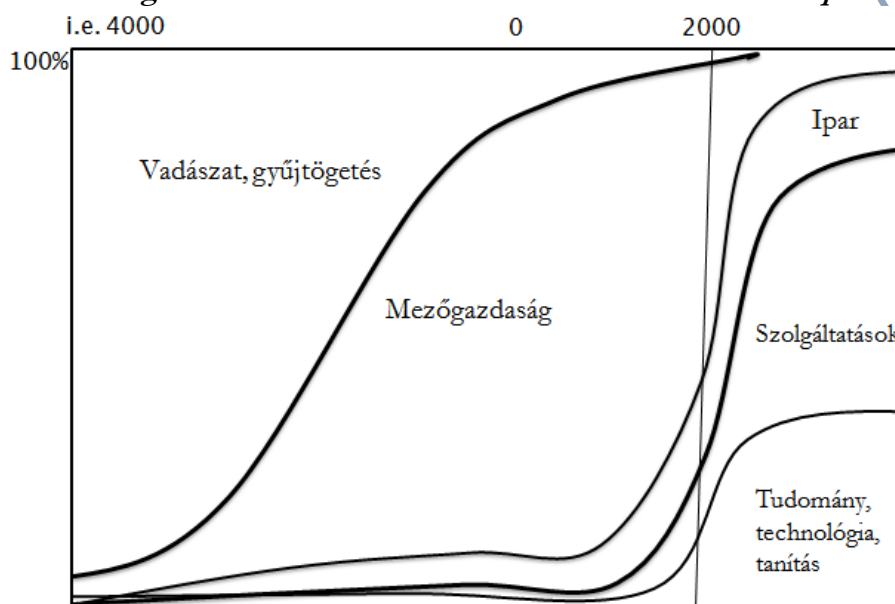
Ugyanakkor **valamennyi régió számára adott a növekedés és fejlődés lehetősége**, a világgazdasági tendenciák alapján nemcsak a nagyvárosi térségek növekednek, bár az innováció és a kreatív potenciál abszolút tömegét tekintve a nagyvárosi térségek dominanciája nem megkérdőjelezhető.¹²

¹² Európában 16 régió adja az európai GDP csaknem egynegyedét, és itt költik az európai K+F ráfordítások bő egyharmadát (ld. Borsi és Mikita (2013)), de az OECD-ben is a régiók 10%-ában valósult meg a GDP, a foglalkoztatás és a népességnövekedés 40%-a (OECD (2011/c), 8.o.).

3.1. A gazdaság térszerkezete

A magyar S3 tervek megalapozásához a gazdaság térszerkezetét az „időre” is tekintettel elemezzük: nemcsak a térben, hanem az időben is szükséges látnunk a kibontakozó trendeket. A modern gazdaságban a terciér (szolgáltató) szektorok egyértelműen dominálnak a primer (kitermelő) és a szekunder (feldolgozóipari) szektorokhoz képest. A domináns szolgáltatószektoron belül pedig a tudományos, technológiai (TéT) és a humán erőforrással kapcsolatos területek (oktatás) térnyerésének lehetünk szemtanúi. Ugyanakkor **a szolgáltató szektorok is ezer szállal kötődnek a hagyományos javakat előállító ágazatokhoz.**

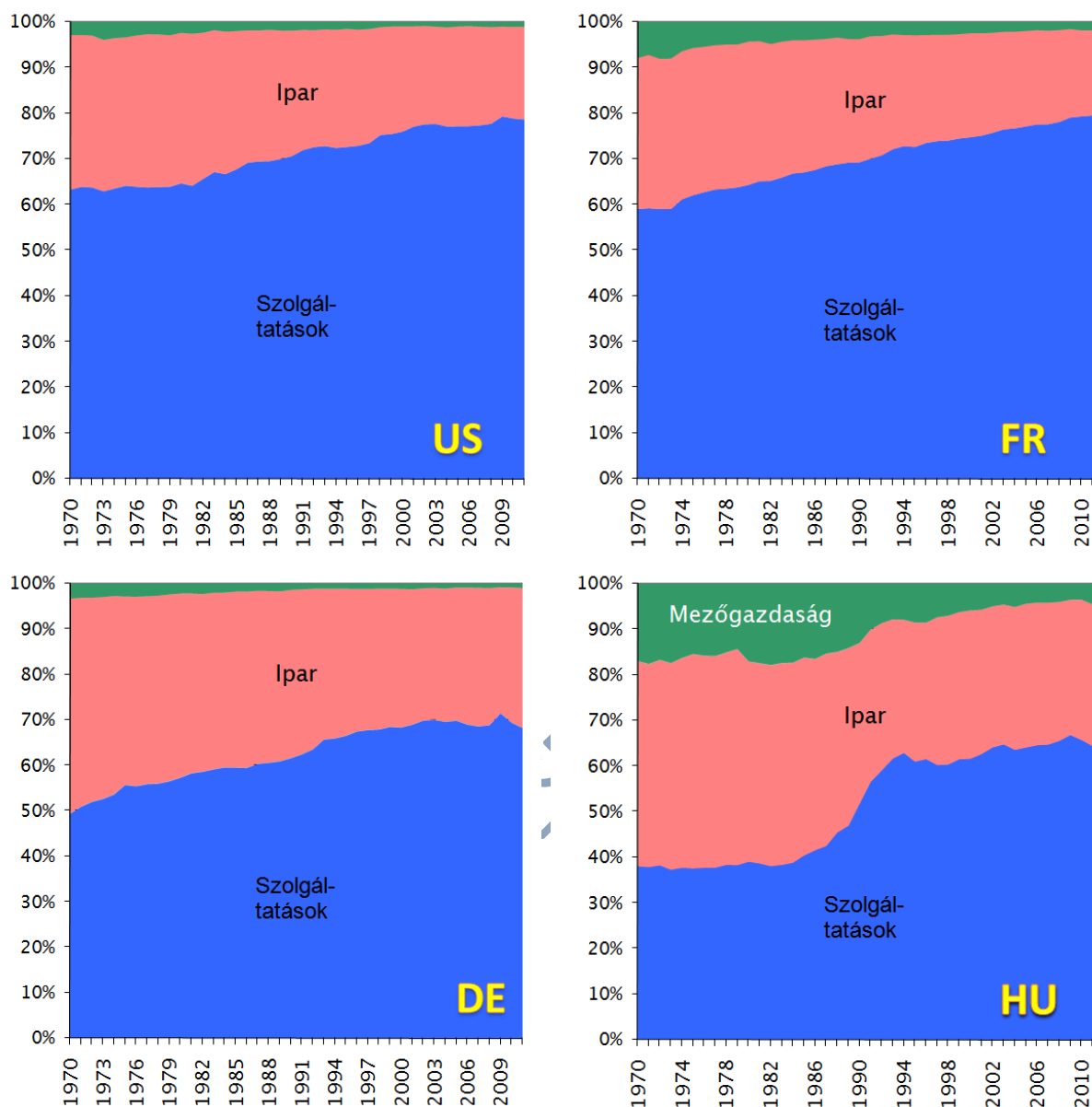
5. ábra: A foglalkoztatás szerkezetének változásai történelmi léptékben

Forrás: Bernal (1958), idézi Freeman-Soete (2000) 4.o., egyszerűsítéssel

A magyar gazdaság – történelmi okokból – csak a rendszerváltást követően kezdett felzárkózni a globális trendhez, akkor viszont az igazodás meglehetősen gyorsan ment végbe.

6. ábra: *A gazdasági ágak részesedése a GDP-ből*

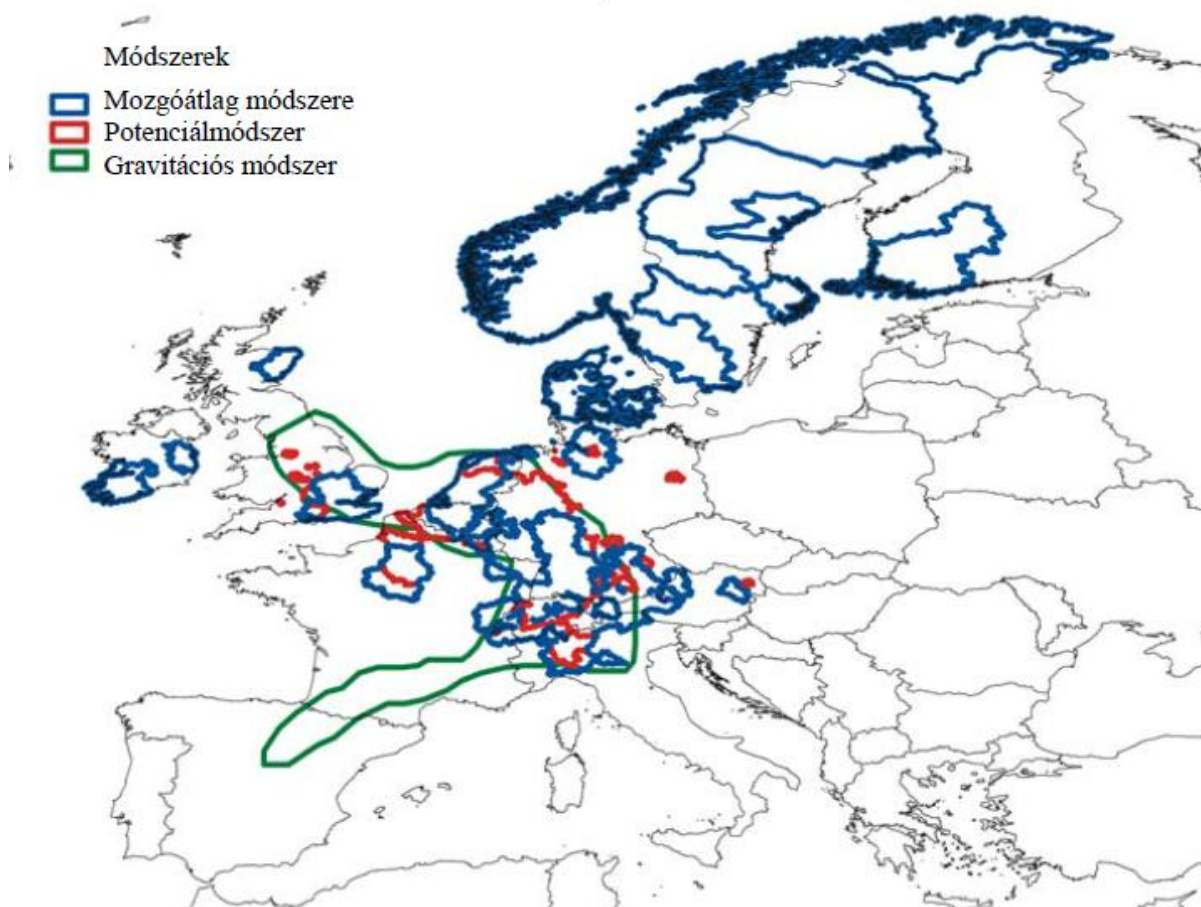

Forrás: UNCTAD

Az európai gazdasági térséghez – a makroszerkezeti számok alapján – egy viszonylag korszerű gazdaságszerkezetű Magyarország kapcsolódik. Ugyanakkor ez a kapcsolódás ellentmondásos.

Európa gazdasági-társadalmi térszerkezetével kapcsolatban számos elképzelés látott napvilágot. *Kincses et al.* (2013) áttekintik a legfőbb modelleket, illetve különböző matematikai számításokkal igazolják az egyik legnépszerűbb elképzelést, **az európai ún. kék banán** létezését (azaz a Közép-Anglia, Hollandia, Belgium, Észak-Franciaország, Ruhr-vidék, Rajna mente, Dél-Németország, Svájc, Észak-Olaszország alkotta európai centrumtérseget). A szerzők az alkalmazott számítások alapján a gyakorlatban nem látják igazoltnak a kelet-európai ún. „bumeráng”- és a dél-európai ún. „Sunbelt”-elméletek létezését (amelyek szintén dinamikus térségek magyarázatára születtek, a kék banánon túlmutatóan), viszont nem zárják ki, hogy idősoros vizsgálatokkal valamiféle dinamika kimutatható e térségekre is.

7. ábra: **Európa gazdasági térszerkezete: a kék banán igazolása**

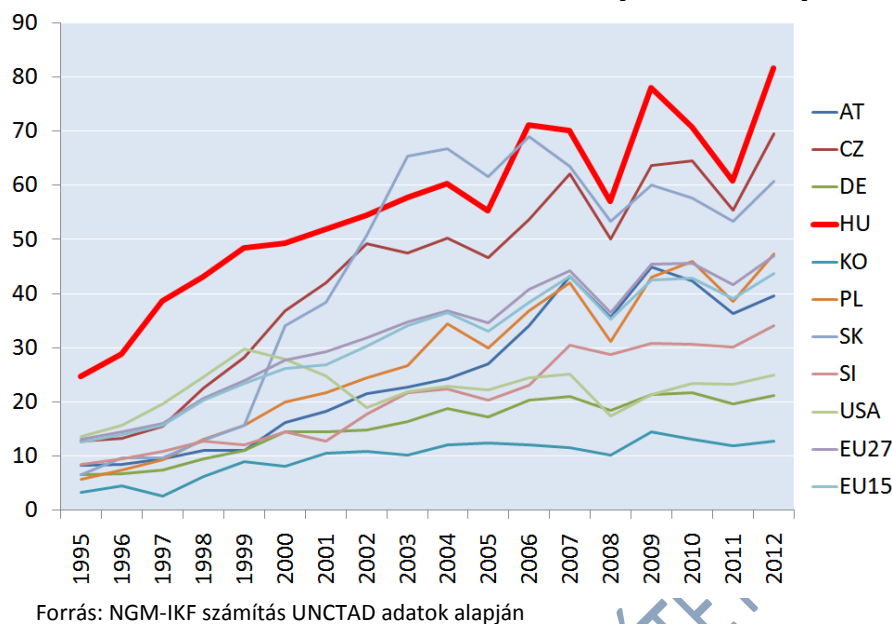
Forrás: Kincses et al. (2013) 251.o.

A tényadatok alapján **Magyarország nem tartozik Európa centrumtérsegeihez**, viszont ezer szállal kötődik azokhoz. A gazdasági rendszerek összehasonlító elemzésében elterjedt „kapitalizmus típusai” irodalom alapján Magyarország – Csehországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal együtt – a „**függő piacgazdaságok**” (Dependent Market Economies, DME) egyedi csoportjába sorolható, aminek jelentős magyarázó ereje mutatkozik az ország komparatív előnyeit és innovációs képességeit illetően. Nölke és Vliegenthart (2009) szerint azért egyedi a magyar, cseh, szlovák és lengyel piacgazdaság, mert a két alap-kapitalizmustípushoz¹³ képest létezik egy másképpen működő gazdasági koordinációs mechanizmus, amely szorosan összefügg a kiépült, viszonylag stabil intézményi struktúrával és amelyik sajátos komparatív előnyöket hordoz más, összehasonlítható, de kevésbé tisztán működő kapitalizmus-variánsokhoz¹⁴ képest.

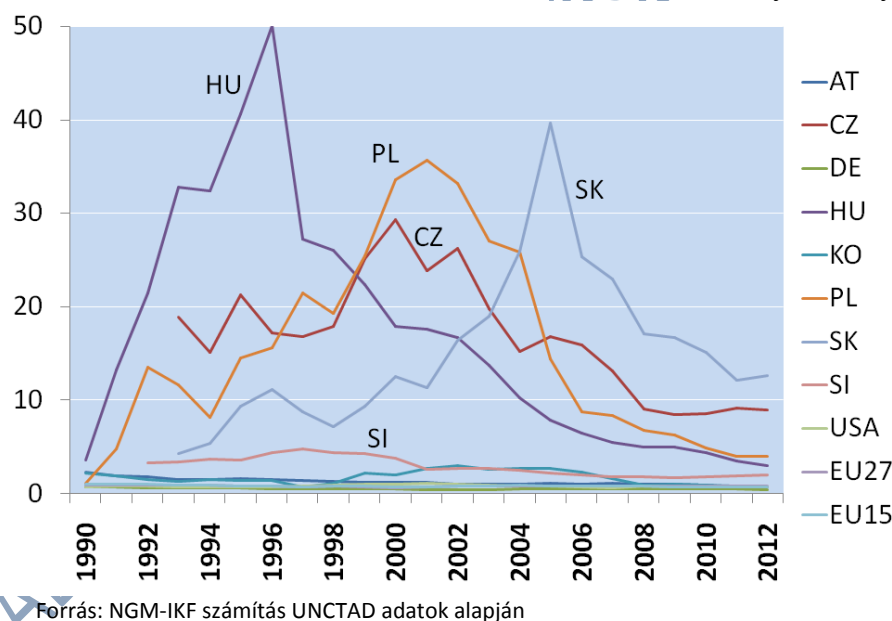
¹³ A kapitalizmus típusai irodalom alapműve Hall és Soskice (2001). Az elemzés középpontjában annak magyarázata áll, hogy miért mutatkoznak gyakran éles különbségek a fejlett piacgazdaságok komparatív előnyeiben. Két alapmodellt különböztetnek meg: liberális piacgazdaságban (liberal market economy, LME) a vállalatirányítást, a munkáltatói viszonyokat, a vállalatok közötti szerződéseket a piaci kapcsolatok túlsúlya jellemzi. A piacok rugalmassága különösen kedvez a radikális innovációknak például az Egyesült Államokban, vagy az Egyesült Királyságban, a liberális piacgazdaság típus-államaiban. A koordinált piacgazdaságokban jellemzőbb a vállalatok közötti kooperáció, a bankszektorttal való összefonódás, a konszenzuskeresés a szociális partnerekkel. A kooperációnak köszönhetően az inkrementális innovációk gazdasági hasznai fölzöhetők le – például Németországban.

¹⁴ A szerzők Bulgáriát, Romániát, Ukrajnát stb. említik.

8. ábra: A beáramló külföldi működőtőke-állomány a GDP arányában (%)

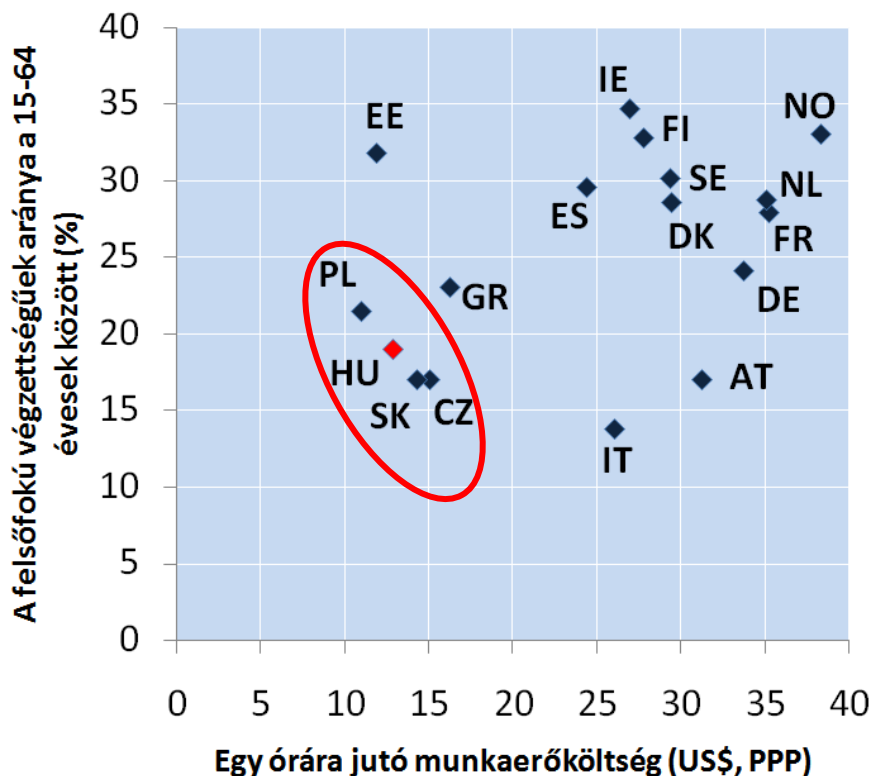

9. ábra: A beáramló és a kiáramló külföldi működőtőke-állományok hányadosa

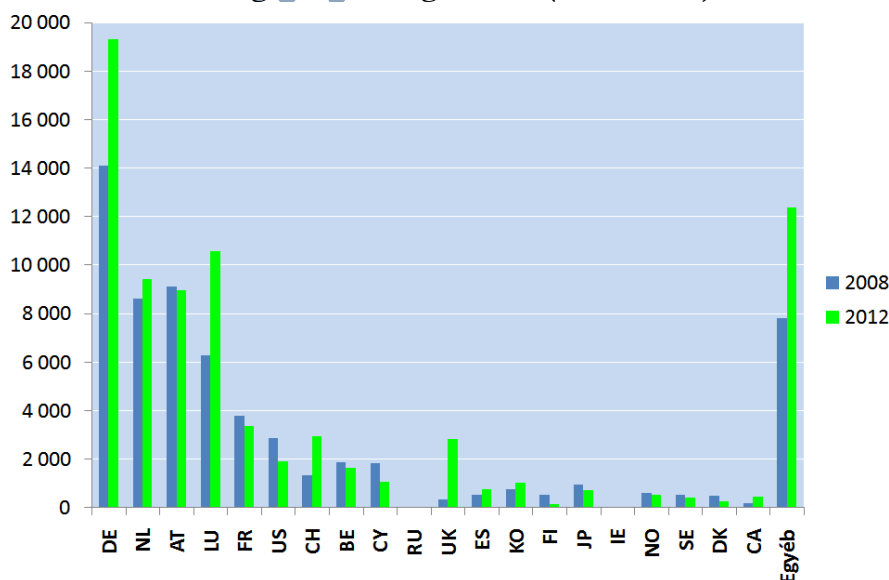
A függő piacgazdaságok erőteljesen függnék a transznacionális cégek befektetési döntéseitől. E cégek a viszonylag alacsony munkaerő-költség és a viszonylag magas képzettségi színvonal kombinációja miatt keresik a beruházási lehetőségeket az említett országcsoportban. A magyar gazdaság erőteljes függő helyzetét megerősítik a statisztikai adatok is (lásd az 1. sz. mellékletet).

10. ábra: Az egy munkaóra jutó munkaerőköltség és a felsőfokú végzettségűek aránya (2012)

Forrás: NGM-IKF ábrázolás OECD és Eurostat adatok alapján

11. ábra: A nem rezidensek magyarországi közvetlen tőkebefektetés-állományának országokénti megoszlása (millió euró)

Forrás: MNB

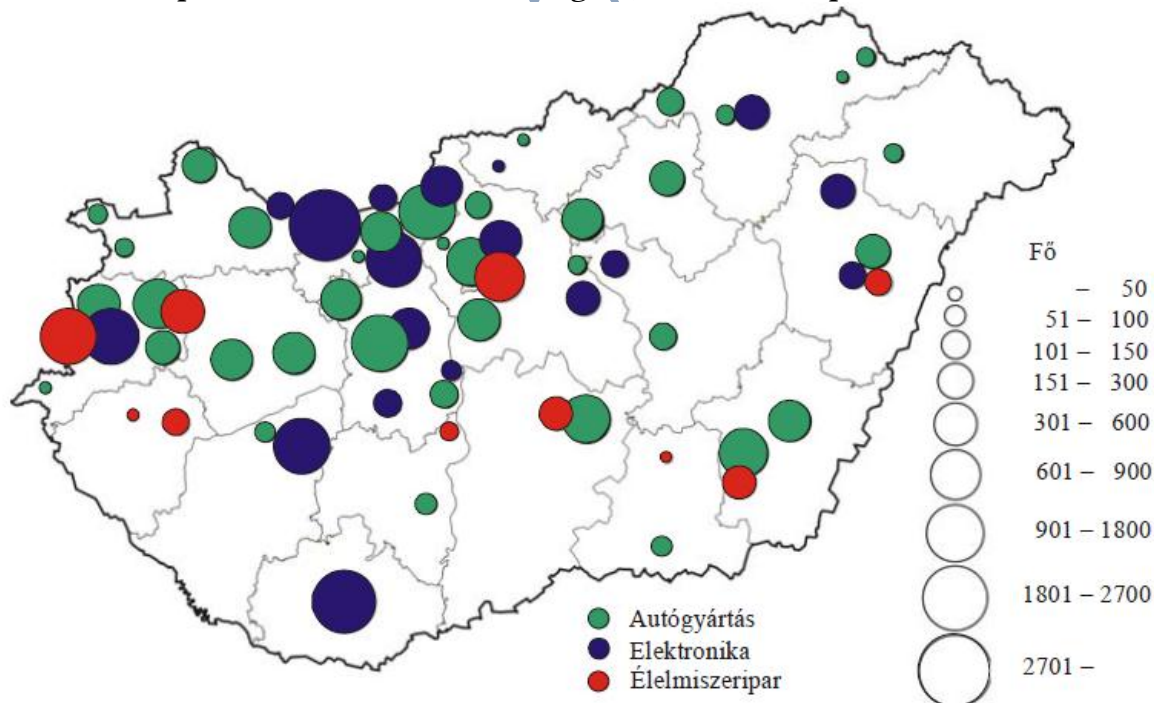
A további elemzések értelmezéséhez fontos rögzíteni Magyarország függő piacgazdasági helyzetét, azaz hogy a magyar gazdaság teljesítménye, az állam adóbevételei és a társadalmi jólét erőteljesen és rendszerszerűen függenek a globális értékláncokba

bekapcsolódó külföldi cégek teljesítményétől, amit a rendszerváltozás óta kiépült intézményrendszer¹⁵ is támogat.

A külföldi működőtőke jelzett motivációit a hosszabb távú termelékenységi adatok is visszaigazolják: a munkaerő-költségre jutó termelékenységi adatok (pl. az egységbér-költség) alapján a nagy külföldi cégek dominálta szektorokban a termelékenység a magyar gazdaság versenyképességét jelzi. Ugyanakkor a termelékenységben megnyilvánuló előny eltakarja a folyamatok egy részét. *Csugány és Máté* (2013) számításai alapján az uniós tagországokban a termelékenység növekedésében az 1995–2008-as időszakban az ország elhelyezkedése meghatározó szerepet játszott a szerkezeti (ágazat-specifikus) tényezőkhöz képest. Elemzésük szerint Magyarországon a fellendülési időszakok nyertesei a magas és a közepesen magas szintű technológiát alkalmazó szektorok, recesszió idején legfőképpen a magas technológia-intenzitású ágazatok szenvednek el strukturális veszteségeket.

Bakos et al (2011) is megerősítik, hogy a válság leginkább az erősen iparosodott területeket érintette: az ipari termelés volumencsökkenése Közép-Dunántúlon volt a legnagyobb, hasonló nagyságrendű visszaesés volt tapasztalható Észak-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon is. *Kiss* (2011) szerint a válság leghamarabb az autóipart sújtotta, de a legintenzívebben az elektronikai iparban emelkedett az elbocsátások száma – az élelmiszeriparban pedig csak később, a fogyasztás, a kereslet mérséklődésével párhuzamosan. Az ország más térségeiben az ipart nem sújtotta ilyen erősen a válság, ami azonban nem jelenti azt, hogy a több szempontból is hátrányos helyzetű területek kedvezőbb helyzetben lennének: arányaiban a hátrányos helyzetű országrészekben súlyosabb és hosszabb ideig tartó kedvezőtlen következményekkel kell számolni. Bizonyítható, hogy **az ipar új térszerkezete igen sebezhető**.

12. ábra: Az iparból elbocsátottak száma ágazatonként és településenként, 2008–2009

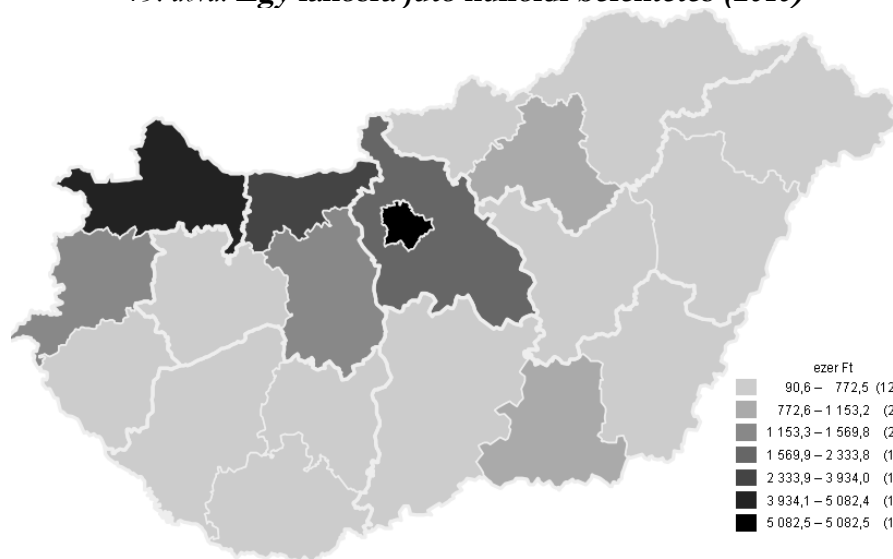

Forrás: Kiss (2011) 177.o.

¹⁵ „Az intézmények a társadalom játékszabályai vagy konkrétan az egyének által lefektetett korlátok, amelyek az emberek közötti interakciókat alakítják. [...] Az intézmények alakítják a társadalmak útját időről időre, ennél fogva a történelmi változások megértéséhez szükséges kulcsot jelentik.” A közgazdasági Nobel-emlékdíjas Douglas Northot *Koźmowski* (2011) idézi.

A fő gazdasági ágak szerepének területi átrendeződésével együtt járt azzal, hogy a korábbi húzóágazatok leépültek, és a korszerűtlen nehéziparra épülő térségek valamint a mezőgazdasági térségek igazodása az új körülményekhez lassabban ment végbe, mint a fejlettebb infrastruktúrájú, a nyugat-európai értékláncokhoz fizikailag erőteljesebben kapcsolódó és délszláv háború hatásaival nem sújtott középső és nyugati országrészekben. A külföldi tulajdonú vállalkozások is **elsősorban a fejlettebb budapesti várostérségben és a nyugati országrészben telepedtek meg** és a gazdaság teljesítményében is meghatározóvá vált a részesedésük.

13. ábra: *Egy lakosra jutó külföldi befektetés (2010)*

Forrás: KSH

14. ábra: *Egy főre jutó bruttó hazai termék (2010)*

Forrás: KSH

A külföldi tőke területi megoszlására a központi régió dominanciája a jellemző: a külföldi tőkebefektetések mintegy kétharmada középmagyarországi vállalkozásokban koncentrálódott, a dunántúli régiók 22%-ban, a keleti országrészben találhatók pedig közel 10%-ban részesedtek. A külföldi működőtőkének köszönhetően Közép-Magyarország és az észak-nyugati országrész

olyan gazdasági előnyre tettek szert, amelyet a többi régió a mai napig nem tudott behozni. Általánosságban elmondható, hogy **az 1995 óta eltelt időszakban a területi gazdasági folyamatok legfőbb momentuma a kiugróan fejlett Közép-Magyarország gazdaságának folyamatos erősödése és az ország keleti régióinak fokozatos leszakadása volt.** (Bakos et al. (2011)).

A 2008-2010 közötti befektetések háromnegyede a közép-magyarországi régiót érintette, ezen kívül jelentősen nőtt a Dél-Alföldre irányuló külföldi befektetések értéke, míg a Dél-Dunántúlra és az Észak-Magyarországra az ekkor befektetett tőkének csak kevesebb, mint 1-1%-a jutott. Ez azt eredményezte, hogy a legmagasabb (Közép-Magyarország) és a legalacsonyabb (Dél-Dunántúl) egy főre jutó FDI állomány között 2010-re csaknem húszszoros különbség alakult ki. **Egy-egy nagyobb volumenű beruházás vagy tőke kivonás egyes régiók ágazati profilját nagyban befolyásolja, illetve befolyásolhatja a jövőben is.**

A nemzetgazdaság szerkezetét az elmúlt évtized során nagyban átalakító közvetlen külföldi beruházások jelentős befolyást gyakoroltak az egyes régiók szakosodására, ágazati szerkezetére is. A **mezőgazdaság** térvesztése az észak- és dél-alföldi régióban, valamint Dél-Dunántúlon volt a legnagyobb mértékű, ennek ellenére még mindig ezek a régiók számítanak az ország legfontosabb agrárterületeinek. (Bakos et al. (2011)). A mezőgazdasági GDP bő felét a három régió adja, míg a Közép- és Nyugat-Dunántúl, illetve Közép-Magyarország az ipari bruttó hozzáadott értékének kétharmadát adják. A Közép-Magyarország régióban a külföldi cégek 88%-a a **szolgáltatási szektorban** fektetett be, az ipar aránya mindössze 6,2%. Körülbelül a többi régióban is meghaladja a szolgáltató tevékenységet végzők aránya az ipari, mezőgazdasági, építőipari cégek számának összegét. Észak-Magyarországon a legmagasabb az ipari tevékenységet végző külföldi vállalatok számának aránya (2010 végén meghaladta az egyharmadot), míg az Észak-Alföldön, a Közép-Dunántúlon és a Dél-Dunántúlon minden negyedik tevékenykedett az iparban. **A teljes gazdaságszerkezeten belül ma valamennyi régióban már a szolgáltatóágak dominálnak** – ezen belül Budapesten kiugróan magas, 80% feletti volt a szolgáltató ágazatok részesedése 2010-ben.

Az Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon és a Közép-Dunántúlon a külföldi érdekltségű agrárvállalkozások száma alacsony; az összes külföldi mezőgazdasági vállalkozás negyztizede Nyugat-Dunántúli, 17%-a Dél-Dunántúli, 13%-a Közép-Magyarországi. Az építőipar esetében a külföldi cégek héttizede koncentrálódik Közép-Magyarországon, emellett Nyugat-Dunántúl súlya tekinthető kiemelkedőnek (11%).

A szolgáltatási tevékenységet végző külföldi vállalatok minden régióban kiemelkedik a kereskedelmi tevékenységet végzők, valamint az ingatlanügyletekkel foglalkozók aránya. A Dunántúlon ezeket a szakmai-tudományos-műszaki tevékenység követi, míg az ország többi részén a vendéglátó tevékenységet végzők kerültek a harmadik helyre.

Az iparban működő leányvállalatok koncentrációja Közép-Magyarországon kisebb, mint szolgáltatások esetében: kevesebb, mint negyztizedük működött itt. Ezen vállalatok esetében a dunántúli régiók túlsúlya (1275 db cég) érezhető a keleti régiókkal szemben (789 db cég).

A Dunántúlon kiemelkedik a kohászati, fémfeldolgozással foglalkozó cégek száma, a nyugati és középső régiókban jelentős a gumi-, műanyagipari, és építőipari, valamint az élelmiszeripari vállalatok darabszáma. A Közép-Dunántúlon a járműgyártás, a Nyugat-Dunántúlon a fa-, papír- és nyomdaipari tevékenység, valamint a textilipar számít az átlagnál jelentősebbnek ebből a szempontból.

A keleti régiókban is a kohászat és a fémfeldolgozás áll az élen, ezt az élelmiszeripar és a gép, gépi berendezés gyártása követi. Kiemelhető még a gumi-, műanyagipari, és építőanyag-ipari, valamint textilipari vállalatok száma. Észak-Alföldön főként a textilipar, Dél-Alföldön a gumi-, műanyagipari, és építőanyag-ipar, a textilipar, fa- és papíripar, valamint a nyomdaipar emelhető ki. Közép-Magyarországon a legtöbb külföldi cég az élelmiszeriparban működik, de jelentős a kohászat-fémfeldolgozás, az egyéb feldolgozóipar, a gumi-, műanyagipari, és építőanyag-ipar, a fa, papír- és nyomdaipar súlya is.

A külföldi cégek számát a Közép-Dunántúlon 2008-2010 között elsősorban a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártásában, a gépgyártásban, az élelmiszeriparban és az egyéb feldolgozóiparban történt beruházások növelték. Dél-Dunántúlon az ekkori új befektetések többségét a kisebb beruházási volument felmutató, nagyszámú mezőgazdasági, nagykereskedelemmel, ingatlanügyletekkel foglalkozó vállalkozások jelentették.

Mivel az egyes ágazatok tényezőintenzitása egymástól gyökeresen eltér, a vállalkozások száma nem árul el sokat a befektetett tőke mennyiségéről: kevés, de viszonylag tőkeerős vállalat működik például a pénzügyi szolgáltatásokban, az infokommunikáció területén, míg a legtöbb szervezetet felmutató szolgáltatási ágazatok egy része (ingatlanügyletek, kereskedelem) az átlagnál kisebb tőkebefektetést jelent.

A fémalapanyag előállításban, a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártásában, a közúti jármű összeszerelésben működő cégeknek köszönhetően, **a tőkeintenzitás a Közép-Dunántúlon a legmagasabb.** A nyugat-dunántúli mutató értéke, az országos átlag másfélszerese az autó összeszereléssel és a járműalkatrészek gyártásával foglalkozó multinacionális cégek újabb, kapacitásbővítő beruházásainak a következménye. Ez a mutató még az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon is magasabb az országos átlagnál (köszönhetően az energiaiparba és a számítógép, elektronikai és optikai termékek gyártásába összpontosuló beruházásoknak).

Összefoglalóan a KSH elemzése is megállapítja, hogy:

- az információ és kommunikáció, adminisztratív szolgáltatás, ingatlanügyletek, energiaipar esetében a külföldi tőke jelentősége szintén átlagon felüli
- a legtöbb feldolgozóipari külföldi tőkét Közép-Magyarország mellett a Közép-Dunántúl és a Nyugat-Dunántúl vonzotta,
- a mezőgazdaság a Dél-Dunántúlon számottevő arányú,
- az energiaszektorban a külföldi beruházások a Dél-Alföldön, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön jelentősebbek,
- a nyugat-dunántúli befektetések 84%-át a közúti járműgyártásban hajtották végre
- Észak-Alföldön a külföldi tőkeberuházások csaknem fele a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártásában valósult meg, de ez Észak-Magyarországon, Dél-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon is átlag feletti súllyal bírt,
- a kokszyártás, kőolaj-feldolgozás és a gyógyszergyártás befektetései nagyrészt Közép-Magyarországon valósultak meg,
- A nemfém ásványi termék, valamint az élelmiszer előállítás a Dél-Alföldön mondható nagyobb arányúnak.

Az országok szakosodásának fontos indikátorait jelentik a **külkereskedelmi termékszerkezet** bizonyos mutatói. Az OECD adatbázisa alapján következtethetünk arra, hogy Magyarországon a külkereskedelmi aktívum jelentős részét a mezőgazdasági termékek, illetve a nálunk működő nagy elektronikai, illetve autóiipari multinacionális cégek adják. Mindkét csoport, de főként utóbbi esetében a más adatokra épülő regionális elemzések erős regionális eltéréseket mutatnak. A

passzívumot felmutató termékcsoporthoz adatai alapján az **energiahordozók** illetve a nyersanyagok importja jóval meghaladja az exportot – ezek felhasználása részben szintén területi mintázatokat követő ágazatokhoz kötött (például a vegyipar esetében).

A magyar **élelmiszeripar** vonatkozásában a jelentős többletet elsősorban a **feldolgozatlan termékek** kivitele jelenti (lásd: kukorica, hús, olajos magvak jelentős kivitele), a feldolgozottsági fok növelése egy lehetséges irány nem csupán nemzetgazdasági, hanem regionális szinten is.

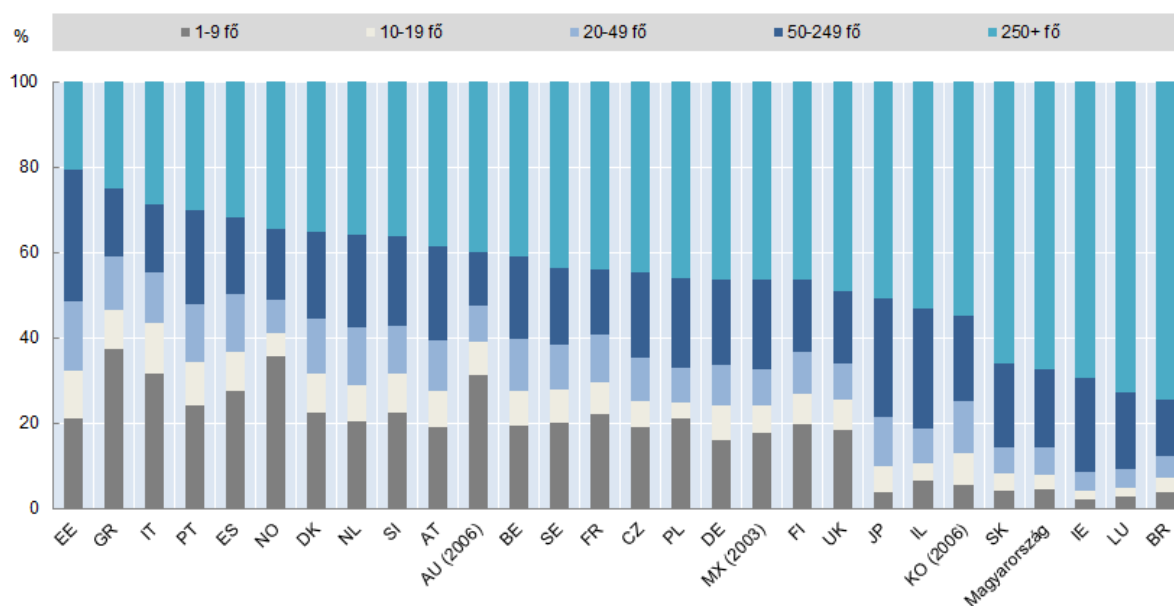
A külkereskedelmi mérleget leginkább javító 10 termékcsoporthoz: Televízióműsor-vevő, tv készülék; Belső égésű, dugattyús motorok, alkatrészek; Telekommunikációs berendezések, NES, és alkatrészek; Gépjármű személyszállításra; Automatikus adatfeldolgozó gépek; Mérő, elemző, ellenőrző készülékek; Kukorica; Gépjárművek tartozékai; Egyéb hús és chető belsőségek; Olajos magvak, olajtartalmú gyümölcsök. E termékek külkereskedelme 2012-ben összesen mintegy 4700 milliárd forinttal javította a külső egyensúlyt.

A külkereskedelmi mérleget leginkább rontó 10 termékcsoporthoz: Iparcikkek, nemesfém; Alumínium; Vas-és acél rúd, rúd, szögvas, idomvas; Réz; Átviteli háló, tengelyek; Elektromos áram; Irodai gépek alkatrészei; Katód szelepek és csövek; Földgáz, vagy nem cseppfolyósított; Kőolaj, olajok, bitumen. E termékek külkereskedelme összesen mintegy 3300 milliárd forinttal rontotta a külső egyensúlyt.

Az **ipari parkok, közlekedés, és logisztika** területén végbement változások jelentős S3-szempontról releváns összefüggések mutatnak (Kiss (2013)). Az új logisztikai stratégia alapján az S3 tervezéshez e folyamatok áttekintése folyamatban van.

A **vállalatméretek** alapján rendelkezésre álló statisztikai adatok is megerősítik a gazdaság erőteljes duális jellegét: az OECD országokban Magyarországon az egyik legnagyobb a nagy cégek hozzájárulása a GDP-hez.

15. ábra. A hozzáadott-érték megoszlása vállalatméret szerint (% , 2008)

Megjegyzés: az ábra az üzleti szektorokra vonatkozik (a pénzügyi közvetítés kivételével). Brazília, Magyarország, Írország, Japán, Dél-Korea, Luxemburg és Szlovákia adata csak a feldolgozóipari cégek adatait tartalmazza.

Forrás: OECD (2011/a)

Ha a korábban már bemutatott nagy cégek, illetve külföldi működőtőkével működő nagyvállalatok specializációin túlmenően a mellékletben bemutatott táblázatok alapján azonosíthatók a **megyék ágazati szakosodási trendjei**:

- TEÁOR 4 számjegy mélységben összesítésre kerültek a 2000, 2007, 2008, 2010 évekre a teljes nemzetgazdaságban az összes társasági adóbevalló (évente több százezer) cég árbevétele, export és foglalkoztatási adatai;
- ezek alapján kiválaszthatók megyénként a megyében valóban jelentős ágazatok (amennyiben a szakágazat árbevétele egy adott megyében meghaladta a nemzetgazdasági árbevétele 0,05%-át, az ágazatot benne maradt a potenciális szakosodást jelentő ágazatok között);
- ún. lokalizációs indexek kiszámításával láthatóvá váltak az adott megye gazdaságszerkezeti arányai (azaz, hogy a cégek lakosságárányos száma, abszolút darabszáma, foglalkoztatotti létszáma és export árbevétele alapján a teljes gazdaságszerkezethez képest kimutatható-e szakosodás);
- egy adott ágazat csak akkor lett megyei specializációként kimutatva, ha (a) az árbevétele alapján jelentős megyei ágazatról van szó (b) valamennyi lokalizációs index (cégek száma, foglalkoztatottak, export) alapján a megyének valóban mutatkozik szakosodása.

A legnagyobb adófizetők fenti szakosodási arányait szintén rendelkezésre állnak – e cégek azért lettek külön kategória, mert az adatbázisban nincsenek megyéhez rendelve. Összességében **a gazdaság dualitásának és térbeli szakosodásának egyedi, az S3 továbbtervezését jól segítő információs bázisa állt elő.**

A tervezéshez figyelembe veendő információk:

- A nagy cégek teljesítményének és szakosodásának, valamint a globális értékláncok magyarországi jelenlétének jelentősége megerősítést nyert.
- Az előtérben levő műszaki gyártó-szolgáltató cégek mellett Magyarország **mezőgazdasági-élelmiszeripari szakosodása** – ha jóval kisebb nagyságrendben is – látványosan kimutatható.
- A megyei szinten ismert – a nemzetgazdaság egészében kisebb – erősségek egységesen látszanak.
- Szintén megyei szinten láthatóak a nagy cégekhez kapcsolódó kisebb ágazatok specializációi is.

A tisztább szakosodási mintázatok azonosítása a táblázatok további elemzésére és az EDP folyamat felméréssel és workshopokkal támogatott végrehajtására van szükség (ld. az 1. sz. mellékletet).

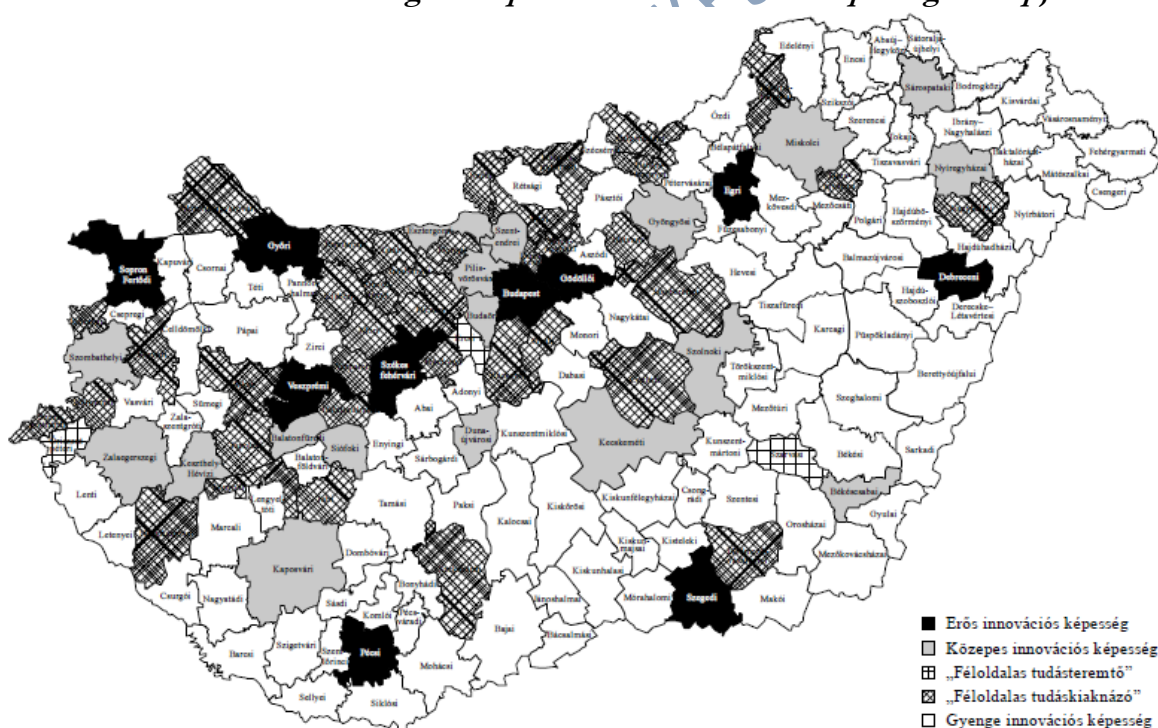
3.2. A Tét térszerkezete

A tudomány- és technológia (Tét) „ágazati”-térégi eloszlásáról, s különösen annak gazdasági-társadalmi relevanciáiról kevés adat és információ áll rendelkezésre. *Borsi és Bajmócy* (2009) közlése alapján az innovációs képesség térben igen koncentráltan van jelen Magyarországon. A magyarországi kistérségek közel kétharmada hazai összehasonlításban is a gyenge innovációs képességűek közé tartozik, és a hét magyarországi NUTS–2 szintű régió közül legalább négyet innovációs értelemben egymástól elszigetelt kistérségek alkotnak. Európai összevetésben az alábbiak összegezhetők:

- A Budapest körüli, európai szinten is mérhető teljesítményekhez a térségi innovációs képességek szempontjából a gödöllői kistérség járul leginkább hozzá, de nyilvánvaló az is, hogy például az ipari teljesítmények a budaörsi stb. esetben is jelentősek.
- Az egyes nyugat-dunántúli kistérségek esetében megfigyelhető, országos összehasonlításban közepes innovációs képesség, illetve a relatíve erős tudáskiaknázási kapacitás összefüggésbe hozható a helyi vállalati K+F-teljesítménnyel, és ez statisztikai értelemben elégséges ahhoz, hogy a régió európai összevetésben ne a legrosszabb helyzetűek közé kerüljön.
- A Dél-Dunántúl régió európai összevetésben magasabb növekedésű, mezőgazdasági jellegű régiónak számít, ám a régiót alkotó kistérségek meglehetősen heterogén képességűek. Feltehetően a pécsi és kaposvári kistérségek teljesítménye billenti a régiót a – viszonylagos és szerény mértékű – magasabb növekedésű térségek közé, miközben a felsőoktatási K+F súlya szerényebb, mint a legtöbb hazai régió esetében.
- Egyes további nagy egyetemvárosok – Veszprém, Szeged, Debrecen – relatíve jó, kistérségi szinten mért innovációs képessége a NUTS–2 régiók szintjén európai összevetésben nem mutat elégséges teljesítményt.

A komplex KFI és T&T mutatószámok alapján a bemutatott gazdaságszerkezettel hozzátétlenül összhangban levő térszerkezet adódik¹⁶ – de ez eltakarhat néhány ágazat- és technológiaspecifikus jelenséget.

16. ábra: A hazai kistérségek csoportosítása innovációs képességük alapján

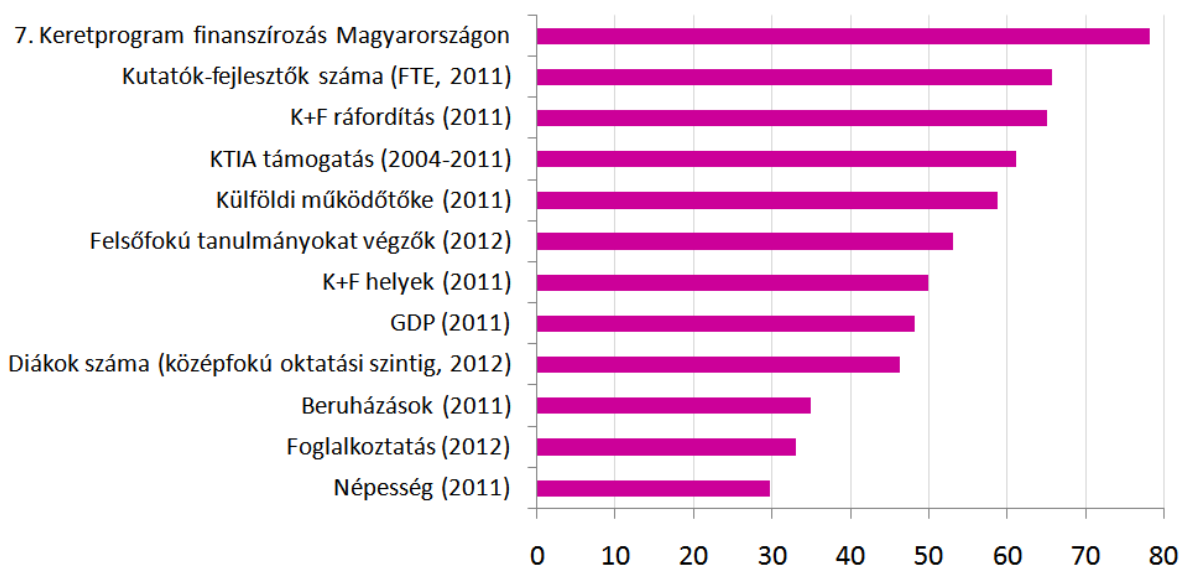

Forrás: Borsi és Bajmócy (2009), 945.o.

Az innováció és K+F területi elrendeződésén belül a K+F-et jelző indikátorok területi koncentrációja sokkal erősebb, mint az egyéb gazdasági-társadalmi mérőszámoké.

¹⁶ Lukovics és Kovács (2011) illetve Tanczos (2010) a szélesebb értelembű versenyképességi, illetve fejlődési zóna definíciót alkalmazva hasonló térség-eloszlást rögzített.

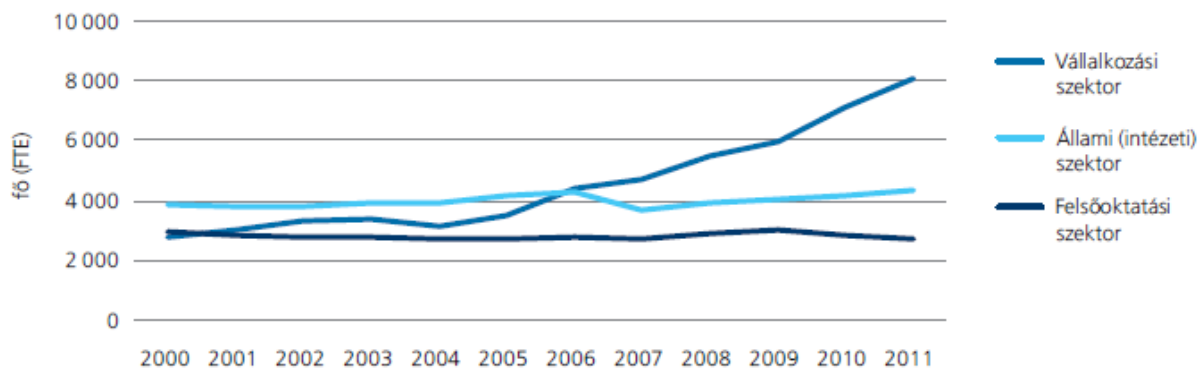
17. ábra: **A Közép-Magyarország régió részaránya a nemzetgazdaság egészében (%)**

Forrás: NGM-IKF számítások, KSH adatok alapján

A K+F területi koncentrációja a KMR régióban jórészt a vállalati szektor K+F teljesítményének köszönhető, de ez nem jelenti azt, hogy az ország egészében fontos állami-felsőoktatási kutatási-fejlesztési tevékenységekben ne lenne meghatározó a KMR szerepe – erre egyértelműen utalnak pl. a Keretprogram-részvétellel kapcsolatos területi adatok.

18. ábra: **Kutató-fejlesztők száma Közép-Magyarországon**

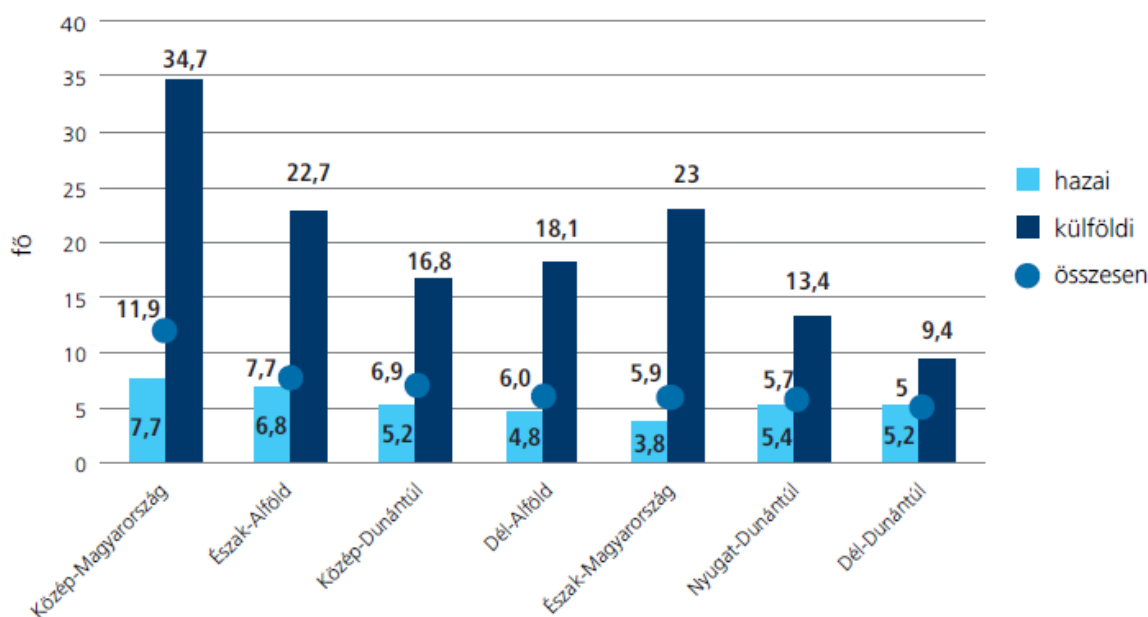

Megjegyzés: teljes munkaidő-egyenértékes (FTE) alapon számított létszám

Forrás: Eurostat adatok alapján KFI Tükör 3. (2013) 10.o.

A nemzetgazdasági kutatás-fejlesztésben a vállalati K+F teljesítmények az ország egészében is meghatározóak, és ezen belül is kiemelt jelentősége van a külföldi tulajdonosi háttérű vállalkozások teljesítményének.

19. ábra: **Egy vállalati kutatóhelyre eső átlagos kutatói létszám a vállalat tulajdonosi köre szerint (2011)**

Forrás: KFI Tükör 3. (2013) 37.o.

A gazdaságszerkezettel és a globális trendekkel kapcsolatban korábban bemutatottakkal összhangban van a KFI Tükör 3. (2013) azon megállapítása, hogy a feldolgozóipari innovatív vállalatok elhelyezkedésére kevésbé hat a földrajzi távolság, mint az innovatív szolgáltató ágazatokra, miközben az is igaz, hogy minél messzebb van egy megye a fővárostól, annál kevesebb az innovatív feldolgozóipari ágazatokban működő cégek száma. A makrostatisztikák szintjén **egyedül a főváros térségében mutatkozik összhang a gazdaság teljesítménye és a felsőoktatási-akadémiai teljesítmények között.**

A KFI Tükör 3. (2013) azonosította az ún. innovatív ágazatokat és bemutatja teljesítményeik térbeli eloszlását is. A számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása, az IKT szektorok valamint a gyógyszergyártás cégeinek mintegy négyötöde a fővárosban koncentrálódik, ugyanakkor a villamos berendezés gyártásához kapcsolódó K+F teljesítményben Budapest és Pest megye nem képvisel hasonlóan jelentős súlyt az országban. A közúti jármű gyártása ágazatban a Közép-Magyarország régió szerepe elhanyagolható. Összességében megállapítható, hogy **a kutatás-fejlesztési és innovációs teljesítmények, valamint a gazdasági teljesítmény a nemzetgazdaság egészében nincsenek összhangban.** Mindez megerősíti az ország függő piaccgazdaság státusát.

A szabadalmi adatok alapján kimutatható technológiai specializáció érdekes képet mutat. Az RTA (kinyilvánított technológiai előny¹⁷) mutató alapján Magyarország a **környezetvédelemmel kapcsolatos szabadalmak esetében** specializációval rendelkezik (A más tekintetben erős hazai

¹⁷ Az RTA mutató számítása: Az ország szabadalmi részesedése egy adott technológiai területen (az adott technológiai terület összes szabadalmából milyen arányt képviselnek az adott ország, adott technológiai területén elért szabadalmak), osztva az ország szabadalmi részesedésével az összes szabadalmi területen. 1-nél nagyobb mutató esetén az adott technológiai terület relatív előnyt élvez. Az értékek értelmezésénél fontos, hogy a mutató segítségével relatív specializációt tárunk fel, azaz a imágasló RTA értéke nem azt jelenti, hogy azon területen szabadalmak tekintetében egy adott ország abszolút értelemben is a legjobb, csupán azt, hogy a saját szabadalmi teljesítményében az adott terület relatíve kiemelkedő.

infokommunikációs szektorban kockázatos csak az RTA mutatóra támaszkodni, hiszen a szektor – Európában különösen – kevésbé szabadalom-intenzív. Amennyiben a globális összehasonlítást európai régiós összehasonlításra szűkítjük, az IKT helyzete e mutató tekintetében az EU-27 átlagának felel meg). Az összehasonlításul alapul vett országok mezőnyében a bio- és nanotechnológiai területen Magyarország átlagosan teljesít – kiemelkedik viszont Lengyelország.

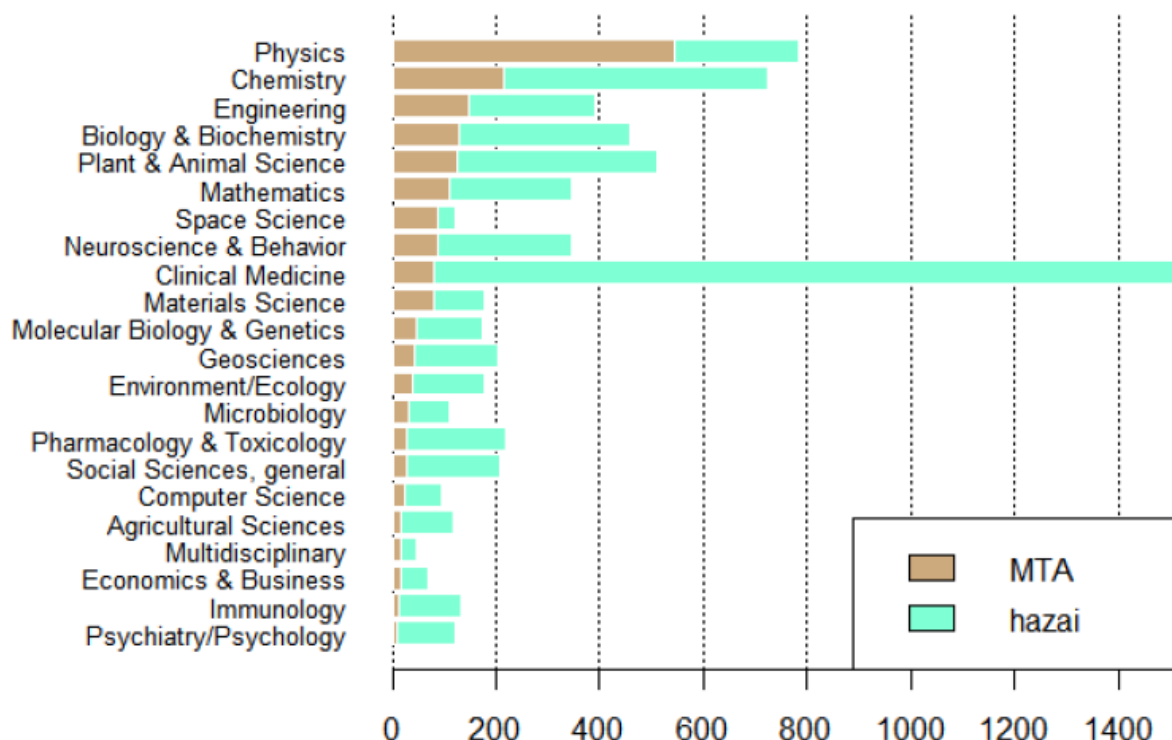
1. táblázat: *Kinyilvánított technológiai előny (RTA) kiemelt területeken (2007-2009)*

	Bio- és nanotechnológia	IKT	Környezetvédelemmel összefüggő technológiák
Ausztria	0,95	0,69	1,30
Csehország	0,80	0,50	1,27
Németország	0,67	0,64	1,34
Magyarország	0,97	0,79	1,45
Dél-Korea	0,68	1,25	0,90
Lengyelország	1,22	0,67	1,35
USA	1,39	1,04	0,74
EU (27)	0,91	0,76	1,12
OECD minta medián	1,03	0,77	0,95

Forrás: OECD

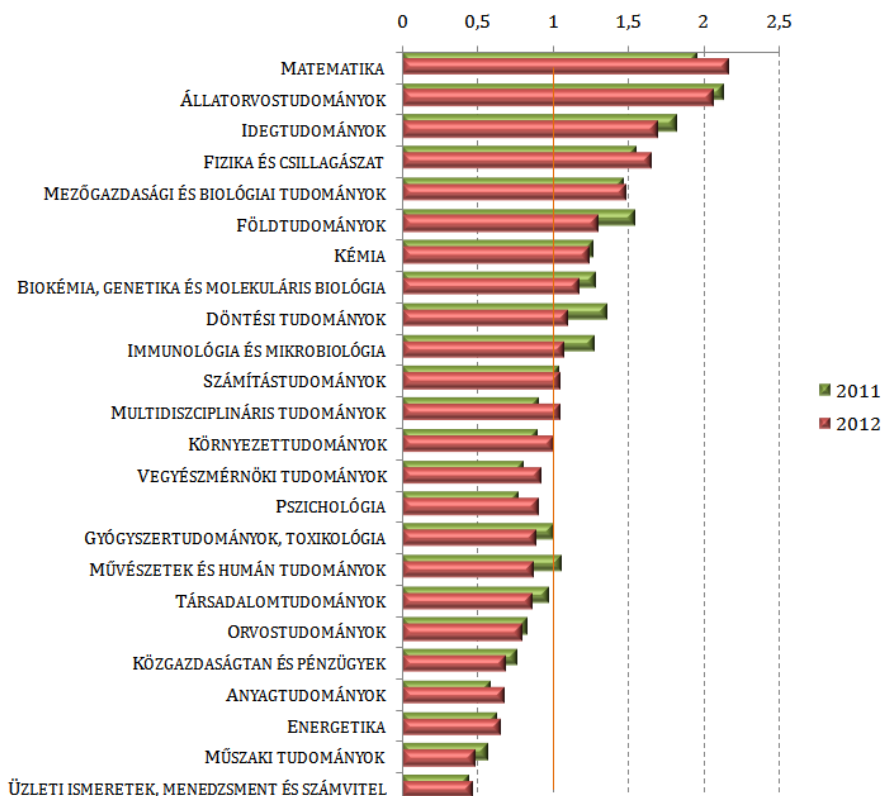
A tudományos kutatások térbeli szerkezetéről egyelőre nem állnak rendelkezésre információk, ugyanakkor – bibliometriai adatok elemzésével – viszonylag átfogó kép adódik az egyes **tudományterületek** teljesítményéről. A publikációk abszolút száma alapján a tudományterületek közül kiemelkedik a klinikai orvostudomány, a fizika, a kémia, a növény- és állatorvostudományok, a biológia és biokémia, a mérnöki tudományok, a matematika és az ideg- és magatartástudományok. A tudományterületek nemzetközi súlyához viszonyított hazai súlyarányok összehasonlítása alapján e területek hazai specializációt is jelentenek, melyeknek relatív hatása is erős.

20. ábra: *A magyar tudományos publikációk száma (2012)*

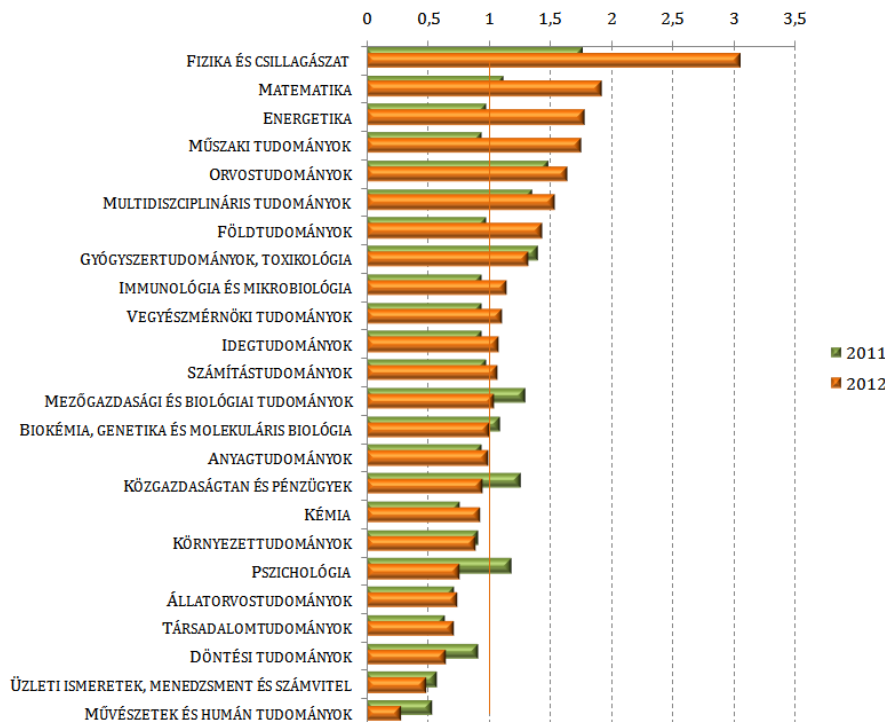
Forrás: MTA KIK TTO (2013), 6.o.

21. ábra: *A magyar tudományos publikációk specializációs indexe tudományterületek szerint*

Forrás: MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály számítása a Scopus publikációs adatbázis alapján

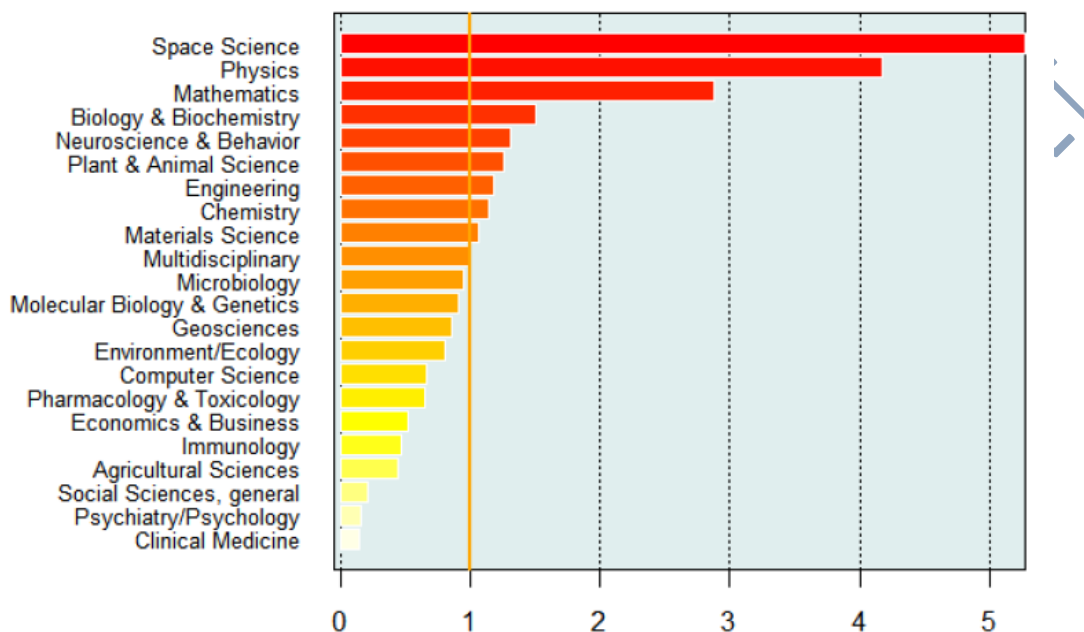
22. ábra: *A magyar tudományos publikációk relatív hatása tudományterületek szerint*

Forrás: MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály számítása a Scopus publikációs adatbázis alapján

Az **MTA kutatóintézet-hálózatának specializációja** ettől némileg eltérő területeken erős, bár az átfedés is jelentős: az űrkutatás súlya több mint ötször, a fizika bő négyszer, a matematika pedig csaknem háromszor haladja meg a nemzetközi sztenderdet. Kisebb mértékű specializáció figyelhető meg a biológia–biokémia, ill. a botanika–zoológia, valamint az ideg- és viselkedéstudomány területén (MTA KIK TTO (2013)).

23. ábra: Az MTA-intézetek publikációinak az ESI-sztenderd alapján számított specializációs indexe (2012)

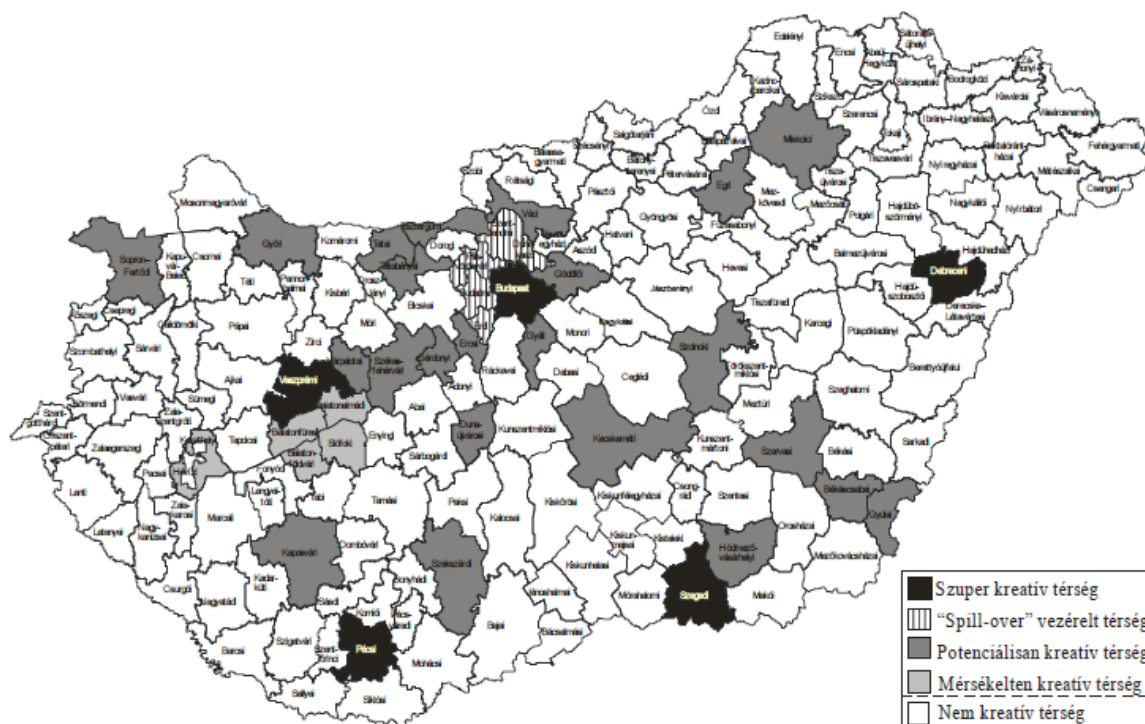

Forrás: MTA KIK TTO (2013), 9.o.

Az MTA-publikációk relatív impakt-sorrendjét a fizika vezeti kiugró relatív hatással (ez a kiugrás jellemzően néhány kivételesen sikeres közlemény hatása). A sorrend ugyanakkor nem követi a produktivitási sorrendet: másodikként, az átlagot többszörösen meghaladó relatív hatással a számítástudomány, pszichiátria/pszichológia, a nem-ökonómiai társadalomtudományok és a mérnöki tudományok szerepelnek. MTA KIK TTO (2013)

Végül, de nem utolsósorban a TÉT-re is és azzal összefüggésben az EDP-re is jelentősen hathat a tudományos-technológiai-kutatási jellegzetességeken túlmenően a szélesebben értelmezett kreativitás. Rittgasser és Kovács (2010) számításai szerint **a kreativitás feltételei a legtöbb kistérségben nem adóttak** – pontosabban jóval kevesebb a kreativitás valamely jellegzetességét felmutatni képes kistérség, mint az innovációhoz valahogyan viszonyítható kistérség. Mindez az EDP folyamat szempontjából meglehetősen kedvezőtlen.

24. ábra: A kreatív kistérségek tipizálása

Forrás: Rittgasszer és Kovács (2010) 152.o.

Rittgasszer és Kovács (2010) számításai alapján a kreatív magyar kistérségek négy alaptípusa:

- **Szuperkreatív:** 5 kistérség, ahol mindhárom T dimenzió (technológia, tolerancia, tehetség) értéke magas (Budapest, a Debreceni, a Pécsi, a Szegedi és a Veszprémi kistérség)
- **„Spill-over” vezérelt:** a technológia változói relatíve alacsony értéket mutatnak. Budapest belső agglomerációs gyűrűjébe tartozó kistérségek tartoznak ide.
- **Potenciálisan kreatív:** a technológia változói relatíve magas értéket mutatnak, a tehetség és a tolerancia dimenzió szerinti változók közepes értékűek.
- **Mérsékeltlen kreatív:** közepes érték a technológia dimenzióban, a tolerancia és a tehetség dimenziókhoz tartozó változók relatíve alacsony értékűek. A mérsékeltlen kreatív térség klaszterébe csupán 5 kistérség tartozik (ezek egymáshoz földrajzilag közel, a Balaton mentén helyezkednek el).

A Tudománypolitikai Stratégia társadalmi partnerségre készített verziója a felsőoktatási kutatási és a gazdasági szféra közötti együttműködés típusainak bemutatására a Magyarországon négyféle típusú térséget különböztet meg:

1. **Közép-magyarországi Régió és környezete:** A régióban mind az ipari, mind a szolgáltatási kapacitások bőségesek, ehhez a felsőoktatási és kutatási funkciók egészét lefedő intézményrendszer párosul. A specializációkat a gazdasági szféra, a felsőoktatási kutatások és az akadémiai kutatások közösen tudják meghatározni. Budapest a gazdasági és innovációs hálózatok központja, nemzetközi K+F+I csomópont. A régió szinte minden tudományterületen vezető szereppel bír, jelentős kutatási kapacitások állnak rendelkezésre az agrár, a műszaki, az orvostudományi, az informatikai és a természettudományi, valamint a társadalomtudományi és a bölcsészettudományi területeken is.
2. **Észak-Alföld, Dél-alföld és Dél-dunántúli Régió déli része:** A három régió esetében a három központi vidéki egyetem és a kapcsolódó kutatóközpontok teremtik meg a térség

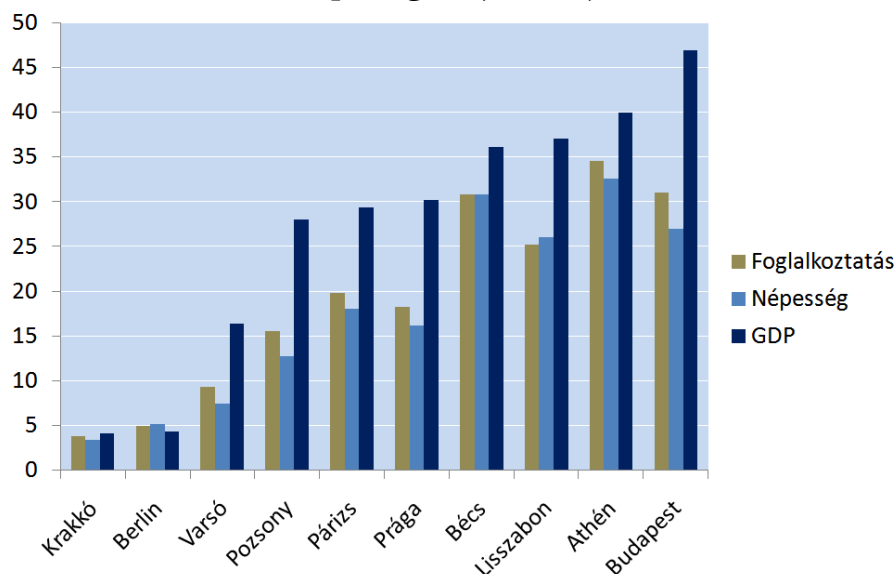
gazdasági és kutatási húzóerejét és hátterét. E térségekben mérsékeltebb az ipari jelenlét (a Kecskemét-környéki járműipart leszámítva), alacsony az innovatív KKV-k száma, viszont erős a mezőgazdaság és jók az egyetemi kutatási kapacitások, ebből fakadóan térségi specializációt, a gazdaságélénkítést elsősorban a három vidéki tudományegyetemre, illetve jelenlévő kutatóintézetekre alapozva lehet megteremteni. (Szeged – SZTE, MTA SZBK, Debrecen – DE, MTA Atomki, Pécs – PTE, MTA KRTK). A vidéki tudományegyetemek kutatási portfóliójuknak megfelelően kiváló kapacitásokkal és jó gazdasági kapcsolatokkal rendelkeznek az orvostudományok, a természettudományok (piros, zöld és fehér biotechnológia, valamint a lézerfizika) területén, azonban a műszaki tudományok területén csak a Kecskemét környéki járműiparhoz kapcsolódó kutatások tudnak jelentős eredményt felmutatni. A három régióra általánosan jellemző, hogy a tervezéshez és a fejlesztésekhez rendelkezésre áll a megfelelő szakembergárda, azonban a koordináció köztük nem megfelelő, e területen szükséges előrelépés. Az épülő ELI jelentős pozitív hatást gyakorolhat a régió K+F jelentőségére.

3. **A két észak-dunántúli régió (Közép- és Nyugat-Dunántúl):** A két régió esetében nincsenek igazán kiemelkedő tudásipari és kutató kapacitások, azonban az ipar erőteljes jelenléte a felsőoktatási intézményeknek elengedhetetlen szolgáltató-oktató funkciót kölcsönöz. A két régió intézményei komoly tapasztalattal rendelkeznek az ipari megrendelésű kutatások kivitelezésében – főleg a műszaki, és a természettudományi (IKT) területen-, és nyíltak a kommunikációs csatornák az ipar és a felsőoktatás között. E két régióban az ipari kutatási és képzési igények kiszolgálásának iránya a megfelelő specializáció.
4. **Észak-Magyarország és a Dél-Dunántúl északi, északnyugati része:** Habár a jelzett régiók kétségkívül rendelkeznek olyan kutatási és ipari potenciállal, ami a jövőben a specializáció alapját jelentheti (pl. a Miskolci Egyetem és Károly Róbert Főiskola kiváló ipari kapcsolatai a műszaki tudományok terén, az Eszterházy Károly Főiskola digitális pedagógiai kutatásai, vagy a Kaposvári Egyetem kiváló állattudományi kutatásai), e területek kutatási és tudományos szempontból Magyarország elmaradottabb területeihez tartoznak, és a K+F kapacitásokat szinte kizárólag a felsőoktatási intézmények képviselik. Az intelligens szakosodás stratégiáknak, illetve a regionális tudásközpontokként funkcionáló felsőoktatási intézményeknek főleg a regionális munkahelyteremtés és felzárkóztatás szolgáló funkcióinak erősítését kell elérniük, nagy hangsúlyt kell tehát helyezni a szociális innovációra, azaz a társadalmi kihívások megfelelő kezelésével kapcsolatos tevékenységekre

3.3. A humán erőforrások és a társadalom térszerkezete

Az elmúlt bő 10 évben a városok száma közel kétötödével növekedett,¹⁸ de Budapest mellett nincsen olyan nagyváros, amelynek vonzása saját régióján túl is érezhető volna. **Budapest szívóerejét** mutatja, hogy Európa egyes várostérségeivel összevetve is kiemelkedik az országon belüli jelentősége: az ország GDP-jének csaknem felét itt állítják elő. A gazdasági tevékenységnek ez a koncentrációja a régióbeli országokra jóval kevésbé jellemző.

25. ábra: **Fővárosi térségek részesedése az országos GDP-ből, foglalkoztatásból és népességből (% , 2008)**

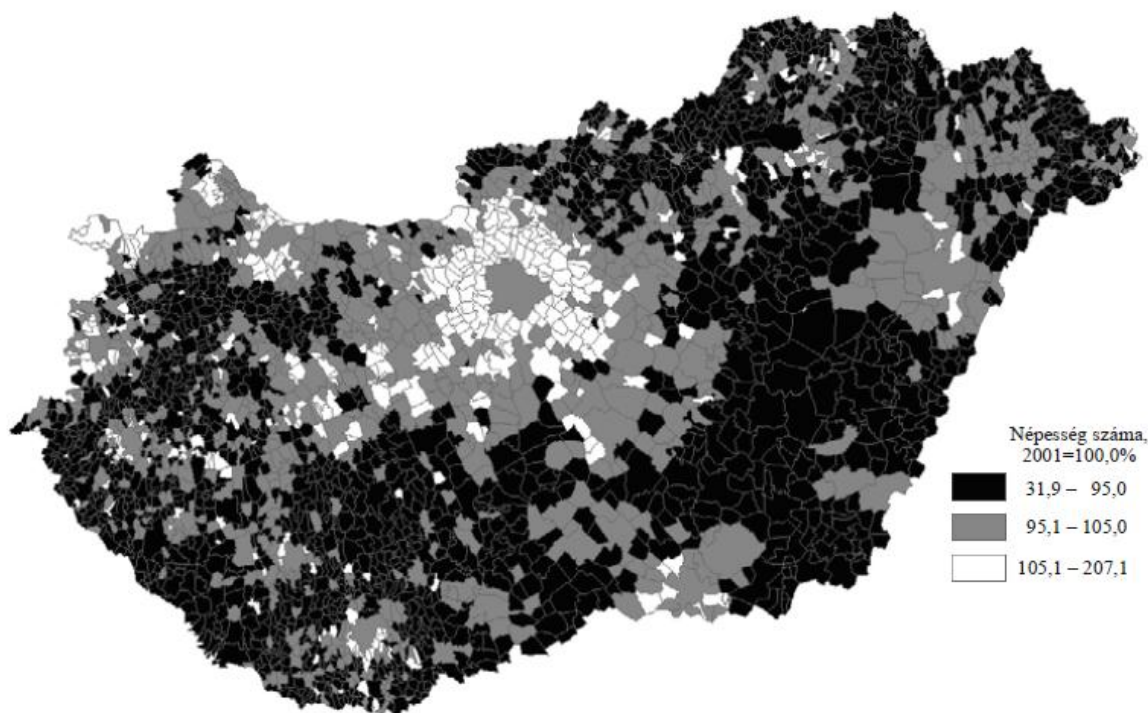
Megjegyzés: Lisszabon foglalkoztatási adata 2007-es. Krakkó ugyan nem fővárosi térség, de az összehasonlítás kedvéért bekerült az ábrába.

Forrás: OECD

Az ország más térségeiben, az ország jelentős területét lefedve a természetes fogyás és az elvándorlás hatására az ország kis- és aprófalvainak népessége nemcsak csökken, de öregszik is – az öregedő korösszetétel az ország valamennyi régiójára jellemző (Bakos et al. (2011)).

¹⁸ Sok olyan település is városi rangot kapott, amelyik nem rendelkezik elegendő központi funkcióval.

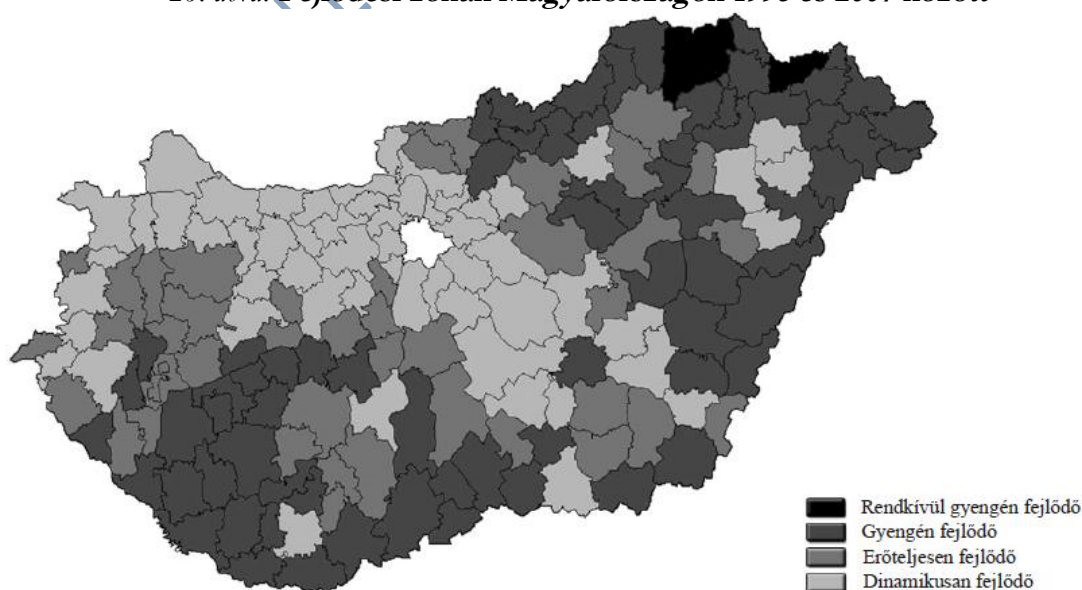
2. ábra: A települések népességváltozása, 2001–2010

Forrás: Eurostat adatok alapján Bakos et al. (2011) 339.o.

A népesedési trendekkel összecsengenek Tánczos (2010) számításai. A hazai kistérségek fejlődési kategóriái alapján a dinamikusan fejlődő kistérségek az M5-ös és M1-es autópálya mentén találhatók. A kedvezőtlen fejlődési mutatókkal rendelkező kistérségek a nyugati térségeket kivéve az országhatár mentén szinte egybefüggő sávban alkotnak egy gyenge fejlődési perspektívával rendelkező zónát, ami a dél-dunántúli régióban, az Alföldön, Észak-keleten kiszélesedik. Tánczos (2010) megállapítja azt is, hogy **a megyeszékhely rangú központtal rendelkező kistérségek dominanciája erősödött** (kivételek: Salgótarján és Kaposvár).

26. ábra: Fejlődési zónák Magyarországon 1996 és 2007 között

Forrás: Tánczos (2010) 411.o.

A gyengén fejlődő kistérségekre **egészségügyi szempontból** is fel kell hívni a figyelmet. *Szilágyi és Uzzoli* (2013) szerint a hosszabb távú egészségügyi trendekben a társadalmi egyenlőtlenségek tükröződnek. A hazai foglalkoztatás tartós bizonytalanságai, az egyes rétegeknél korábban nem tapasztalt társadalmi pozícióvesztés, a sorozatos kudarcok mentális megélésének adaptációs zavarai (például szenvedélybetegségek) **állandósult krízishelyzetet** jelentenek. A társadalmilag kirekesztett csoportok, rétegek számára az egészségkockázatok jelentősen magasabbak, és ennek területi lecsapódása is nyilvánulva. Ez önmagában a területi egyenlőtlenségek erőteljes növekedésének veszélyét is magában rejt annak ellenére, hogy az életkilátásokban átlagosan kedvező, bár igen lassú tendenciák is kirajzolódnak. (id. mű 145.o.)

Az egészségügyi feltételrendszer és viszonyok romlása mellett a leginkább elmaradott térségek népességfogyását az **etnikai arányok átrendeződése** kíséri. Amíg Közép-Magyarországon, Közép- és Nyugat-Dunántúlon minden ötvenedik, addig az északkeleti és délnyugati országrészben minden tízedik, egyes településeken minden ötödik lakos rendszeres szociális segélyben részesül. A települési általános iskolai oktatás megszűnése főként Észak-Magyarország, Dél- és Nyugat-Dunántúl aprófalvas térségeit érintette. A könyvtárak száma mintegy kétharmadára csökkent, ami szintén a kistelepüléseket érintette hátrányosan. A leghátrányosabb helyzetű vidékeken egyszerre vannak jelen a súlyos munkanélküliségi, szociális, egészségügyi problémák.¹⁹ Közben a digitális szakadék megfordulni látszik: *Pantea és Martens* (2013) vizsgálatai szerint **a tehetősebb és iskolázottabb rétegek már ma is kevesebb időt töltenek a világhálón**, és a szegény rétegek mobileszközökkel való ellátottsága összességében nem kiemelkedően rosszabb, mint a tehetősebb rétegeké.

27. ábra: **Gettósodó falvak Magyarországon (2000)**

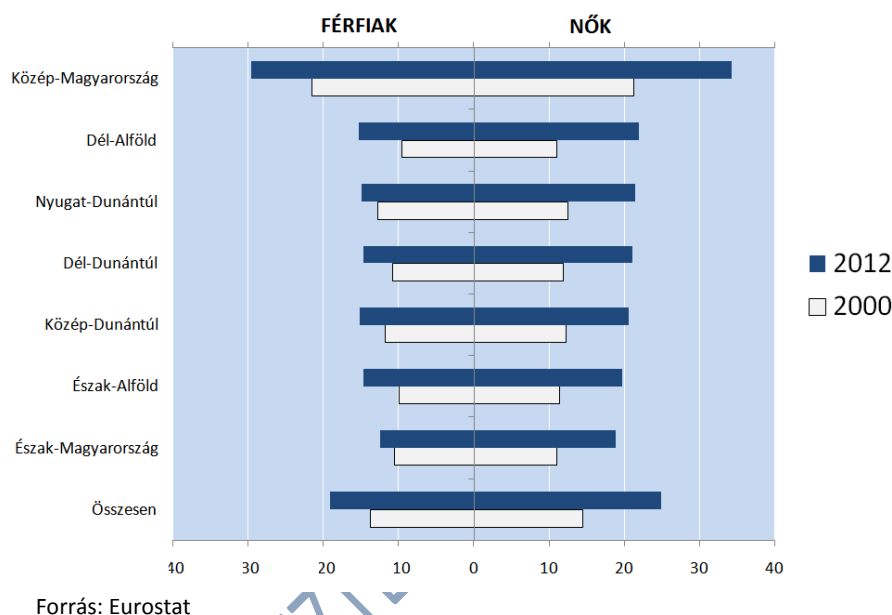
Forrás: Tóth K. kutatását idézi *Csatári* (2012) 556.o.

Mindeközben a képzettségi szerkezetben is jelentős átalakulások zajlanak. Az elmúlt 10 évben minden régióban jelentősen nőtt a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, de a különbség

¹⁹ Az átalakulás legnagyobb veszteségeinek, az elszegényedő rétegek helyzetének kezelésére a kormány nemzeti társadalmi felzárkózási stratégiát fogadott el (*NTFS* (2011)).

nemek szerint szembeötlő: miközben 2000-ben közel hasonló arányban találtunk a férfiak és nők között felsőfokú végzettséggel rendelkezőt, 2012-re a különbség több, mint 5%-kal nőtt. **Közép-Magyarországon átlagosan 13%-kal több felsőfokú végzettségűt találunk, mint a többi régióban.** Ugyanakkor a képzettségi szint emelkedése a gazdaság szereplőinek összefüggésében ellentmondásos folyamatok mellett megy végbe. A külföldi működőtőke-dominálta szektorok vállalatai ugyanis – nyugat-európai társaikhoz képest – kevésbé hajlandóak részt vállalni mind a gyakorlattal nem rendelkező kezdő munkavállalók, mind a régebbi munkatársak további képzéséből (Nölke és Vlieghebart (2009)). Mindez az európai összevetésben igen rossz idegen-nyelvtudással is összefügg, a nyelvtudás adatai ugyanis nyugat-keleti regionális lejtőt jeleznek – csak a Közép-Magyarország régió töri meg ezt az egyenletes görbét (KFI Tükör 3. (2013)).

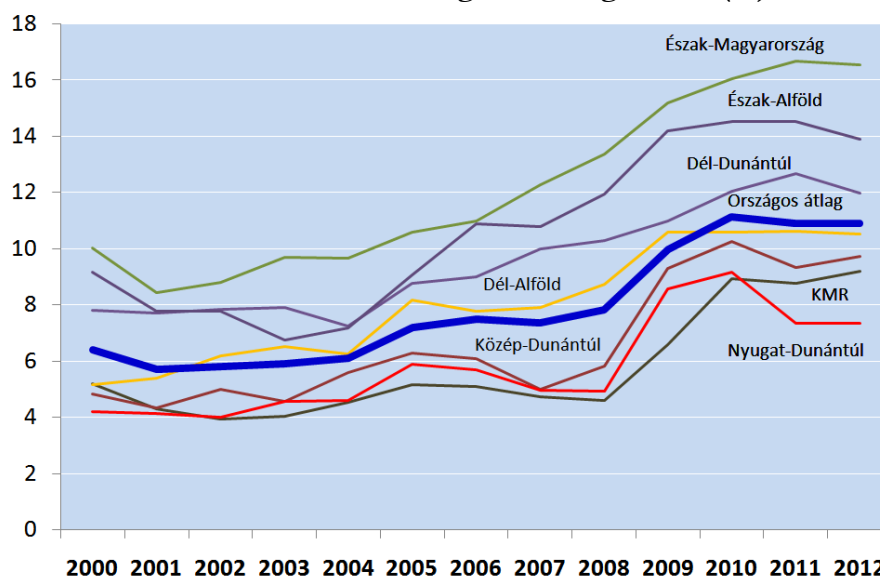
28. ábra: **Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25-64 évesek között (%)**

Az oktatással összefüggő lokáció-specifikus előny, hogy **Magyarország tanulási célú migráció célpontja.** Takács és Kincses (2013) „A tanulási célú vándorlás legnagyobb befogadó országainak sorában Magyarország az előkelő 19. helyet foglalta el a világban. Az itt tanuló külföldi állampolgárok túlnyomó többsége a szomszédos országokból érkezik, Magyarország jelentős etnikai migráció helyszíne. Tekintettel a 2011-es állampolgársági törvény rendelkezései által bekövetkezett változásokra, a hazai felsőoktatási intézményekbe a jövőben magyar állampolgársággal is rendelkező szerbiai, romániai, szlovákiai és ukrainai magyarok jelentkeznek majd. Így a származási hely kevésbé lesz meghatározó, és torzítani fogja azt a képet, amit tanulmányunkban, a 2005–2011-es időszakot alapul véve, lehetőségünk volt bemutatni. Tanulmányunkban – a felsőoktatási intézményekbe jelentkező külföldi tanulók csoportját elemezve (szerbiai, romániai, szlovákiai és ukrainai) – karakteres kapcsolatokat mutattunk ki az elvándorlás és a célterületek között, azaz jellemző, hogy a Kárpát-medence melyik részéről Magyarországra hová és milyen tulajdonságú egyetemisták mozognak. Rámutattunk továbbá arra is, hogy a szomszédos országok közül Szlovákia, Románia, Szerbia és Ukrajna számítanak a legnagyobb küldő országoknak. A külföldi diákok domináns része Budapest és Pest megye felsőoktatási intézményeit választja, míg kisebb hányaduk a határ menti térségekbe felvételizik. Budapest globális célpontja a migránsoknak, ahol a nem szomszédos országokból való hallgatók többsége is tanul. Minél messzebből érkeztek a hallgatók, arányukban annál inkább a főváros válik elsődleges célpontjukká. Ahogy Magyarország esetén Budapest centrumterület, úgy a határok mentén hasonló karakterisztikával rendelkező, lokális centrumterületek emelkednek ki. Nevezetesen Szeged, Pécs, Győr, Sopron, Miskolc, Debrecen és Nyíregyháza.”

Közép-Magyarország viszonylag kedvező helyzete a munkaerőpiaci és társadalmi viszonyokban is tükröződik. A **gazdaságilag aktívak** (foglalkoztatottak és munkanélküliek) aránya a népességből egyedül Közép-Magyarországon éri el a 60%-ot, és az aktivitási ráta összességében is tükrözi a korábban ismertetett térségi mintázatot – összefüggésben az előregedéssel. Az alföldi régiókban és a Dél-Dunántúlon dolgozik az ország mezőgazdaságában foglalkoztatottaknak hattizede. A ipari foglalkoztatás aránya Közép- és Nyugat-Dunántúlon a legnagyobb, 40% körüli (Bakos *et al.* (2011)). A gazdasági szerkezethez jórészt illeszthető mintázatot követ a munkanélküliség: a mezőgazdasági jellegű régiókban, továbbá az ipari szerkezetváltást megsínylő Észak-Magyarországon a munkanélküliség hosszú távon is meghaladja az országos átlagot.

29. ábra: **Munkanélküliségi ráta a régiókban (%)**

Forrás: KSH

2012-re a 15-24 éves **fiatalok körében a munkanélküliség korábban nem látott szintre, 28%-ra** kúszott fel. Ezen belül az észak-magyarországi és észak-alföldi fiatalok egyharmada volt munka nélkül. Egy évtizeddel ezelőtt a fiatalok munkanélküliségi mutatója feleekkorá volt – ha ehhez hozzávesszük a nemrég publikált *Magyar Ifjúság 2012* kutatás eredményeit, melyek alapján a mai fiatalok konformisták, bizonytalannak látják a helyzetüket és bezárkózóak, passzívak, „csendes generációként” jellemezhetők, akkor érzékelhető, hogy nagy szükség van a trend megfordítására – s erre az S3 folyamatai / beavatkozásai részben alkalmasak is lehetnek.

A munkanélküliség térségi trendjei összefüggenek a külföldi vállalatok nemzetgazdasági szerepével és térségi elhelyezkedésével. A külföldi cégek szerepe a foglalkoztatottságban a pénzügyi, biztosítási szolgáltatások, az elektronikai ipar valamint a járműipar és a szállítási eszközök gyártása területén a legmagasabb – összhangban a korábban bemutatott trendekkel. A nagy kereskedelemi multinacionális láncok magyarországi térhódítása, a forgalomból való részesedésük ellenére a foglalkoztatottsági arányuk a nagy-és kiskereskedelemből csekély mértékű, és a legalacsonyabb külföldi foglalkoztatottsági arányt a vízellátás, postai szolgáltatások területén láthatunk. Összességében olyan ágazatokban alacsony a külföldi cégek szerepe a foglalkoztatottságban, amelyek akkor is jelen kell legyenek egy-egy térség gazdaságában, ha a gazdasági aktivitás szintje egyébként alacsony (kereskedelem), ahol az állam befolyása jelentős (postai szolgáltatás, szárazföldi és csővezetékű szállítás) illetve ahol a tőkeigény kisebb (jog, mérnöki tevékenység, szálláshely-szolgáltatás).

Régiós összehasonlításban a számítógépgyártás és a gépjárműgyártás területén nem csak Magyarországon, hanem Csehországban, Ausztriában és Lengyelországban is látható a külföldi cégek jelentős szerepe a foglalkoztatásban – Ausztriát kivéve a pénzügyi közvetítés illetve a távközlés is előkelő helyen szerepel a nemzetköziesedettség ezen mutatója alapján (a legkisebb külföldi részesedéssel bíró szektorok között az előbb említett országokban már nehezebb közös területeket találni).

Tíz ágazat, ahol a külföldi cégek foglalkoztatotti aránya hazánkban a legmagasabb: Számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása; Biztosítás, viszontbiztosítás, nyugdíjalapok, kivéve: kötelező társadalombiztosítás; Gépjárművek, pótkocsik és félpótkocsik gyártása; Szállítási eszközök gyártása; Távközlési szolgáltatások; Elektromos berendezések gyártása; Egyéb jármű gyártása; Fémalapanyag gyártása M.n.s. gépek és berendezések gyártása; Pénzügyi közvetítés, kivéve: biztosítási, nyugdíjpénztári tevékenység.

Tíz ágazat, ahol a külföldi cégek foglalkoztatotti aránya hazánkban a legalacsonyabb: Vízellátás, vízkezelés; Postai, futárpostai tevékenység; Pénzügyi, biztosítási tevékenységhez tartozó kiegészítő szolgáltatások; Vízellátás, vízkezelés; kezelése, hulladékgazdálkodás; Építőmérnöki és mérnöki tevékenység, műszaki vizsgálat; Építőipar; Szárazföldi és csővezetékes szállítás; Nagy-és kiskereskedelem, gépjárműjavítás; Szállítás, raktározás; Hulladékkezelés

Végül, de távolról sem utolsósorban a társadalmi térszerkezet kapcsán a vállalkozói képességekre és hajlandóságra szükséges ráirányítani a figyelmet²⁰ - márcsak azért is, mert a vállalkozó szellemnek, a vállalkozói meglátásoknak kitüntetett jelentősége van az EDP-ben. *Komlósi et al.* (2013) vizsgálatai szerint **a nemzetközi mezőnyben a Közép-Magyarország régió elfogadható vállalkozói pozíciókkal rendelkezik**, a többi régió viszont jelentősen elmarad a KMR régiótól.

²⁰ Az elemzett kompozit mutató a GEDI, amely az országos szintű vállalkozást, vállalkozási szintet („entrepreneurship”) a Vállalkozás Nemzeti Rendszer (VNR) részének tartja (*Acs et al.* (2013)). A VNR a vállalkozást az egyének vállalkozói attitűdjeinek, képességeinek és aspirációinak intézményileg beágyazott dinamikus interakciójaként fogja fel, amely a vállalatok létrehozása és működtetése révén az erőforrások allokációjában játszik szerepet. Lásd: *Komlósi et al.* (2013).

30. ábra: Magyarország és hét régiójának relatív vállalkozói pozíciója a REDI mutató alapján

Sorrend	Ország/Régió	1 főre jutó GDP (PPP)	REDII	Sorrend	Ország/Régió	1 főre jutó GDP (PPP)	REDII
1	Egyesült Államok	47 184	78,7	47	Görögország	28 154	42,1
2	Dánia	39 558	76,4	48	Barbados	19 252	41,3
3	Svédország	38 947	75,2	49	Magyarország 2008-2012		41,2
4	Ausztrália	39 407	74,6	50	Nyugat-dunántúli régió	18 775	39,8
5	Hollandia	42 475	73,2	51	Dél-afrikai Köztársaság	10 486	39,5
6	Kanada	38 915	70,3	52	Macedón Köztársaság	11 072	39,4
7	Egyesült Királyság	35 860	68,6	53	Észak-magyarországi régió	12 246	39,3
8	Izland	34 949	68,3	54	Dél-dunántúli régió	13 856	39,2
9	Norvégia	56 894	67,9	55	Mexikó	14 566	39,0
10	Svájc	46 215	66,9	56	Tunézia	8 524	38,1
11	Franciaország	33 820	66,8	57	Argentína	15 893	38,0
12	Tajvan	37 931	66,1	58	Közép-dunántúli régió	16 726	37,0
13	Puerto Rico	16 300	65,0	59	Kínai Népköztársaság	7 536	37,0
14	Finország	36 660	63,1	60	Jordánia	5 706	36,5
15	Belgium	37 448	62,8	61	Észak-alföldi régió	13 036	36,3
16	Németország	37 591	62,3	62	Dominikai Köztársaság	9 280	36,1
17	Ausztria	39 698	61,7	63	Dél-alföldi régió	13 307	36,1
18	Chilei Köztársaság	15 044	61,7	64	Panamai Köztársaság	13 877	34,9
19	Szingapur	57 505	61,4	65	Thaiföld	8 490	33,8
20	Írország	39 727	61,2	66	Trinidad és Tobago	25 539	33,0
21	Izrael Állam	28 546	59,2	67	Jamaica	7 839	32,8
22	Egyesült Arab Emírségek	38 089	55,9	68	Oroszország	19 840	32,7
23	Szlovénia	27 556	53,0	69	Kazakhsztán	12 050	32,2
24	Lengyelország	19 747	51,7	70	Szerbia	11 488	32,1
25	Szaúd-Arábia	22 545	51,5	71	Nigéria	2 363	32,0
26	Csehország	25 299	49,8	72	Szíria	5 248	31,5
27	Magyarország 2011	20 307	49,7	73	Brazília	11 127	31,3
28	Spanyolország	32 070	49,1	74	Indonézia	4 293	31,2
29	Litvánia	18 184	48,6	75	Bosznia-Hercegovina	8 750	30,4
30	Lettország	16 312	47,8	76	Bolívia	4 816	30,3
31	Közép-magyarországi régió	33 978	47,7	77	Egyiptom	6 281	30,1
32	Törökország	15 340	47,1	78	Ecuadori Köztársaság	8 105	29,3
33	Uruguay	14 277	47,1	79	Fülöp-szigetek	3 940	29,0
34	Koreai Köztársaság	29 004	46,7	80	Costa Rica	11 351	28,6
35	Olaszország	31 555	46,7	81	Irán	11 467	28,4
36	Hong Kong	46 157	46,2	82	Marokkói Királyság	4 668	28,1
37	Kolumbia	9 392	45,9	83	Venezuela	11 956	27,8
38	Portugália	25 573	45,7	84	India	3 586	27,3
39	Horvátország	19 516	45,6	85	Algéria	8 322	26,8
40	Japán	33 994	44,9	86	Zambia	1 550	24,6
41	Szlovákia	23 897	44,8	87	Pakisztán	2 674	23,4
	Budapest*	30 095	44,6	88	Ruanda	1 155	23,1
42	Magyarország 2010		44,4	89	Ghánai Köztársaság	1 625	22,7
43	Peru	9 470	43,6	90	Guatemala	4 740	22,7
44	Románia	14 287	43,5	91	Angola	6 035	22,7
45	Libanon	13 948	42,2	92	Uganda	1 263	22,4
46	Montenegró	12 676	42,1	93	Banglades	1 643	18,1

Forrás: Komlósi et al. (2013), 8.o.

3.4. Magyarország jövőalternatívái 2030-ra

Magyarországra jelenleg releváns és viszonylag részletesen kidolgozott jövőalternatívák egyetlen forrásból állnak rendelkezésre: a magyar jövőkutatók és a társadalomtudományok más hazai képviselőinek szakismereteire épített, fiatalok közreműködésével és strukturált véleményük ismeretében megalkotott Magyarország 2025 kutatásból (lásd Nováky (2010)); a helyzetértékelés hátralévő részében is erre a kutatásra támaszkodunk - a 2025-re körvonalazott jövőalternatívák időbeni hatóköre 5-10 év, ezért alkalmas a 2030-ig való kitekintésre).

Az elkövetkező 10-15 évben döntéshozó pozícióba kerülők nem gondolkodnak egységesen a jövőről, de jellemző jövőattitűdjeik feltártak. A magyar fiatalok, azaz akiken az S3 segítségével elindított EDP-folyamatok sikere múlik majd, leginkább az értékekben (individualista vs. a kooperációt preferáló, közösségi attitűd) különböznek egymástól és abban, hogy a cselekedeteik a társadalom fejlődését segítik, vagy a hanyatlását készítik elő. **Az eltérések különösen a közösségi és az egyéni értékek mentén** mutatkoznak meg. Az, hogy közösségi, vagy individualista gondolkodás jellemző a jövővel kapcsolatban, természetesen nem egységes a fiatalok körében, de a közösségi attitűd felértékelődését jóval többen várják/tartják kívánatosnak, mint egy individualista értékrendre építő társadalomkép előretörését. A jövőattitűdök jövőalternatívává formálását az teszi lehetővé, ha azok szakértői várakozásokkal egészülnek ki.

A szakértői várakozások beépítésének indokoltságát közvetetten megerősítik pl. Kadocs (2012) vizsgálatai is: a valóban vállalatként működő mikro- és kisvállalkozások kiemelt csoportjaiban –a fiatalokhoz képest már érdemi döntéshozói pozíciókban is!²¹ – az adaptív igazodás a jellemző, azaz nem gondolkodnak tudatosan a jövőről (pl. több mint felük nem tudta azonosítani, hogy a cég milyen stratégiát követ). Ugyanakkor érzékelik a felsőoktatási kapcsolatok és a K+F lehetséges pozitív hatásait, ami más dimenzióban megerősíti az EDP-folyamatok beindításának igényét.

A jövőalternatívákat az alábbi ábra foglalja össze:

31. ábra: Jövőalternatívák 2030

Közösségi értékek	
4. jövőalternatíva: <i>Közösen is okosan kell cselekedni</i>	1. jövőalternatíva: <i>Reményekkel előre</i>
Stagnálás/hanyatlás	Növekedés/Fejlődés
3. jövőalternatíva: <i>A félelem nem visz előre</i>	2. jövőalternatíva: <i>Nem jut mindenkinek</i>
Egyéni értékek	

Forrás: Nováky (2013)

²¹ A használt minta reprezentativitása az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások ágazatokban alacsony, a mezőgazdasági vállalkozásokat pedig nem tartalmazza.

Az 1. forgatókönyv dominánssá válása esetén lassul a népességszám csökkenési üteme, nő a társadalom egészségtudatossága, javítva a lakosság egészségi állapotát. A kisközösségek szabadidejének kulturált eltöltésére alkalmas színterek jönnek létre. A tanulás infokommunikációs technikai feltételrendszere minőségében is jelentősen javul, új tanulási formák (mobil tanulás, közösségi tanulás, távoktatás) terjednek el. Jellemző lesz a bevándorlók és a kisebbségek elfogadása, várható a kooperáció kialakulása. Javul a környezeti morál, erősödik a környezettudatosság, a bűnözés struktúrája is kedvező irányban változik, csökken a korrupció. Megerősödnek a civil szervezetek és a civil ellenőrzés fórumai. Könnyebben megelőzhetővé válik a deviáns viselkedés kialakulása. Felismert és közismert lesz a társadalom kettészakadásának problémája. A múlt tapasztalatai és az új helyzetek felismerése segítik a társadalmi összhang megteremtését. A „digitális bennszülöttek” generációja megkönnyíti a közösségek összekapcsolódását „e”-világban; a digitális ügyintézés a társadalom pozitívan fogadja, és aktívan használja. Javul a környezeti morál, erősödik a környezettudatosság. Megerősödnek a globális világot szabályozni képes aktorok. Sok nemzet együtt létrehozza a nemzetközi rendőrségek, bíróságok rendszerét és azok demokratikus ellenőrzését, és elfogadja globális intézkedéseit és döntéseit. Olyan törvények globális kialakítása válik elfogadottá, amelyek az egyes államok szintjén – az ott lakók alapvetően különböző véleménye miatt – nem remélhető, hogy elfogadható lenne (döntést lehet hozni például abban a kérdésben, hogy egy országon belüli nemzetiségek, kisebbségek hogyan éljenek békében egymás mellett).

A 3. jövőalternatíva az 1. jövőalternatíva ellentéte, amelyben a szakértői félelmek dominálnak az egyébként sem kedvező társadalmi várakozások mellett. E szerint a születési arányszámok romlanak, tovább csökken a népességszám, a családszám és az átlagos családnagyság. Nő az egészségügyi ellátó rendszerek leterheltsége. Újabb népbetegségek jelennek meg, amelyek egy része az egészségtelen életmódra, más része lelki okokra vezethető vissza. Az idősebb korosztályok egészségi állapota fokozottan romlik. Nő a társadalomba beilleszkedni nem tudó, nem akaró egyének, a depressziósok száma, megbomlik sokak lelki egyensúlya és a devianciák felé fordulnak. Csökken a lakosság érdeklődése a sportolás és az egészséges életmód iránt, az elszegényedés fokozza az egészségtelen ételek fogyasztását, különösen a hátrányos helyzetű csoportok körében. Romlik a kisebbségek és a szegények helyzete, fokozódik a bevándorláshoz kapcsolódó félelem. Jelentősen megnő a funkcionális analfabéta, képzetlen fiatalok száma. A bűnözés struktúrája kedvezőtlen irányban változik meg, a korrupció nő, a bűnözés nemzetközi dimenziókkal „erősödik”. Folytatódik a társadalom dezintegrációja, hatalmas különbség alakul ki a társadalom különböző rétegei között, ami kor, iskolai végzettség és területi elhelyezkedés szerint erősödik. A változások új kihívások elé állítják a nevelési-oktatási rendszert. A sikertelen alkalmazkodás rontja az oktatás színvonalát és a pedagógusok megítélését. A társadalomban nő az analfabetizmus. A globális problémák kezelésének nincsenek hatékony aktorai, területileg is azonosítható új válságterületek bontakoznak ki. Magyarország lecsúszik az EU legelmaradottabb országai közé.

A 2. jövőalternatívában a gazdasági természetű fejlődéssel nem párosul a közösségi értékek kibontakozása. Folytatódik a társadalom kettészakadása, erősödik a társadalmi egyenlőtlenség. A népességszám növekedése éppúgy bizonytalan, mint az egészséges életmód elterjedése. Bizonytalan, hogy javul-e a természeti környezet állapota, és a közösség erőteljesebb eszközökkel felvértezett a globalizáció hátrányainak kivédésére.

A 4. jövőalternatívában a közösségi értékek előretörése szűkös erőforrásokkal együtt valósul meg. Az 1. jövőalternatívában jelzett folyamatok sporadikusan, az erőforrások függvényében indulnak csak meg, hosszabb távon kikezdve a közösségek erejét és/vagy erodálva a közösségek pozitív makroszinten is érzékelhető energiái.

Érdemes megnézni, hogy a jövő jelenét ma leíró kutatás eredményeként adódó jövőalternatívák a Europe 2020 stratégia nagy kihívásaira is igen jól rezonálnak anélkül, hogy a kutatás alanyaira hatottak volna az EU-stratégiák számára szintetizált nagy kihívások. Az alábbi táblázat a két 180°-os ellentétben álló 1. és 3. jövőalternatíva és a nagy kihívások viszonyát mutatja be.

2. táblázat: *A magyar gazdaság és társadalom jövőalternatívái és a Europe 2020 stratégia nagy kihívásai*

Nagy kihívás	Az 1. jövőalternatíva (reményekkel előre!)	A 3. jövőalternatíva (a félelem nem visz előre)
	állításai a nagy kihívásokkal kapcsolatban	
Egészség, demográfiai változások és jólét	egyértelműen javul	egyértelműen romlik
Élelmiszerbiztonság, fenntartható gazdálkodás, tengerbiológiai kutatások és a biogazdaság	Az élelmiszerbiztonság hazai feltételrendszere javul, a társadalom tudatossága erősödik	a társadalom nincs abban a helyzetben, hogy az élelmiszerbiztonsági kérdésekre érdemi érzékenységet alakítson ki magában
Biztonságos, tiszta és hatékony energiaforrások	Javul a környezeti morál, erősödik a környezettudatosság	A környezet kizsákmányolása folytatódik/gyorsul
Intelligens, zöld és integrált közlekedés	Az intelligens, zöld és integrált közlekedés feltételrendszere áttételesen, a közösség erejénél és bevonásánál fogva – adott	A téma nem merül fel
Inkluzív, innovatív és biztonságos társadalom	Befogadó, toleráns társadalom	Dezintegrálódó, bizalmatlan társadalom
Klímaváltozás, erőforrás-hatékony és alapanyagok	A globális szervezetek fellépési esélyei javulnak	A globális szervezetek fellépési esélyei romlanak

Megjegyzés: az összegzéshez Nováky (2013) leírását, és nem a fenti összegzést használtuk

Összefoglalóan elmondható, hogy ha a fiatalok jövőről alkotott elképzelése a szakértői reményekkel találkozik, az az 1. jövőalternatíva megvalósulását jelenti, továbbá az EDP, az S3 sikeresélye és a nagy kihívások kezelésének szempontjából is a közösségi értékrend stabilizálódása és szerepének felértékelődése a kívánatos. Ugyanakkor az **EDP** nem önmagában áll, hanem a szakértői-szakmai-társadalmi közösségek bevonásával **jelentősen növelheti is az 1. jövőalternatíva megvalósulásának esélyét**. Ennek mértéke az S3 végrehajtásának függvénye. A továbbiakban az **S3** tervezése és végrehajtása az **1. jövőalternatívában** gondolkodva célszerű.

4. Jövőkép és célkitűzések

Az S3 tervezés kulcsfogalmai, kiinduló koncepciói és a helyzetértékelés legfőbb tanulságai alapján, továbbá a magyar gazdaság és társadalom érdeke miatt egyaránt lényeges, hogy a stratégia:

1. túlmutasson a közvetlen tervezési időtávon (jelenjen meg a **távlati szemlélet**);
2. ne egyszerű kategóriákban gondolkodjon, hanem az EDP-t és a valós gazdasági-társadalmi folyamatokat rendszerszerűen, egymáshoz kapcsolódó elemek halmazaként és azok kölcsönhatásaira is gondolva értelmezze (**komplex** megközelítés);
3. bevonja az érintetteket, érdemben építsen a gazdaság és társadalom szereplőinek önmagukat is dinamizálni képes energiáira (**participatív** folyamatként készüljön);
4. helyzetértékelésében és a döntési javaslatok megfogalmazásában érzékeltesse az **alternatívákat**, a választás lehetőségét;
5. képes legyen igazodni a 2020-ig tartó és azon túlmutató időszak változó feltételeihez, azaz legyen ésszerű keretek között **rugalmas**.

Az EU-szinten kidolgozott S3 tervezési módszertan legegyszerűbb és egyben célszerű alkalmazására, valamint egyes szükségszerűen megjelenő belső ellentmondások feloldására az innovációpolitikai tervezésben is régóta használt **jövőkutatói módszer** alkalmas – a módszercsalád legfőbb elvei a jelen Fehér Könyv kidolgozása során is érvényesülnek. Ennek értelmében a 2014 során elkészülő intelligens szakosodási terveket a helyzetértékelés során is feltárt távlati gazdasági-társadalmi ún. jövőalternatívákba indokolt beépíteni. Ezek közül is az EDP folyamatok szempontjából különösen releváns az 1. jövőalternatíva, azaz amikor a **közösségi értékek növekedési és fejlődési perspektívákkal** találkozunk.

4.1. S3 vízió és a szakosodás lehetséges fő irányai

A technológiai vezető szerep Magyarország régiói számára jelenleg elérhetetlen, ám amennyiben az 1. jövőalternatíva trendjeire a szakpolitikai eszközök ráerősítenek, várható, hogy az ország területi szerkezetében a funkcionális differenciálódás és bizonyos súlypontok áthelyeződése a kedvező irányban megy végbe, és megváltozik az ország határmenti periférikus területeinek helyzete az EU-n belüli határok mentén is. Budapest felfrissített és megváltozott szerepkörrel működhet tovább, új nemzetközi funkciókat megszerezve. A kistérségek és falvak fejlesztésében nagyobb szerepet kapnak a helyi közösségek és szerveződések. A jövő fenntartható háztartásaiban új fogyasztói szokások alakulnak ki. Az állampolgárok a fenntarthatóság elvét szem előtt tartják a fogyasztásban és az élettér felépítésében is. A modernizáció hatásai mikro szinten is megjelennek, megfelelő ösztönzők mellett a kisvállalkozások is képesek az új üzleti eszközök alkalmazására és a folyamatos innovációra. Létrejön a társadalmi összhang, és a társadalmi egyensúly irányában mutató folyamatok uralkodnak el.

A fenti irányokba való elmozdulás nem egyszerű feladat. A magyar gazdaság- és társadalom térszerkezetéből, dinamikáiból és legfőbb kihívásaiból, valamint az elképzelhető jövőalternatívákból adódóan nem csupán S3 stratégiai, hanem intelligens tanulási és szakosodási stratégiai (smart learning and specialisation strategy) szemléletű beavatkozásokra van szükség. A függő piacgazdaság státus ugyanis azt a veszélyt hordozza magában, hogy a **magyar gazdaság megreked** a globális értékláncok félig szabványosított összeszerelő platformjának állapotában. Különösen félrevezető lehet, ha a K+F-be és a magas technológiai színvonalú tevékenységek körébe sorolt tevékenységek statisztikai növekedése ellenére a technológiai-innovációs szakadék nem csökken, ugyanis a statisztikai adatgyűjtési módszertanok és nomenklatúrák a tevékenységek globális komplexitásának növekedése miatt nem mindig képesek tükrözni a valós gazdasági-

társadalmi folyamatokat. Tehát valóban ésszerűen és hatékonyan kell tudni megfogalmazni az S3 kibontakozását lehetővé tevő célkitűzéseket.

Vízió: Magyarország a térgazdasági és tértársadalmi adottságaihoz illeszkedően, figyelemmel a külső meghatározottságokra, 2020-ra a megtanulja rendszerbe szervezni és dinamizálni az EDP (entrepreneurial discovery process) folyamatokat annak érdekében, hogy a társadalmi közösségek, a szakértők javaslatai és igényei, valamint a gazdaság dinamikái alapján a strukturális átalakulás érdekében tett beavatkozások a legkedvezőbbnek ítélt jövőváltozat megvalósulását segítsék.

A helyzetértékelés alapján a magyar térgazdasági és tértársadalmi adottságokhoz az illeszkedik, ha az alábbi három egymástól eltérő területen kezdjük el keresni az EDP-re alapozó szakosodási és strukturális átalakulási lehetőségeket:

1. **Alkalmazkodási stratégiák és kihívások kezelése specializáció** (α -specializáció): a kis és nyitott magyar gazdaság és társadalom, amennyiben az elért jóléti színvonalat fenn kívánja tartani, egyre kevésbé függetlenítheti magát a világgazdasági hatásoktól, illetve azonosíthatóak olyan globális jellegű kihívások, melyek kezelésében Magyarország jó induló helyzetben van, vagy amelynek kezelése a magyar gazdaság és társadalom szempontjából kiemelt jelentőségű. Ez egyfajta alkalmazkodást és a jelentkező kihívások proaktív kezelését igényli. A továbbiakban e szakosodási lehetőséget alfa-specializációnak nevezzük.
2. **Iparági specializáció** (β -specializáció): az adatkorlátok és az utóbbi időben sajnálatosan kevés gazdaságszerkezeti kutatás ellenére a magyar gazdaságban azonosíthatók bizonyos iparágak, amelyek szerkezeti átalakulása (azaz a kapcsolódó értékláncokban a magasabb hozzáadott-érték struktúra irányában való elmozdulás) célul tűzhető – lényegében a „fősodorban” való érvényesülés és szakosodás lehetőségeinek kereséséről van szó. A továbbiakban ezt béta-specializációnak nevezzük.
3. **Az átmenetre („transition”) visszavezethető specializáció**, Ω -specializáció: a rendszerváltás óta a magyar társadalom adósa önmagának, hogy ti. a versenygazdaság körülményei között szerkezeti hátrányokkal induló térségek számára nem kínált érdemi perspektívát és eszközöket a felzárkózásra. A helyzetértékelésben bemutatottak alapján az ország társadalma sok metszetben az utolsó utáni pillanatban van, erre utal az omega-specializáció elnevezés.

Bár a lenti áttekintés az innovációs stratégiákról az OECD (2011/b) szerint is egy leegyszerűsítő megközelítés, mégis jól megfeleltethető azoknak az irányoknak, amelyeket a Fehér Könyv a hazai jellegzetességekre tekintettel javasol.

3. táblázat: *Innovációs stratégiák régiótípus szerint*

	A fő stratégia		
	A jelenlegi előnyökre építő stratégia (tudomány-tolta, technológia-vezérelte, vagy ezek mixe)	A társadalmi-gazdasági átalakulást támogató stratégia	Felzárkózási stratégia; törekvés egyes tudásalapú képességek megteremtésére
	Csomóponti régiók (knowledge hubs)		
Tudás- és technológiai csomópontok	●	⊙	○
Tudásintenzív városok/ fővárosi térségek	●	⊙	○
	Ipari termelési zónák		
Átlagos TÉT teljesítményű USA államok	●	⊙	○
Szolgáltató, illetve természeti erőforrásra építő régiók tudásintenzív gazdaságokban	⊙	⊙	●
Közepes technológiai színvonalú feldolgozóipari és szolgáltató régiók	⊙	●	○
Hagyományos feldolgozóipari régiók		⊙	●
	Nem TTI-vezérelte régiók		
Strukturális nehézségek, vagy de-indusztrializáció sújtotta régiók	⊙	●	⊙
A primer szektorokra alapozó régiók	○	⊙	●

Jelölések: ● fő prioritás; ⊙ stratégiai választási lehetőség; ○ alacsony prioritás

Forrás: OECD (2011/b), 88.o

Kiemelten hangsúlyozni kell az α - β - és Ω -szakosodási és strukturális átalakulási lehetőség értelmezésében a társadalmi feltételek jelentőségét, ezek megismerésének és feltárásának fontosságát. Más-más társadalmi közeg esetén más-más lesz/lehet a különböző specializációk helye, kiterjedtsége és hatóköre. A három specializáció egymáshoz viszonyított aránya is függ a társadalmi közeg aspirációjától és viselkedésétől. Ez aláhúzza az S3 tervezés későbbi fázisaiban alkalmazott kiterjedtebb interaktív módszerek jelentőségét (felmérés, charette, ld. a mellékletet).

A fentiekre és egyes technológiai-innovációs trendek rövid távú kihasználhatóságára tekintettel a magyar S3 célkitűzések megfogalmazása 3 éves időtávra javasolt, azzal, hogy 2017 után mélységében is érdemes áttekinteni az S3 tervek megvalósulását, igény szerint újabb, széles körű interaktív tervezést (pl. foresight) végrehajtva, és szükség szerint módosítva a specializációs irányokon, illetve finomhangolva azokat. Az S3 stratégiákat az EU sem befejezett, végleges anyagokként tervezi kezelni; sokkal inkább időről-időre frissülő, a menet közben szerzett tapasztalatok alapján változó stratégiai dokumentumokként tekint rájuk.

4.2. Az S3-szemléletű felzárkózás és kitörés ágazati-regionális lehetőségei

A helyzetértékelés alapján a három irányban megfogalmazott specializációs elképzeléseken belül a megfogalmazható szakosodási lehetőség-tér a következő:

1. α -specializáció:

- A népesség térben rendkívül szóródó és a periferikus térségekben romló egészségügyi helyzete, valamint az egészségiparral kapcsolatos tudományokban a relatív versenyelőny alapján adódik, hogy Magyarország az **életmód** és **egészségipar** területén koncentrálja az erőforrásait. Ez is egy lehetőség, melyet az EDP-ben résztvevőknek a széleskörű érintetti részvételre alapozó S3 tervezés során meg kell fontolniuk.
- Budapest **start-up központként** való pozicionálása reális kitörési pont. A fővárosban a start-up pozíció fejlesztése mellett természetesen számos egyéb TÉT és S3 szempontból releváns terület szorul fejlesztésre, hiszen ez a specializáció az erőforrásoknak csak egy kis hányadát képes mobilizálni, a start-up dinamikák áttételesen azonban nagyon sok további területre, egyben az ország távolabbi térségeire is hatnak. Budapest szerepének a megtalálása is az EDP folyamat része.
- A gazdaság energiahordozóknak való kitettsége, a környezeti technológiákban mutatkozó relatív előnyök (illetve az élelmiszergazdasághoz való kapcsolódás miatt), valamint az ivóvíznek, mint erőforrásnak a várható globális felértékelődése (illetve a vízzel kapcsolatos technológiai kérdésekben való hazai jártasság) indokolja, hogy az **energetika**, a **vízgazdálkodás** és a **környezeti technológiák** területén szakosodási célkitűzések kerüljenek megfogalmazásra – ha az érintettek is ezzel egyetértenek.

2. β -specializáció:

- a globális értékláncokhoz a magyarországi (főként külföldi tulajdonosi háttérű) **nagyvállalatok** csatlakoznak. A kutatás-fejlesztési tevékenységeik stratégiai szintre emelésével, beszállítói hálózataik kiterjesztésével, a jövő innovációival való kísérletezésébe való bevonódással, a kapcsolódó logisztikai fejlesztések megvalósításával, a spillover-hatásokra koncentrációval stb. Magyarország felfelé mozdulhat el a kapcsolódó értékteremtési folyamatokban. Azt, hogy ez pontosan miként képzelhető el, az EDP-folyamat résztvevőivel tisztázandó.
- Az **élelmiszergazdaságnak** nemcsak egyes magyarországi feltételei adnak komoly szakosodási perspektívára lehetőséget, és nemcsak a múltban mutatkoznak meg bizonyos specializációs előnyök, hanem a globális kihívások és igények is jogosan vetik fel az ágazat kiemelt stratégiai kérdésként való kezelését. A magasabb hozzáadottérték-teremtés mindenekelőtt klaszter-szemléletű fejlesztéssel, az értékes feldolgozási fázisok itthon tartásával és kiterjedt kapcsolódó K+F ösztönzéssel remélhető. A mezőgazdaság, mint lehetőség szintén adott lehet az EDP folyamat számára.

3. Ω -specializáció:

- a térgazdasági és tértársadalmi elemzések rendkívüli élességgel hívták fel a figyelmet a periferikus térségek rohamosan romló helyzetére. A **depressziós térségek revitalizációjára** minden más specializációs iránynál több erőforrásallokációja indokolt. E térségek erőforrásainak számbavétele és a kibontakozási lehetőségek vázolása módszertanilag is jelentős kihívás.

A fenti specializációs lehetőségtérrel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet, hogy:

- javaslatként, a helyzetértékelés függvényében került megfogalmazásra, és az S3 roadshow, illetve a későbbi interaktív S3-tervezési fázisok eredményei még jelentősen formálhatják, akár teljesen át is alakíthatják;
- az egyes elemek között **összefüggések és dinamikák** mutatkoznak, melyek stimulálására a későbbiekben kifejezetten törekedni is indokolt.

A megfogalmazott S3 specializációs irányok jórészt összeegyeztethetők a feldolgozott Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban és a megyei fejlesztési dokumentumokban megfogalmazott háromféle ágazati célkitűzésnek (figyelem: a megyei dokumentumok nem S3 szempontú tervezéssel készültek!):

- Országos szinten a **húzóágazatok** sorrendje területi jelentőségük alapján: élelmiszeripar, autóipar, acélipar és fémfeldolgozás, gépipar, turizmus, logisztika, elektronika, építőipar, gumipar, vegyipar.
- A **fejlesztési irányokkal** összefüggő iparágak sorrendje: agrárgazdaság, megújuló energia, hulladékgazdálkodás és újrahasznosítás, élelmiszeripar, járműipar, logisztika, energetika, gépipar, egészségipar, elektronika.
- A **kitörési pontoknak** tekintett ágazatok sorrendje: turizmus, logisztika, tudásalapú és high-tech iparágak, kulturális- és kreatív ipar, autóipar, megújuló energia, elektronika, mechatronika, gépipar, élelmiszeripar.

Összességében a megyei koncepciók alapján az első 10 ágazat valamennyi típus együttes figyelembevételével a következő: turizmus, logisztika, megújuló energia, gépipar, tudásalapú és high-tech iparágak, kulturális- és kreatív ipar, agrárgazdaság, élelmiszeripar, elektronika, acélipar és fémfeldolgozás. Az egyes régiók közül a közép-dunántúli megyék irányozták elő a legdiverzifikáltabb ágazati terveket, de Észak-Magyarország is a fejlesztési irányok tekintetében változatos fejlesztésekre törekszik. Figyelmet érdemel, hogy Közép-Magyarország nagyon koncentrált a terveket illetően (közösségi közlekedés, logisztika, kulturális-kreatív iparágak).

Az elemzések és a további stratégiai dokumentumok alapján **további S3 lehetőségek is adottak lehetnek**, de egyrészt vélhetően jól kapcsolódhatnak a vázoltakhoz (például a gyógyszeripar, vagy az orvosi műszergyártás az egészségipari szakosodáshoz, jármű, a termálvíz-potenciál és – hasznosítás, a turisztikai adottságok az életmód/környezetipari tematikához), másrészt szem előtt kell tartani, hogy az S3 célkitűzéseknek nem kedvezményezett kört, hanem az induló fejezetben ismertetett strukturális átalakulási perspektívát kell tudniuk megfogalmazni. Így amennyiben a kapcsolódó területekkel / strukturális átalakulási perspektívával kapcsolatban még nem elegendő az empirikus információ, a felméréstől és a charette-től várható visszacsatolás (ld. az 1. mellékletet).

4.3. Az intelligens szakosodás lehetséges horizontális támaszai

A specializációs irányoknak a megtámogatása **négy különböző horizontális pillérre** alapozva képzelhető el, melyek önmagukban is eltérő beavatkozási célrendszer és logika mentén foglalják keretbe az adott szakosodás kibontakozási és megerősödési lehetőségeit.

- **Kiemelt tudomány- és technológiai területek támogatása:** bárhog is formálódjanak az intelligens szakosodási irányok, egyes Tét területek kiemelt kezelése majd indokolt

lehet. Az infokommunikációs technológiák (IKT),²² a KET-ek (Key Enabling Technologies, a korszerű anyagtechnológia, nanotechnológia, micro-és nano-elektronika, ipari biotechnológia és fotonika), mellett a TÉT képességek és kompetenciák fejlesztése indíthat el pozitív változásokat.

- **Ipari közjavak / technológiai ökoszisztéma fejlesztése:** A nemzetközi szakirodalom az ipari közjavak („industrial commons”) fogalmát használja annak leírására, hogy egy ország ipara csakis akkor lehet globálisan versenyképes, ha erős és a vállalatok által elérhető K+F fundamentumokra építkeznek. Ez általános technológiai ökoszisztémaként is értelmezve kiterjeszthető a beszállítói hálózatok, klaszterek, az ipari parkok/logisztika területére is. A 2007-13 között futott Pólus Program fő szerkezeti elemeiben ma is helyesnek mondható,²³ de a megvalósított beruházások egy jelentős része nem ipari közjószág lett, ezért az új programozási periódusban erre célzottabban és hatékonyabban kell tudni törekedni. Felsorolásszerűen: az ipari parkok, az inkubátorok, a klaszterek, a science parkok, az ipari övezetek, az alkalmazott ipari kutatóintézetek, a méréstani intézetek, a szabványosítás, az inkubáció stb. tartoznak ide.
- **Tudás-ökoszisztéma építése:** a készülő tudománypolitikai stratégia és az elfogadott KFI Stratégia tudásbázisok pilléreinek célkitűzései és eszközei tartoznak ide, de külön is ki kell emelni a kutatási infrastruktúra, a közép-és felsőfokú oktatás, az egészségügyi ellátó intézmények és a kulturális intézmények támogató szerepét – ezek szerepe a különböző specializációk kiterjesztésében vitathatatlan lesz.
- **Információs ökoszisztéma építése:** A Központi Statisztikai Hivatal meghatározó szerepet tölthet be abban, hogy az S3 tudományos-technológiai, kutatás-fejlesztési és innovációs, társadalom- és gazdaságpolitikai területeket átívelő adatigények a megfelelő ütemezésben és minőségben előálljanak. Fontos lehet az egyéb adatokat gyűjtő-elemző szervezetek tevékenységének összehangolása is. Végül, de nem utolsó sorban a súlyában is kiemelt területként kezelt szakosodási lehetőség kiaknázása, a depressziós térségek revitalizációja (és részben az életmódhoz, illetve az élelmiszergazdasághoz kapcsolódó területek is) célzott és rendszeres társadalomtudományi kutatások folytatását kívánják meg.

A teljes specializációs spektrummal kapcsolatban szükséges kiemelni az ember/társadalom- és technológia-interakciók jelentőségét: a fejlesztések azon területei tartoznak ide, ahol az egyén és a közösségek, illetve a technológiai fejlesztések találkozásából új megoldások bontakozhatnak ki a gazdaságpolitika egyes klasszikus beavatkozási területein, de az ún. nagy kihívások területén is.

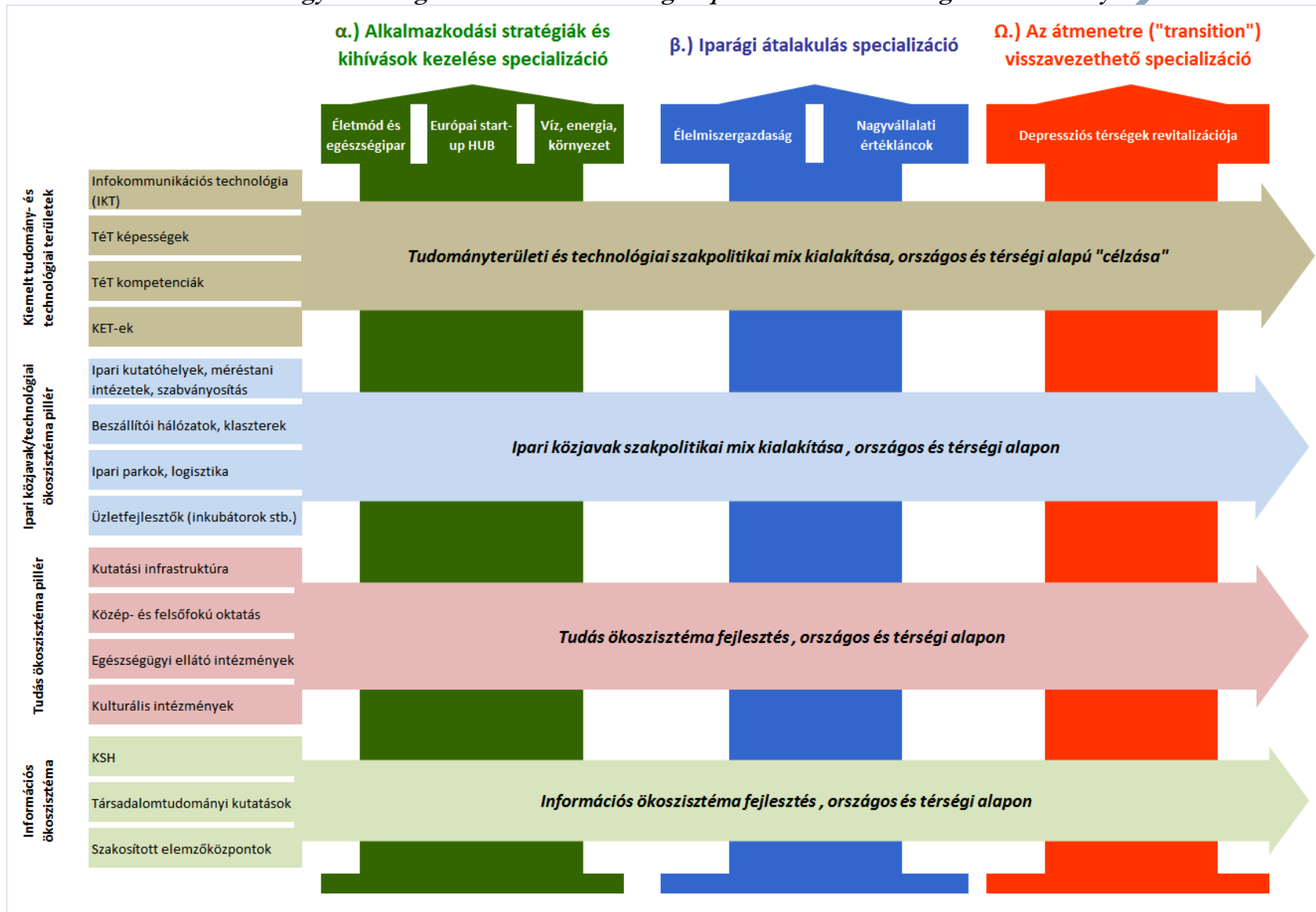
Összességében a KFI Stratégia, a készülő Tudománypolitikai Stratégia, a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia, a Regionális Innovációs Ügynökségek által készített stratégiai dokumentumok, és az Ágazati Stratégiai Fehér Könyvek vázolt stratégiai irányait az S3 vertikális és horizontális prioritásai S3-specifikus tartalommal töltük meg.

4.4. Az S3 szakosodási lehetőségtér áttekintése

²² A Nemzeti Infokommunikációs Stratégia megvalósítása összességében támogatja az intelligens szakosodást, ám a tervezés további fázisai során további S3-specifikus IKT célkitűzések is megadhatók lesznek.

²³ Pontosabban: alátámasztani más, a gazdasági térszerkezetre építő fejlesztési elképzeléseket a jelenleg használt fejlesztéspolitikai eszköztárral nem nagyon lehet.

32. ábra: *A magyar intelligens szakosodási stratégia specializációs lehetőségei: az EDP folyamatok beindítása*

A nemzeti intelligens szakosodási stratégia végrehajtása során a szerkezeti átalakulást előrevetítő innováció alapú szakosodási elképzelések regionális léptékű programokká rendeződnek. A nemzeti (regionális) és makro-regionális értelemben egyaránt konzisztens programok eredményeként olyan célállapot érhető el, amely egy nemzetközileg is versenyképes hosszabb távon fenntartható szakosodás-tanulás és –igazodás, valamint a tudás és technológiai ökoszisztéma megerősödését vízionálja.

Az S3 stratégia és tervezési folyamat további átfogó rendeltetése, hogy biztosítsa a feltételeket az evolúción alapuló strukturális változások partnerségéhez, követéséhez. Mivel a szakosodási irányok, területek állandó változásban vannak, s hosszú távon bizonyosan kiszámíthatatlanok, ezért az S3 sikerét jelzi, hogy **az érintettek közösen miként tudják menedzselni** a technológia és a piacok gyorsan változó világában **a lehetőségekhez való alkalmazkodást**, milyen az innovációpolitika korrekciós, illetve reagáló képessége. Lényeges, hogy az innovációs rendszer fontos szegmenseit ne korlátozzák felesleges kötött pályák.

5. Eszközök, beavatkozások

Az európai **kohéziós politika** eszközrendszere a közösség gazdasági és társadalmi összetartozásának erősítését, míg a **területfejlesztési** eszközök a térben zajló gazdasági és társadalmi változások indukálását célozza. A hagyományos megközelítés szerint a kohéziós politika EU, a területfejlesztés pedig tagállami hatáskör. Miközben a kohéziós politika fő célja nem az Európa 2020 stratégia céljainak megvalósítása, hanem a tagállamok és régiók fejlődésének elősegítése, a szinergikus hatások maximalizálása érdekében a **komplex és integrált** megközelítés lehet a közös elem (Nyírási (2011)).

Az EU regionális politikájának megreformálásának, valamint a központi fejlesztési források hatékonyabb felhasználásának érdekében 2009-ben átfogó elemzés készült, amely **alapvetően meghatározza az EU-források felhasználásának gazdaságpolitikai kereteit**. A *Barca Jelentés* (2009) a következők szerint határozta meg a kohéziós politika reformjának pilléreit:

1. Erőforrások allokálása, kulcsprioritásokra történő innovatív koncentráció
2. Új stratégiai keret az EU kohéziós politikájában (prioritások, indikátorok meghatározása)
3. Új szerződéses, végrehajtási és jelentéstételi együttműködés, az eredményekre koncentráltan
4. A kulcsprioritások megerősített irányítása
5. Addicionális, innovatív és rugalmas támogatások
6. Kísérletezés és a helyi szereplők mobilizálása
7. A tanulási folyamat elősegítése: a jövőbeli hatások értékelése felé való elmozdulás
8. A Bizottság, mint kompetenciaközpont szerepének erősítése és újra fókuszálása
9. Pénzügyi igazgatás és ellenőrzés
10. A fékek és ellensúlyok magas szintű politikai rendszerének erősítése

Az Európai Bizottság lényegében a fenti pilléreknek megfelelően kíván érvényt szerezni az EU-források felhasználásának, amire a magyar szakpolitikai irányítási és eszközrendszernek is tekintettel kell lennie. A Bizottság kiemelt célja, hogy az Európa szerte, regionális szinten elkészített intelligens szakosodási stratégiáknak köszönhetően az EU Strukturális Alapok felhasználása hatékonyabbá váljon, és fokozható legyen a szinergia a különböző EU-, nemzeti és regionális szintű szakpolitikák, illetve a köz- és magánforrásokból finanszírozott beruházások között.²⁴

5.1. Egy újgenerációs innovációpolitika meghonosításának igénye

Az intelligens szakosodás egy **új innovációpolitikai koncepció**, amely szerint az értékláncok, az innováció és K+F valamint a területiség egyszerre jelenlevő szempontjaira tekintettel lehetséges a jólét növelése. Ez önmagában is jelentős kihívások elé állítja a szerkezetileg és térbelileg is fragmentált szerkezetű gazdaságot és társadalmat, de az intelligens szakosodás az Entrepreneurial Discovery Process (EDP) segítségével megy végbe, amihez az érintettek széles körének aktív részvétele is szükséges, így mintegy **gyorsítva, célzottabbá és hatékonyabbá téve az innovációpolitikai irányok kijelölését, megvalósítását, de a szükséges igazodást is**. Az EDP-jellegű folyamatok mozgásban tartása és becsatornázása az intelligens szakosodási stratégia végrehajtásába a korszerű innovációpolitikai döntés-előkészítő eszközök – értékelés, foresight, technology assessment, delphi-felmérések stb. – a jelenleginél jóval kiterjedtebb használatát kívánja meg.

²⁴ Az Európai Bizottság által működtetett S3 Platform többek között módszertani iránymutatásokkal, tapasztalatcserére irányuló nemzetközi rendezvények szervezésével is támogatja a regionális szakosodási stratégiák elkészítését (bővebb információ az S3 platform honlapján, a <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu> oldalon található.)

Továbbá az S3 megvalósításához szükséges, de nem elégséges feltételként a magyar gazdaságpolitikában eddig példátlan súlyt, rangot és presztízst szükséges rendelni az innovációpolitikához.

Nemzetközi tapasztalatok szerint a TTI-politikák decentralizációja nincs összefüggésben a gazdasági fejlettséggel (ld. a lenti táblázatot).

4. táblázat: **A TTI-politikák decentralizációja**

A decentralizáció mértéke		Föderális államok	Választott regionális hatóságok	Csak regionális ügynökségek
Jelentős regionális TTI erőforrások/kontrol		Ausztria, Belgium, Németország, Ausztrália, Kanada, Svájc, USA, Brazília	Olaszország, Spanyolország, Egyesült Királyság (Skócia, Wales, Észak-Írország)	--
Némi regionális TTI erőforrások/kontrol		Mexikó	Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Svédország (pilot régiók), Norvégia	Egyesült Királyság (Anglia), Korea, Svédország (kivéte: a pilot régiók)
A TTI erőforrások nem decentralizáltak	Léteznek regionális innovációs stratégiák	--	Dánia, Szlovákia, Törökország, Csehország	Magyarország, Írország, Portugália
	Csak innovációs projektek valósulnak meg régiós szinten	--	Chile, Japán	Görögország, Finnország, Luxemburg, Izland, Új-Zéland, Szlovénia

* Az Egyesült Királyságban ma már nincsenek választott regionális hatóságok.

Forrás: OECD (2011/b) 73.o.

Az S3-tervezés küldetése kell legyen az is, hogy **az innovációpolitikák nemzetközi versenyében** olyan módszert adjon a politikai döntéshozók kezébe, amely a KFI-bázisú támogatási programok új megközelítésének meghonosításával segíti a legnagyobb potenciális struktúraátalakító hatást eredményező fejlesztéspolitikai döntések meghozatalát.

Végül, de nem utolsósorban az S3 és a kapcsolódó TTI-szakpolitikák irányításának és megvalósításának **külső keret** ad, hogy az Európai Bizottságon belül a DG Regio (együttműködve a sevillai székhelyű Joint Research Centerrel) első körben megnézi, hogy az S3 stratégia megfelel-e az ex-ante feltételnek, majd a forrásfelhasználás további feltételeinek (az ún. kondicionalitásoknak) megfelelően folyamatosan nyomon követi az S3 tervek megvalósítását, beillesztve azt a szélesebb makrogazdasági kondicionalitások keretébe is (így például előfordulhat, hogy makrogazdasági jellegű feltételek teljesítésétől függ az S3-ra tervezett EU-források rendelkezésre állása).

5.2. Az S3 eszközrendszer hagyományos megközelítésben

A KFI-szakpolitika számára változatos eszközök állnak rendelkezésre (ld. 33. ábra) és elvben ezek mindegyike használható az S3 célkitűzések megvalósításának elősegítésére is.

33. ábra: A KFI-szakpolitikai eszközök csoportosítása

Forrás: Adaptáció a Raising EU R&D intensity, 2003 kötet alapján

Ugyanakkor az S3 célkitűzések megvalósítását elsősorban kínálatoldali eszközök és – kisebb arányban – tőkepiaci eszközök teszik lehetővé. Az eszközrendszer kialakítását az S3 szakosodások konkrétabb megfogalmazását követően lehet elvégezni, támaszkodva az alábbi táblázatban jelzett eszköz-típusokra, illetve az S3 stratégia horizontális pilléreinek innovációpolitikai eszközként megfogalmazható összetevőire.

5. táblázat: **A közvetlen* KFI szakpolitikai eszközök a régiókban**

	A tudás		
	létrehozatalának	terjesztésének támogatása	alkalmazásának
Hagyományos eszközök	TÉT Alapok, pályázatok Kutatóközpontok Infrastruktúra-fejlesztés Beruházás TÉT emberi erőforrásokba	Tudományos parkok Techtranszfer irodák és programok Technológiai brókerek Mobilitási programok Innovációs díjak	Inkubátorok Start-up cégek Innovációs szolgáltatások (pl. üzletfejlesztés) Tréning és figyelemfelkeltő akciók
Új, terjedőben lévő eszközök	PPP az innovációért Kutatói hálózatok, pólusok	Innovációs voucherek Minősítés, akkreditáció	Ph.D. szerzése az iparban A kreativitás és design támogatása Innovációs benchmarking
	Versenyképességi pólusok (pl. Franciaországban) Kompetenciaközpontok (pl. Ausztriában) A tudományos parkok és klaszterek új generációja Garanciavállalás az innováció finanszírozására		
Kísérleti jellegű eszközök	Határon átnyúló kutatóközpontok (pl. az ELI)	Nyílt tudáspiacok (open innovation, open source)	Regionális iparpolitika Innováció-orientált közbeszerzés

* A közvetett eszközök jellemzően nemzeti hatáskörbe tartoznak.

Forrás: OECD (2011/b), módosításokkal

5.3. Finanszírozási források

Az elkészülő S3 stratégia megvalósításához a következő források állnak rendelkezésre:

- **Az EU kohéziós politikája keretében biztosított Strukturális Alap források:** az EU társfinanszírozású források többféle formában használhatók fel, vissza nem térítendő és visszatérülő támogatás formájában egyaránt. Rendkívül súlyos feszültség forrása ugyanakkor, hogy a közép-magyarországi régió (KMR) gazdasági fejlettségének következtében - ún. versenyképességi régióként minősül, így csak erősen korlátozott uniós forrásfelhasználására jogosult a 2014-2020 időszakban.
- **Kutatási és Technológiai Innovációs Alap (KTIA):** notifikált nemzeti támogatási program, mintegy 50 milliárd forint éves bevétellel (melynek fő forrása a közép- és nagyvállalatok által befizetett innovációs járulék). A KTIA teljes mértékben hazai forrásként, az EU kohéziós forrásainál kisebb kötöttségekkel alkalmazható. A KFI Stratégia szerint is KTIA egyik fontos rendeltetése, hogy a KMR régióknak ezt a hátrányos helyzetét mérsékelje.²⁵
- **Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap**
- **Határon átnyúló területi programok** (Interreg, Central Europe stb.): e források elérhetőségéhez a határon átnyúló specializációk megfogalmazása is szükséges.

²⁵ Felhasználási terület még az EU FP7 forrásokhoz kiegészítő források biztosítása a KMR hazai KKV pályázóinak részére – a többi régióban ez a forrás a Strukturális Alapokból lesz elérhető.

Hivatkozások

1. Asheim, B. T., Smith, H. L. és Oughton, C. (2011): Regional innovationsystems: theory, empirics and policy. Regional Studies, Vol. 45.7, pp. 875–891, July 2011
2. Bakos, N., Hidas, Zs., és Kezán, A. (2011): Területi különbségek Magyarországon. A főbb társadalmi és gazdasági folyamatok az ezredforduló után. Területi Statisztika, 14 (51.) évf. 4. szám, 2011. július. 335-357.o.
3. Barca Jelentés (2009): An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy, by Fabrizio Barca. 244.o.
4. Borsi, B. és Bajmócy, Z. (2009): Kvantitatív leszakadás, kvalitatív felzárkózás?: A hazai regionális innovációpolitika kihívásai. Közgazdasági Szemle 56. évf. 10.sz. pp. 933-954.
5. Borsi, B. és Lengyel B. (2011): A közszféra innovációinak kontextus-függősége – A hazai természettudományos és technológiai oktatás, valamint idegennyelv-oktatás példája. Vezetéstudomány 42. kötet 2011. szeptember 15-28.o.
6. Borsi, B. és Mikita, J. (2013): Centrumok és perifériák – régiók az európai kutatás-fejlesztésben. Közgazdasági Szemle, LX évf., 2013. április, 431-455.o.
7. Csatári, B. (2012): Falvaink sorsa 2012. Megjegyzések az elmúlt három évtized magyar vidéki változásaihoz. Tisztelgő írás Dr. Enyedi György akadémikus emlékének. Területi Statisztika, 15 (52.) évf. 6. szám, 2012. november. 552-564.o.
8. Csugány, J. és Máté, D. (2013): A munkatermelékenységben bekövetkezett szektorális változások technológia-intenzív megközelítésben. Területi Statisztika, 14 (53.) évf. 4. szám, 2013. július. 340-353.o.
9. Hall, P.A. és Soskice, D. (szerk.) (2001): Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage. Oxford University Press
10. Horváth, M., Kerekes, I. és Patik. R. (2013): Elemzés a magyar klaszterfejlesztés elmúlt 4 évéről (tények és tanulságok). HBF Hungaricum, 95.o.
11. Inzelt, A. (2012): Innovációpolitika az innovációs rendszerben. Az „Innovációs rendszerek – elmélet, politikák és mikroszereplők” c. konferencián elhangzott előadás, Szeged, 2012. november 29.
12. Kadocsa, Gy. (2012): A kis- és közepes vállalkozások versenyképessége a XXI. század első felében. Kutatási jelentés. Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, Budapest, 98.o.
13. KFI Tükör 3. (2013): A KFI területi jellegzetességei Magyarországon. Nemzeti Innovációs Hivatal, Budapest, 56.o.
14. Kincses, Á., Nagy, Z. és Tóth, G. (2013): Európa térszerkezete különböző matematikai modellek tükrében. II. rész. Területi Statisztika, 14 (53.) évf. 3. szám, 2013. május. 237-252.o.
15. Kiss, É. (2010): Területi szerkezetváltás a magyar iparban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 223.o.
16. Kiss, É. (2011): A válság területi konzekvenciái az iparban. Területi Statisztika, 14 (41.) évf. 2. szám, 2011. március. 161-180.o.
17. Komlósi, É., Szerb, L., Ács, J.Z. és Ortega-Argilés, R. (2013): A vállalkozás regionális különbségei Magyarországon a Regionális Vállalkozási és Fejlesztési Index (REDI) alapján. Kézirat a Közgazdasági Szemle részére, 22.o.
18. Kozowski, J. (2011): Merre tart az új intézményi közgazdaságtan? Összefoglaló a Douglass C. North tiszteletére St. Louisban 2010. november 4. és 6. között rendezett konferenciáról. Közgazdasági Szemle, LVIII. évf., 2011. február, 190-194. o.
19. Lukovics, M. és Kovács, P. (2011): A magyar kistérségek versenyképessége. Területi Statisztika, 14 (51.) évf. 1. szám, 2011. január. 52-71.o.
20. Magyar Ifjúság 2012: 10 kérdés az ifjúságról. Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei. Kutatópont Kft., Budapest, 46.o.
21. Molnár, E. (2013): Egy dinamikus iparág foglalkoztatási hatásainak földrajzi aspektusai: a magyarországi autóipar esete. Területi Statisztika, 14 (53.) évf. 4. szám, 2013. július. 322-339.o.
22. MTA KIK TTO (2013): Az MTA kutatóintézet-hálózatának nemzetközileg mérhető teljesítménye a 2012-es évben (Tudományometriai elemzés). Készítette: az MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztálya, Budapest, 16.o.
23. Nováky, E. (szerk.) (2010): Magyarország 2025. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, 560 o.
24. Nováky, E. (2012): Az interaktív foresight participatív jellege és eljárásai. pp. 37-61. In: Hideg, É. és Nováky, E. (szerk.) (2012): Jövő kutatás – interaktívan. Aula, Budapest, p.206

25. Nováky, E. (2013): Magyarország társadalmi-gazdasági jövőalternatívái 2030-ra az S3 továbbtervezés céljaira a „Magyarország 2025” c. akadémiai kutatás eredményeiből kiindulva. Kézirat, 6.o.
26. Nölke, A. és Vliegienthart, A. (2009): Enlarging the Varieties of Capitalism: The Emergence of Dependent Market Economies in East Central Europe. *World Politics*, Vol.61., October 2009 No.4. 670-702.o.
27. Nyikos, Gy. (2011): Aktualitások a fejlesztéspolitika területéről. Kondicionalitás és eredményorientáltság, illetve kohéziós politika versus területfejlesztés. *Területi Statisztika*, 14 (41.) évf. 1. szám, 2011. január. 38-51.o.
28. OECD (2009): *How Regions Grow: Trends and Analysis*, OECD Publishing. OECD, Paris, 140.o.
29. OECD (2011/a): *Entrepreneurship at a Glance 2011*, OECD, Paris.
30. OECD (2011/b): *Regions and innovation policy. OECD Reviews of Regional Innovation*. OECD, Paris, 319.o.
31. OECD (2011/c): *Regions at a glance*. OECD, Paris, 159.o.
32. Pantea, S. és Martens, B. (2013): *Has the Digital Divide Been Reversed? Evidence from Five EU Countries*. JRC Technical Reports, Institute for Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper 2013/06. Joint Research Centre, Seville, 34.o.
33. Porter, M. (1980): *Competitive Strategy. Techniques for analyzing industries and competitors*. The Free Press, New York
34. Porter, M.E. (1985): *Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance*. New York, Free Press (republished with a new introduction, 1998.), 569.o.
35. Rechnitzer, J. és Smahó, M. (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 459.o.
36. RIS3 Guide (2012): *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3)*. European Commission, p.122.
37. Rittgasszer, I. és Kovács, P. (2010): A kreatív kistérségek térbelisége Magyarországon. *Területi Statisztika*, 13 (40.) évf. 2. szám, 2010. március. 140-155.o.
38. Scarborough (2013): *Effective Small Business Management*. Pearson New International Edition, 864.p.
39. Szerb, L., Aidis, R. és Ács, J.Z. (2012): Magyarország vállalkozói teljesítményének összehasonlító elemzése a Globális Vállalkozói Monitor és a Globális Vállalkozói és Fejlődési Index módszertanai alapján. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 159.o.
40. Szilágyi, D. és Uzzoli, A. (2013): Az egészségügy fenntartásának területi alakulása az 1990 utáni válságok idején Magyarországon. *Területi Statisztika*, 14 (53.) évf. 2. szám, 2013. március. 130-147.o.
41. Takács, Z. és Kincses, Á. (2013): A Magyarországra érkező külföldi hallgatók területi jellegzetességei. *Területi Statisztika*, 14 (53.) évf. 1. szám, 2013. január. 38-53.o.
42. Tánczos, T. (2010): A magyarországi kistérségek jellemzése társadalmi-gazdasági fejlettségük és fejlődésük alapján. *Területi Statisztika*, 13 (40.) évf. 4. szám, 2010. július. 406-419.o.
43. Varga, A., Pontakakis, D. és Chorafakis, G. (2012): Metropolitan Edison and cosmopolitan Pasteur? Agglomeration and interregional research network effects on European R&D productivity. *Journal of Economic Geography*. Published online November 22, 1-35.o.
44. Vas Zs. és Bajmócy, Z. (2012): Az innovációs rendszerek 25 éve. Szakirodalmi áttekintés evolúciós közgazdaságtani megközelítésben. *Közgazdasági Szemle*, LIX. évfolyam, 2012. november 1233-1256.o.
45. Vas, Zs. (2012): Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése: a Triple Helix továbbgondolása – a Quadruple és Quintuple Helix. Rechnitzer, J. és Rácz, Sz. (szerk.) (2012): *Dialógus a regionális tudományról*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola : Magyar Regionális Tudományi Társaság, 2012. pp. 198-206.
46. Vas, Zs.B. (2013): *Tudásintenzív szektorális innovációs rendszerek a Dél-Alföld régióban*. Doktori értekezés, munkahelyi vitára készített változat. Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet.

Rövidítések

EDP: Entrepreneurial Discovery Process

ELI: Extreme Light Infrastructure

ERFA: Európai Regionális Fejlesztési Alap

ESFRI: European Strategy Forum on Research Infrastructures

GINOP: Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program

FDI: az angol Foreign Direct Investment (külföldi működőtőke-befektetés) elterjedt rövidítése

FTE: az angol Full-Time-Equivalent (Teljes Munkaidő-egyenértékes) elterjedt rövidítése

IP: az angol Intellectual Property (Szellemi Tulajdon) elterjedt rövidítése

JRC: Joint Research Centre

K+F: Kutatás-fejlesztés

KFI: Kutatás-fejlesztés és Innováció

KSH: Központi Statisztikai Hivatal

MTA: Magyar Tudományos Akadémia

NIH: Nemzeti Innovációs Hivatal

NIR: Nemzeti Innovációs Rendszer

NFÜ: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

NGM: Nemzetgazdasági Minisztérium

NFM: Nemzeti Fejlesztési Minisztérium

NUTS: nomenclature of territorial units for statistics – statisztikai térségek/régiók betűszava

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development

OP: Operatív Program

OFTK: Országos Fejlesztési koncepció és Országos Területfejlesztési koncepció

RTA: Revealed Technological Advantage

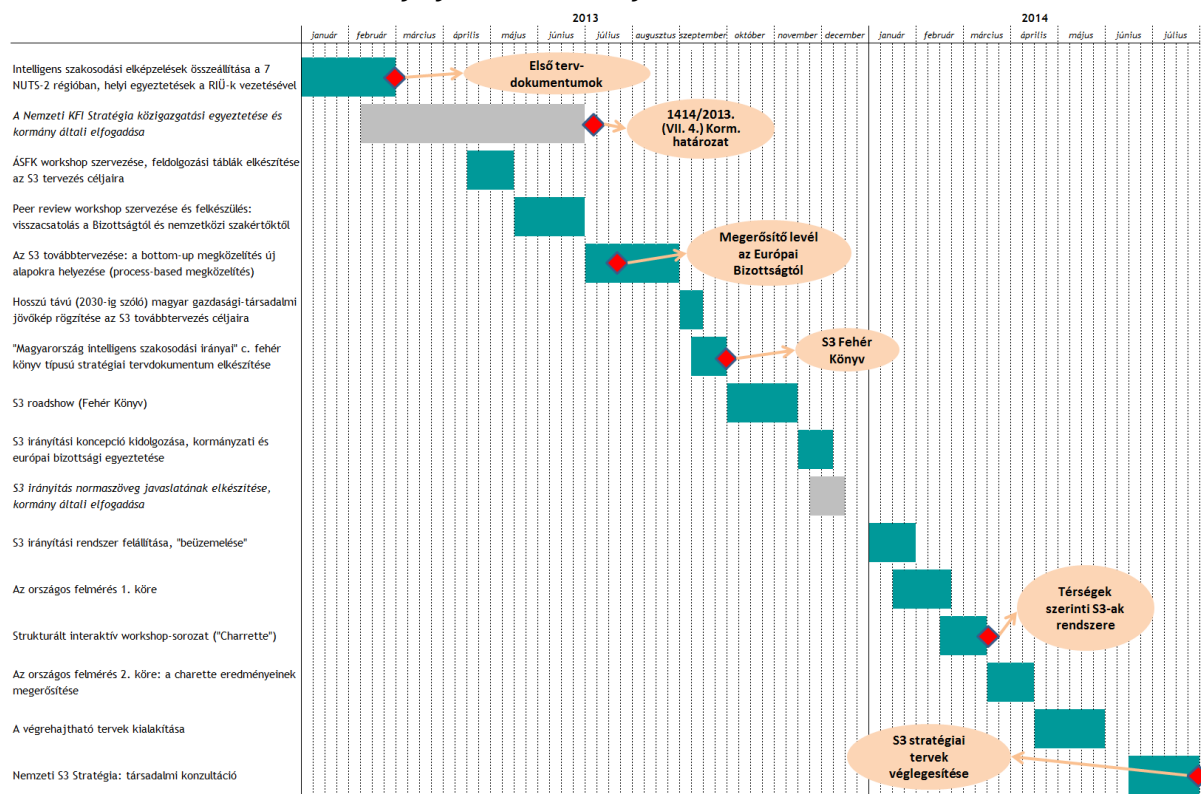
S3: Smart Specialisation Strategy

TÉT: Tudomány és Technológia

TTI: tudomány- technológia- és innováció

Mellékletek

1. sz. melléklet: Az S3 tervezés folyamata és mérföldkövei

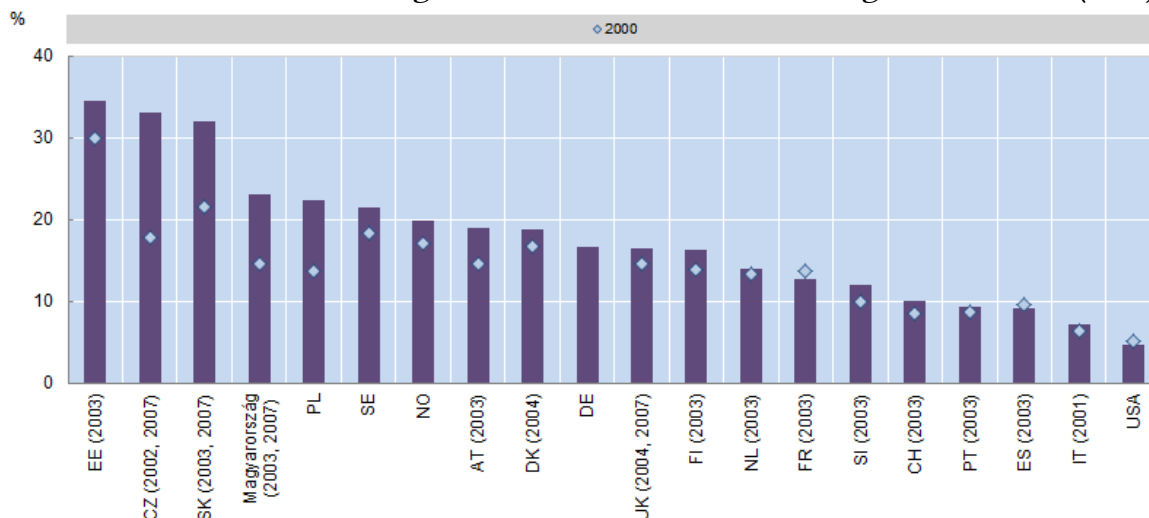

Megjegyzés: 2014-re a főbb lépések indikatív tervei

Forrás: NGM

2. sz. melléklet: A globális gazdasági beágyazottság egyes mutatói

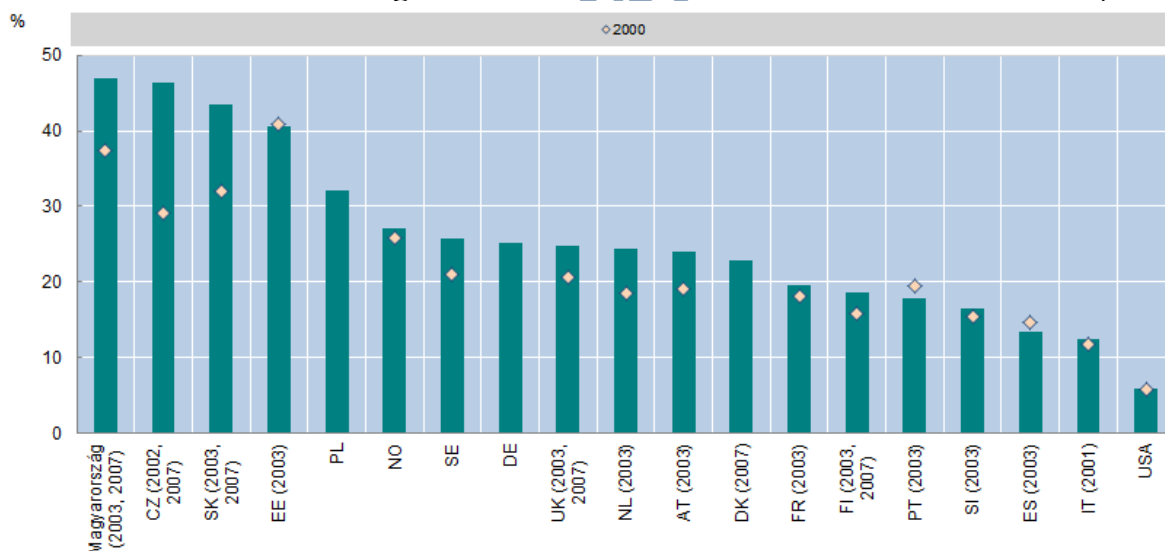
1. ábra: A külföldi érdekeltségű vállalkozások részesedése a foglalkoztatásból (2008)

Megjegyzés: a pénzügyi közvetítő szektorok részben vagy egészen kizárva, kivéve: Ausztria, Csehország, Dánia, Finnország, Olaszország, Svédország, Svájc, és az Egyesült Államok. Az ábra nem tartalmazza a közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatások adatait: Ausztria, Franciaország, Németország, Magyarország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia, Szlovénia és Spanyolország esetében.

Forrás: OECD Science, Technology and IndustryScoreboard 2011

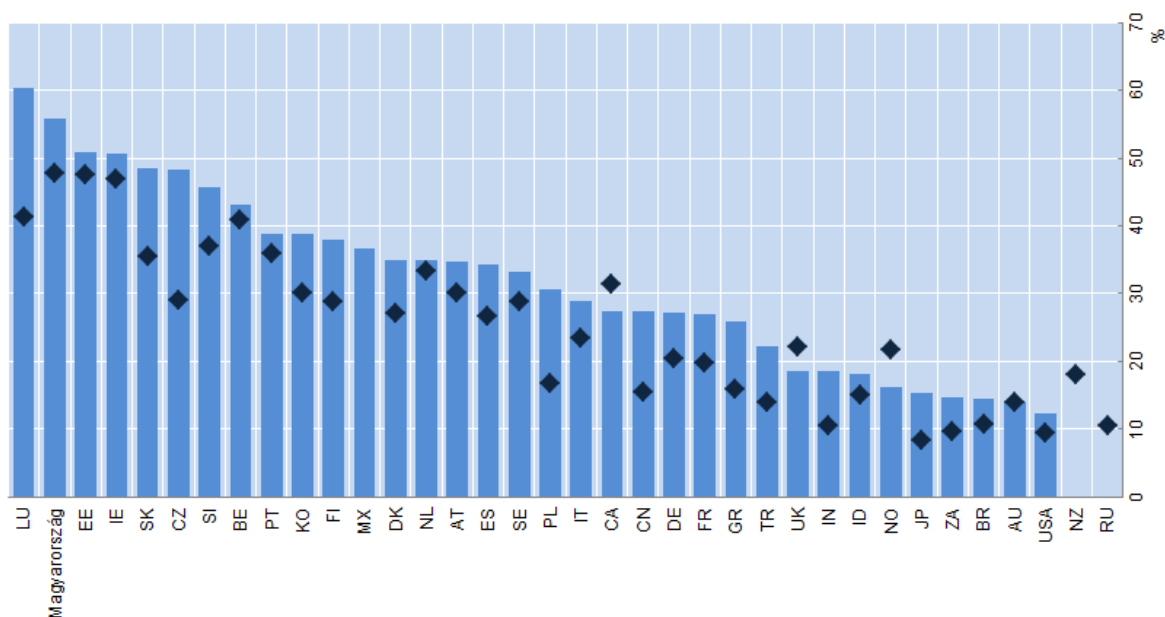
2. ábra: A külföldi érdekeltségű vállalkozások részesedése a hozzáadott-értékből (2008)

Megjegyzés: a pénzügyi közvetítő szektorok részben vagy egészen kizárva, kivéve: Ausztria, Csehország, Dánia, Finnország, Olaszország, Svédország, Svájc, és az Egyesült Államok. Az ábra nem tartalmazza a közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatások adatait: Ausztria, Franciaország, Németország, Magyarország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia, Szlovénia és Spanyolország esetében.

Forrás: OECD Science, Technology and IndustryScoreboard 2011

3. ábra: Az export importtartalma (2005, 1995)

Megjegyzés: néhány ország esetében az adatok nem 1995-re és 2005-re vonatkoznak, hanem a legközelebbi elérhető évek adatára.

Forrás: OECD Science, Technology and IndustryScoreboard 2011

4. ábra: A külföldi vállalatok foglalkoztatásának megoszlása a feldolgozóiparban (2010)

	Magyarország	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Manufacture of food products	13,5	11,5	7,3	10,7	17,0	10,3	18,0	26,1
Manufacture of beverages	2,1	2,9	0,9	1,0	2,9	2,7	1,1	3,1
Manufacture of tobacco products	0,2		0,0	0,0				0,0
Manufacture of textiles	1,4	1,3	0,9	1,7	2,3	0,9	1,1	1,8
Manufacture of wearing apparel	4,0	2,8	1,7	5,1	6,1	2,7	6,0	6,2
Manufacture of leather and related products	1,6	0,4	0,7	1,4	3,3	1,0	4,9	1,6
Manufacture of wood and of products of wood	2,8	2,2	1,6	4,6	4,3	1,8	3,5	3,2
Manufacture of paper and paper products	1,7	3,0	2,1	0,7	0,5	0,7	1,4	1,9
Printing and reproduction of recorded media	2,5	5,5	1,1	1,0	1,7	1,7	1,8	2,2
Manufacture of coke and refined petroleum products	1,0		0,9	0,4				1,2
Manufacture of chemicals and chemical products	2,0	2,3	1,5	1,0	0,7	6,4	0,8	1,3
Manufacture of basic pharmaceutical products	2,2	6,3	0,9	0,5	0,3	0,8	2,4	0,2
Manufacture of rubber and plastic products	6,4	5,2	6,8	6,9	5,0	5,1	9,2	7,1
Manufacture of other non-metallic mineral products	3,8	3,7	5,2	3,6	3,7	3,3	1,8	4,8
Manufacture of basic metals	2,5	1,4	9,1	0,7	0,4	2,5	0,6	1,2
Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment	9,6	10,0	7,9	7,7	12,6	12,6	8,8	9,2
Manufacture of computer, electronic and optical equipment	9,1	10,3	11,3	8,9	10,0	15,3	5,2	1,2
Manufacture of electrical equipment	5,9	4,5	6,0	4,2	11,6	4,3	8,0	6,6
Manufacture of machinery and equipment n.e.c.	7,8	8,4	7,8	9,2	5,9	6,5	9,0	6,1
Manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers	10,0	4,3	19,9	20,7	3,9	10,8	2,9	5,2
Manufacture of other transport equipment	0,7	1,3	0,2	0,1	0,1	1,6	0,8	0,6
Manufacture of furniture	2,6	2,1	1,8	5,4	2,1	2,0	1,9	3,4
Other manufacturing	2,9	3,1	2,1	2,0	1,9	3,1	5,3	2,4
Repair and installation of machinery and equipment	3,6	5,3	2,1	2,5	2,6	3,1	4,7	3,5
Manufacturing	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Eurostat

3. sz. melléklet: A feldolgozott kormányzati stratégiai dokumentumok

NKIS (2012): Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégia 2011-2020. Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 59.o.

NVS (2012): Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020. Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 136.o.

Wekerle Terv (2012): Wekerle Terv. A magyar gazdaság Kárpát-medencei léptékű növekedési stratégiája. Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest, 25.o.

NIKITS (2013): Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020. Az infokommunikációs szektor fejlesztési stratégiája (2014-2020) v5.0. Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Budapest, 128.o.

NES (2012): Nemzeti Energiastratégia 2030. Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Budapest, 136.o.

SZIS (2012): Szakágazati Iparstratégiák 2012. Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest, 194.o.

TS (2013): Tudománypolitikai Stratégia (2014-2020). Társadalmi partnerségre szánt vitaanyag. Emberi Erőforrások Minisztériuma, Budapest, 95.o.

NIH (2013): Intelligens szakosodási regionális innovációs stratégiák. A magyar NUTS2 szintű régiók intelligens szakosodás alapú regionális innovációs stratégiáinak szintetizált összesítése. Nemzeti Innovációs Hivatal, Budapest, 165.o.

NTFS (2011): Nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák – (2011–2020), Budapest, 2011. november, KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság, 126.o.

4. sz. melléklet: A Regionális Innovációs Ügynökségek által készített intelligens szakosodási stratégiai dokumentumok és az S3 fejlesztési prioritási javaslatok

Észak-Magyarország S3 (2013): Az Észak-Magyarországi Régió Innovációs Stratégiája 2013. Egyeztetési változat. NORRIA Észak-Magyarországi Regionális Innovációs Ügynökség Nonprofit Közhasznú Kft., Miskolc, 91.o.

Észak-Alföld S3 (2013): Észak-Alföld intelligens szakosodási stratégiája. INNOVA Észak-alföldi Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség Nonprofit Kft., Debrecen, 152.o.

Dél-Alföld S3 (2013): Dél-Alföld Intelligens Innovációs Szakosodási Stratégiája. Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség, Szeged, 98.o.

KMR S3 (2013): A Közép-Magyarországi Régió Intelligens Szakosodási Stratégiája 2014-2020. Equinox Consulting, Budapest, 121.o.

Közép-Dunántúl S3 (2013): RIS3 – Intelligens Szakosodási Stratégia. Közép-dunántúli Régió. Egyeztetési változat. Közép-Dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség Nonprofit Kft., Veszprém, 85.o.

Nyugat-Dunántúl S3 (2013): RIS3 – Intelligens Szakosodási Stratégia a Nyugat-dunántúli Régióban. Egyeztetési változat. Pannon Novum Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Nonprofit Kft., Győr, 131.o.

Dél-Dunántúl S3 (2013): Dél-Dunántúl intelligens szakosodási stratégiája. Dél-Dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség, Pécs, 98.o.

1. Közép-Magyarország Régió

- a. egészségipari innováció támogatása
- b. innováció támogatása az infokommunikációs technológiák területén
- c. innovációs együttműködések erősítése
- d. zöld innováció ösztönzése
- e. innovatív vállalkozások tevékenységének támogatása

2. Közép-Dunántúl Régió

- a. regionális gazdasági teljesítményt meghatározó iparágak innováció-orientált fejlesztése
- b. feltörekvő iparágak innováció-orientált fejlesztése
- c. a fenntartható régiófejlesztést támogató innovációk
- d. az innováció társadalmi szempontjainak fejlesztése

3. Nyugat-Dunántúl Régió

- a. régió innovációs kiválóságainak azonosítása, és fejlesztése, a keretfeltételek javítása
- b. az innovációs szolgáltatások és az azt nyújtó intézményrendszer fejlesztése
- c. régió vállalkozásai versenyképességének javítása, tudásbázisuk (szakmai, innovációs és menedzsment irányú) bővítése

4. Dél-Dunántúl Régió

- a. régió vállalkozásai innováció-tudatosságának erősítése
- b. vállalkozások innovációs tevékenységének ösztönzése
- c. vállalatok és közfinanszírozású intézmények K+F+I célú együttműködésének fejlesztése
- d. vállalatok exportorientáltságának ösztönzése
- e. K+F+I tevékenységhez kapcsolódó (tudás-intenzív, nagyobb hozzáadott értéket előállító) munkahelyek számának növelése, infrastrukturális háttérük erősítése
- f. tőkebevonás innovatív vállalkozások régióba telepítésének ösztönzése révén
- g. K+F+I tevékenységhez szükséges műszaki-természettudományos képzés, illetve az azt kiszolgáló tevékenységek célirányos oktatásának erősítése
- h. régióra jellemző elvándorlás megakadályozása
- i. térségi elérhetőség és a K+F+I tevékenységek ellátásához szükséges infrastruktúra javítása
- j. alacsony szén-dioxid kibocsátású illetve erőforrás-hatékony gazdaságra való áttérés
- k. vállalkozások éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásának elősegítése
- l. régió energiafüggetlenségének elősegítése
- m. intelligens városi alkalmazkodás feltételeinek megteremtése

5. Észak-Magyarország Régió

- a. vállalkozások K+F potenciáljának, innovációs képességének, hálózatosodási feltételeinek, tudás- és technológia-intenzív, valamint foglalkoztatást növelő fejlesztésének elősegítése
- b. innovációs infrastruktúra, szolgáltatások és finanszírozási rendszer fejlesztése
- c. környezeti kapcsolatok és feltételrendszerek fejlesztése, globális kapcsolódás

6. Észak-Alföld Régió

- a. régióban elérhető kutatás-fejlesztési INFRASTRUKTÚRA fejlesztés
- b. Innovációs gazdaság igényeinek megfelelő HUMÁNERŐFORRÁS biztosítása
- c. A régióban megvalósuló innováció-orientált VÁLLALKOZÁSI tevékenység ösztönzése
- d. Innováció-menedzsment SZOLGÁLTATÁSOK minőségének és elérhetőségének javítása
- e. Innovációs tevékenységekhez kapcsolódó TÁRSADALMI ÉS KÖZSZOLGÁLTATÁS-OK fejlesztése
- f. Innovációs SZEMLELET elterjesztése, népszerűsítése
- g. Az innovációs tevékenységekben érintett szereplők hazai és nemzetközi KAPCSOLATÉPÍTÉS-ének ösztönzése
- h. Kutatás-fejlesztési és innovációs PROGRAMOK kidolgozásának megvalósításának támogatása
- i. Innovatív EGYÜTTMŰKÖDÉSI formák alkalmazásának, kialakításának ösztönzése

7. Dél-Alföld Régió

- a. Az innovációs folyamatok feltételrendszereinek megteremtése és fejlesztése
- b. Vállalkozások innovációs versenyképességének fejlesztése, megerősítése, a régió kulcs ágazataiban
- c. Innovatív szereplők közti kapcsolatok megerősítése mind hazai és nemzetközi szinten

5. sz. melléklet: A feldolgozott megyei területfejlesztési koncepciók

Észak-Magyarország

Borsod-Abaúj-Zemplén

Heves

Nógrád

Észak-Alföld

Hajdú-Bihar

Jász-Nagykun-Szolnok

Szabolcs-Szatmár-Bereg

Dél-Alföld

Bács-Kiskun

Békés

Csongrád

Közép-Magyarország

Pest

Budapest

Közép-Dunántúl

Komárom-Esztergom

Fejér

Veszprém

Nyugat-Dunántúl

Győr-Moson-Sopron

Vas

Zala

Dél-Dunántúl

Baranya

Somogy

Tolna

6. sz. melléklet: A Duna régió stratégia pillérei

I. A Duna-régió összekapcsolása a többi régióval:

1. a mobilitás és az intermodalitás fejlesztése,
 - a. belvízi hajóutak,
 - b. közúti, vasúti és légi összeköttetés,
2. a fenntartható energia használatának ösztönzése,
3. a kultúra és az idegenforgalom, valamint az emberek egymással való kapcsolatteremtésének előmozdítása.

II. Környezetvédelem a Duna régióban:

4. a vizek minőségének helyreállítása és megőrzése,
5. környezeti kockázatok kezelése,
6. a biodiverzitás, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése.

III. A jólét megteremtése a Duna régióban:

7. tudásalapú társadalom kialakítása a kutatás, az oktatás és az információs technológiák segítségével,
8. a vállalkozások versenyképességének, beleértve a vállalkozások közötti regionális együttműködések (klaszterek) fejlesztésének támogatása,
9. az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés.

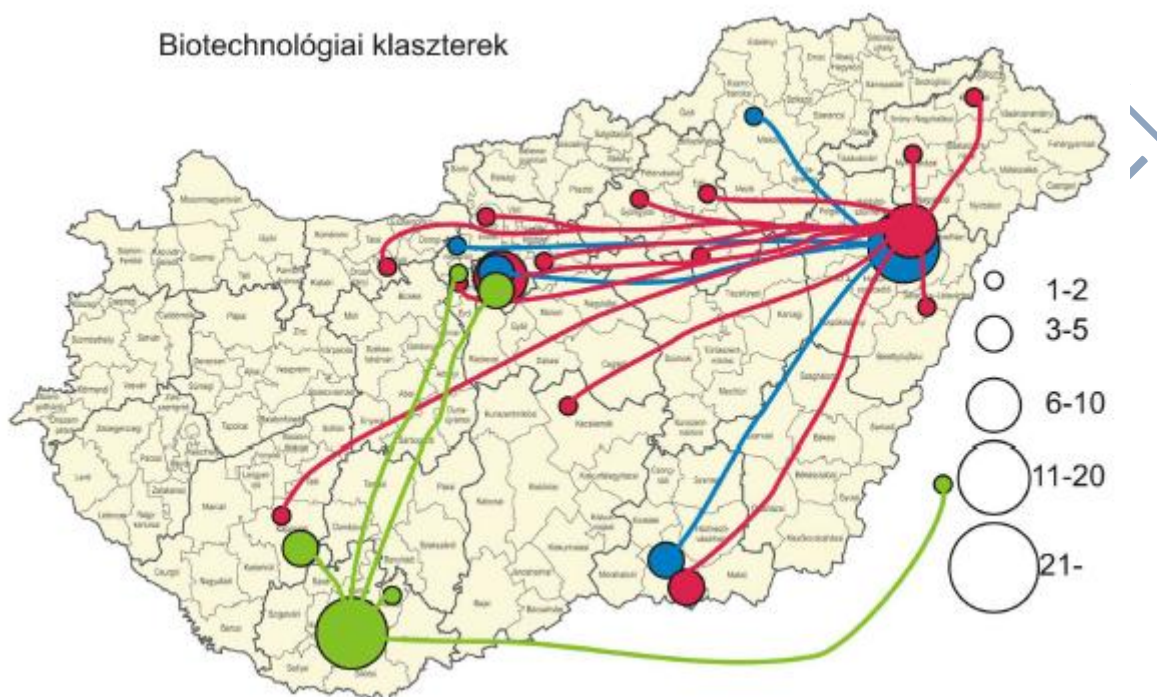
IV. A Duna régió megerősítése:

10. intézményrendszer kibővítése és az intézményi együttműködés megerősítése,
11. a biztonság erősítése (például a szervezett bűnözés elleni fellépés).

7. sz. melléklet: Akkreditált Innovációs Klaszterek

A tagvállalatok kistérségeinkénti száma és a klaszterközponttal való kapcsolat alapján. A térképek forrása: Horváth et al. (2013), 53-55.o.

Térben szétterülő klaszterek

Forrás: Horváth et al. (2013)

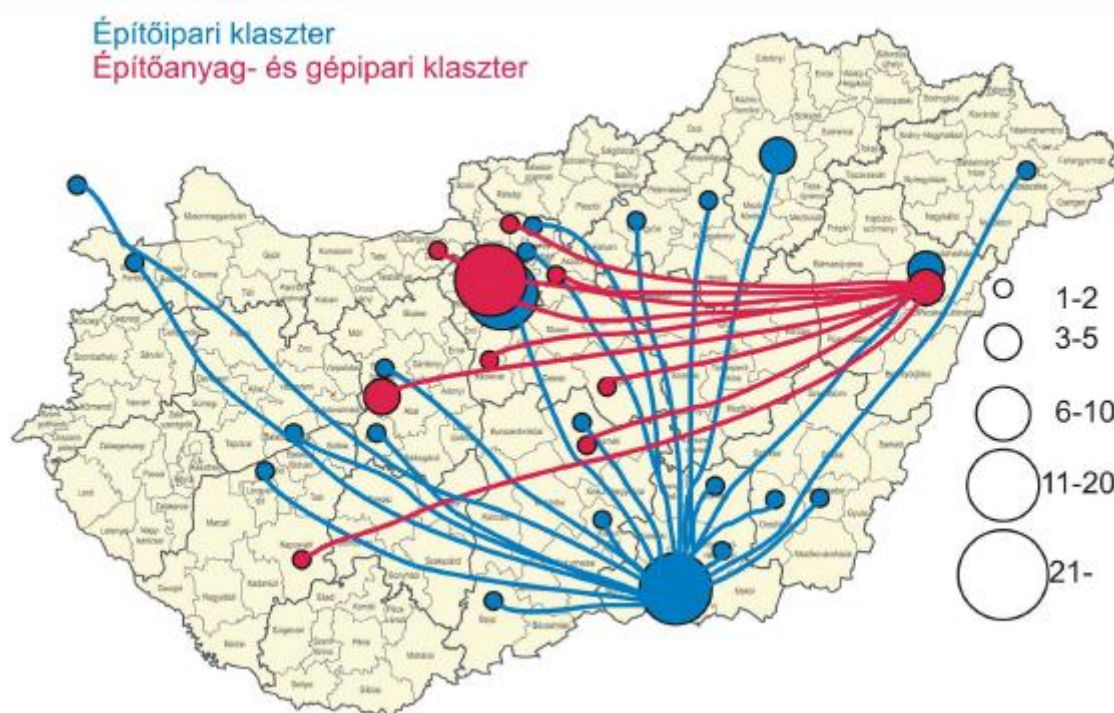

Forrás: Horváth et al. (2013)

A Fehér Könyvet a Kormány nem tárgyalta, ezért álláspontjának az nem tekinthető.

Forrás: Horváth et al. (2013)

Forrás: Horváth et al. (2013)

Szatellit-körzet típusú klaszter

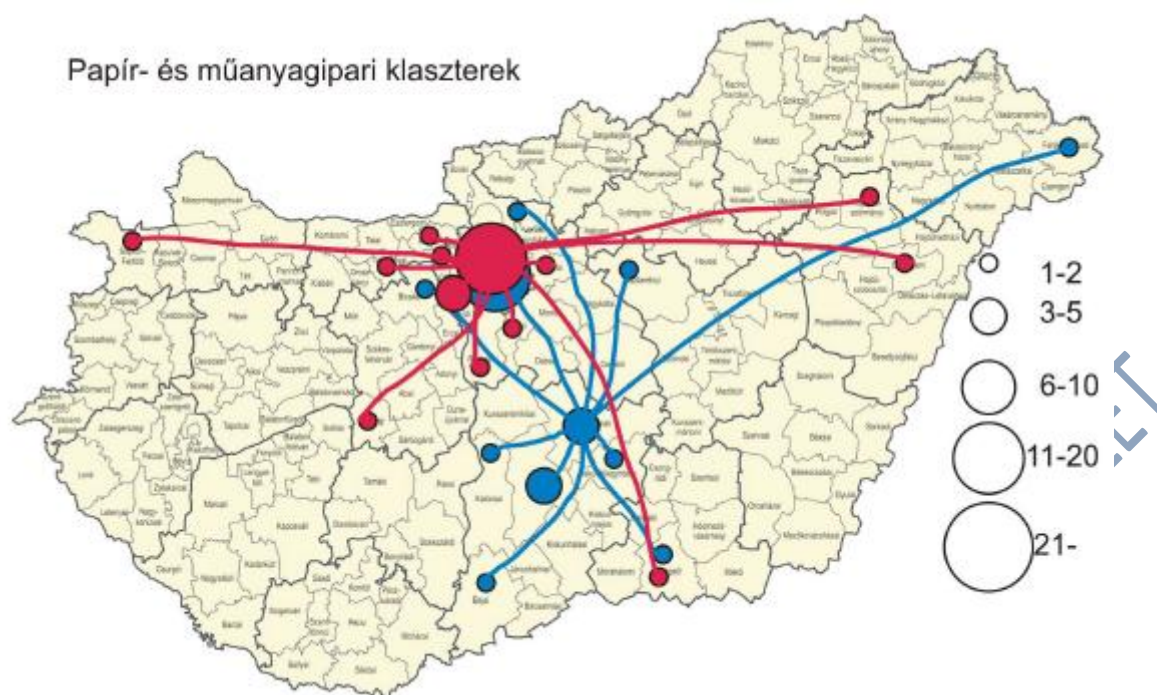

Forrás: Horváth et al. (2013)

Fővárosra koncentrálo klaszterek

Forrás: Horváth et al. (2013)

Forrás: Horváth et al. (2013)

Regionális klaszter

Forrás: Horváth et al. (2013)

8. sz. melléklet: Export, foglalkoztatás és méret alapján egyaránt kiemelkedő ágazatok a legnagyobb adófizető cégek adatai alapján

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
2320	Kőolaj-feldolgozás	3230	Híradás-technikai fogyasztási	2640	Elektronikus fogyasztási cikk	2640	Elektronikus fogyasztási cikk
6420	Távközlés	3430	Közúti gépjármű, gépjárműm	2932	Közúti jármű, járműmotor alk	6419	Egyéb monetáris közvetítés
5139	Élelmiszer, ital, dohányáru ve	2320	Kőolaj-feldolgozás	1920	Kőolaj-feldolgozás	2932	Közúti jármű, járműmotor alk
5135	Dohányáru-nagykereskedele	6420	Távközlés	6419	Egyéb monetáris közvetítés	1920	Kőolaj-feldolgozás
6603	Nem életbiztosítás	3220	Ipari híradás-technikai termé	4646	Gyógyszer, gyógyászati termék	3514	Villamosenergia-kereskedele
5146	Gyógyszer, gyógyászati termék	3150	Világítóeszköz gyártása	2611	Elektronikai alkatrész gyártás	2611	Elektronikai alkatrész gyártás
3150	Világítóeszköz gyártása	2416	Műanyag-alapanyag gyártása	2811	Motor, turbina gyártása (kivé	2630	Híradás-technikai berendezés
6010	Vasúti szállítás	3210	Elektronikai alkatrész gyártás	2630	Híradás-technikai berendezés	4646	Gyógyszer, gyógyászati termék
2442	Gyógyszerkészítmény gyártása	3410	Közúti gépjármű gyártása	2910	Közúti gépjármű gyártása	2120	Gyógyszerkészítmény gyártása
5143	Elektromos háztartási cikk na	2442	Gyógyszerkészítmény gyártása	3511	Villamosenergia-termelés	2811	Motor, turbina gyártása (kivé
3220	Ipari híradás-technikai termé	4011	Villamosenergia-termelés	2016	Műanyag-alapanyag gyártása	6110	Vezetékes távközlés
6210	Menetrendszerű légi szállítás	6512	Egyéb monetáris közvetítés	2120	Gyógyszerkészítmény gyártása	3511	Villamosenergia-termelés
6411	Nemzeti postai tevékenység	3002	Számítógép, készülék gyártása	6120	Vezeték nélküli távközlés	2016	Műanyag-alapanyag gyártása
1584	Édesség gyártása	2840	Fémalakítás, porkohászat	2410	Vas-, acél-, vasótvözet-alapar	2910	Közúti gépjármű gyártása
1598	Üdítőital gyártása	6321	Egyéb, szárazföldi szállítás	4211	Út, autópálya építése	6120	Vezeték nélküli távközlés
3161	Máshova nem sorolt motor-, j	3161	Máshova nem sorolt motor-, j	2620	Számítógép, perifériás egység	2612	Elektronikai áramköri kártya
3210	Elektronikai alkatrész gyártás	2971	Háztartási villamos készülék	4661	Mezőgazdasági gép, berendez	2931	Járművillamossági, -elektron
1542	Finomított olaj gyártása	5188	Mezőgazdasági gép nagykeres	6512	Nem életbiztosítás	2211	Gumiabroncs, gumitömlő gyá
2451	Tisztítószer gyártása	5135	Dohányáru-nagykereskedele	2612	Elektronikai áramköri kártya	4635	Dohányáru nagykereskedelm
2112	Papírgyártás	6411	Nemzeti postai tevékenység	2442	Alumíniumgyártás	2410	Vas-, acél-, vasótvözet-alapar
2744	Réz gyártása	6021	Menetrendszerű egyéb száraz	2931	Járművillamossági, -elektron	6512	Nem életbiztosítás
9220	Rádió-televízió műsorszolgált	3140	Akkumulátor, szárazelem gyá	5310	Postai tevékenység (egyeteme	5310	Postai tevékenység (egyeteme
		6603	Nem életbiztosítás	2211	Gumiabroncs, gumitömlő gyá	2442	Alumíniumgyártás
		2511	Gumiabroncs, gumitömlő gyá	2720	Akkumulátor, szárazelem gyá	2751	Háztartási villamos készülék
		1600	Dohánytermék gyártása	1041	Olaj gyártása	4651	Számítógép, periféria, szoftver
		1596	Sörgyártás	2041	Tisztítószer gyártása	4661	Mezőgazdasági gép, berendez
		1598	Üdítőital gyártása	1105	Sörgyártás	1041	Olaj gyártása
		1584	Édesség gyártása	4950	Csővezetékes szállítás	4931	Városi, elővárosi szárazföldi
		1513	Hús-, baromfi-hús-készítmény	1107	Üdítőital, ásványvíz gyártása	4950	Csővezetékes szállítás
		2112	Papírgyártás	1910	Kokszgyártás	2041	Tisztítószer gyártása
		2753	Könnyűfémöntés	3512	Villamosenergia-szállítás	3512	Villamosenergia-szállítás
		2451	Tisztítószer gyártása	1082	Édesség gyártása	6209	Egyéb információ-technológia
		2310	Kokszgyártás	1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény	1910	Kokszgyártás
		6030	Csővezetékes szállítás	4910	Helyközi vasúti személyszállít	4222	Elektromos, híradás-technika
		2651	Cementgyártás	2920	Gépjármű-karosszéria, pótkoc	1082	Édesség gyártása
				1712	Papírgyártás	2813	Egyéb szivattyú, kompresszor
				2351	Cementgyártás	1712	Papírgyártás
						4910	Helyközi vasúti személyszállít
						2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép
						5223	Légi szállítás kiegészítő szolg
						1062	Keményítő, keményítőtermék g
						1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény
						1105	Sörgyártás
						2720	Akkumulátor, szárazelem gyá

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

9. sz. melléklet: A kimutatott megyei specializációk a budapesti várostérség kivételével, a legnagyobb adózó cégek adatai nélkül

Nyugat-Magyarország

Győr-Moson-Sopron megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
1582	Tartósított lisztes áru gyártás	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hűv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hűv
1592	Etilalkohol gyártása	121	Szarvasmarha-tenyésztés	119	Egyéb, nem élő növény term	119	Egyéb, nem élő növény term
1712	Gyapjúfonás	130	Vegyes gazdálkodás	141	Tejhasznú szarvasmarha teny	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
1721	Pamutszövés	1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	150	Vegyes gazdálkodás	150	Vegyes gazdálkodás
1754	Máshova nem sorolt egyéb te	1584	Édesség gyártása	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1051	Terjtemék gyártása
1760	Kötött, hurkolt kelme gyártása	1588	Homogenizált és diétás étel g	1051	Terjtemék gyártása	1071	Kenyér; friss pékáru gyártása
1823	Alsóruházat gyártása	1592	Etilalkohol gyártása	1071	Kenyér; friss pékáru gyártása	1082	Édesség gyártása
1824	Egyéb ruházat, kiegészítők gyá	1823	Alsóruházat gyártása	1082	Édesség gyártása	1086	Homogenizált, diétás étel gyá
2030	Épületasztalos-ipari termék g	2010	Fűrészárugyártás	1086	Homogenizált, diétás étel gyá	1392	Konfekcionált textiláru gyárt
2124	Tapétagyártás	2030	Épületasztalos-ipari termék g	1399	Egyéb textiláru gyártása m.n.s	1414	Alsóruházat gyártása
2430	Festék, bevonóanyag gyártása	2414	Szerves vegyi alapanyag gyárt	1414	Alsóruházat gyártása	1610	Fűrészárugyártás
2742	Alumíniumgyártás	2513	Egyéb gumitermék gyártása	1623	Épületasztalos-ipari termék g	1623	Épületasztalos-ipari termék g
2753	Könnyűfémöntés	2523	Műanyag építőanyag gyártása	2014	Szerves vegyi alapanyag gyárt	2014	Szerves vegyi alapanyag gyárt
2822	Fűtési kazán, radiátor gyártás	2524	Egyéb műanyag termék gyártá	2219	Egyéb gumitermék gyártása	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cs
2851	Fém felületkezelése	2626	Tűzálló kerámiatermék gyártá	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cs	2223	Műanyag építőanyag gyártása
2863	Lakat-, zárgyártás	2661	Építési betontermék gyártása	2223	Műanyag építőanyag gyártása	2229	Egyéb műanyag termék gyártá
2913	Csap, szelep gyártása	2682	Máshova nem sorolt egyéb ne	2229	Egyéb műanyag termék gyártá	2320	Tűzálló termék gyártása
3420	Gépjármű-karosszéria, pótkoc	2822	Fűtési kazán, radiátor gyártás	2320	Tűzálló termék gyártása	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi
3430	Közúti gépjármű, gépjárműnc	2851	Fém felületkezelése	2361	Építési betontermék gyártása	2521	Központi fűtési kazán, radiát
4030	Gőz-, melegvízellátás	2852	Fémegmunkálás	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi	2550	Fémalakítás, porkohászat
7012	Ingatlanforgalmazás	2913	Csap, szelep gyártása	2451	Vasöntés	2562	Fémegmunkálás
		2922	Emelő-, anyagmozgató gép gy	2521	Központi fűtési kazán, radiát	2751	Háztartási villamos készülék
		2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	2524		2814	Csap, szelep gyártása
		2956	Máshova nem sorolt egyéb sp	2550	Fémalakítás, porkohászat	2822	Emelő-, anyagmozgató gép gy
		3420	Gépjármű-karosszéria, pótkoc	2561	Fémfelület-kezelés	2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép
		3611	Ülőbútor gyártása	2562	Fémegmunkálás	2899	M.n.s. egyéb speciális gép gy
		3615	Ágybetét gyártása	2751	Háztartási villamos készülék	2920	Gépjármű-karosszéria, pótkoc
		3663	Egyéb, máshova nem sorolt fe	2814	Csap, szelep gyártása	3109	Egyéb bútor gyártása
		3710	Fém visszanyerése hulladékb	2815	Csapágy, erőátviteli elem gyá	3299	Egyéb m.n.s. feldolgozóipari t
		5134	Ital nagykereskedelme	2822	Emelő-, anyagmozgató gép gy	3900	Szennyeződésmentesítés, egyé
		5141	Textil-nagykereskedelem	2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép	4312	Építési terület előkészítése
		5144	Porcelán-, üvegáru-, tapéta-, t	2852		4321	Villanyszerelés
		5153	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	2899	M.n.s. egyéb speciális gép gy	4633	Tejtermék, tojás, zsiradék nag
		5154	Vasáru-nagykereskedelem	2920	Gépjármű-karosszéria, pótkoc	4634	Ital nagykereskedelme
		5244	Bútor, háztartási cikk kiskeres	3109	Egyéb bútor gyártása	4641	Textil-nagykereskedelem
		5246	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres	3410		4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber
		5530	Étkezőhelyi vendéglátás	3611		4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres
		6024	Közúti teherszállítás	4312	Építési terület előkészítése	4941	Közúti áruszállítás
		6340	Szállítmányozás	4634	Ital nagykereskedelme	5229	Egyéb szállítást kiegészítő szo
		8513	Fogorvosi szakellátás	4641	Textil-nagykereskedelem	8623	Fogorvosi járóbeteg-ellátás
				4652	Elektronikus, híradás-technikai berendezés, és alkatrészei nagykeres		
				4663	Bányászati-, építőipari gép nagykereskedelme		
				4674	Fémáru, szerelvény, fűtési berendezés nagykereskedelme		
				4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem		
				4941	Közúti áruszállítás		
				5229	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás		
				6619	Egyéb pénzügyi kiegészítő tevékenység		
				8623	Fogorvosi járóbeteg-ellátás		

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Vas megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
112	Zöldség, dísznövény termelése	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
201	Erdőgazdálkodási termék-elő	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko	150	Vegyes gazdálkodás
1724	Selyemszövés	1823	Alsóruházat gyártása	1071	Kenyér, friss pékáru gyártása	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
1740	Konfekcionált textiláru gyártá	1910	Bőrkikészítés	1512	Táskafélék, szíjzat gyártása	1012	Baromfihús feldolgozása, tart
1823	Alsóruházat gyártása	2010	Fűrészárugyártás	1610	Fűrészárugyártás	1396	Műszaki textiláru gyártása
1910	Bőrkikészítés	2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2229	Egyéb műanyag termék gyártá	1610	Fűrészárugyártás
1930	Lábbeligyártás	2615	Műszaki, egyéb üvegtermék gy	2319	Műszaki, egyéb üvegtermék gy	2222	Műanyag csomagolóeszköz gy
2020	Falemezgyártás	2710	Vas, acél, vasötvözet-alapany	2410	Vas-, acél-, vasötvözet-alapany	2319	Műszaki, egyéb üvegtermék gy
2953	Élelmiszer-, dohányipari gép	3520	Vasúti, kötöttpályás jármű gy	2511	Fémszerkezet gyártása	2410	Vas-, acél-, vasötvözet-alapany
3130	Szigetelt vezetékek, kábel gyárt	3611	Ülőbútor gyártása	3109	Egyéb bútor gyártása	2732	Egyéb elektronikus, villamos v
3161	Máshova nem sorolt motor-, j	6340	Szállítmányozás	3317	Egyéb közlekedési eszköz javít	3109	Egyéb bútor gyártása
3611	Ülőbútor gyártása			4941	Közüti áruszállítás	3317	Egyéb közlekedési eszköz javít
3613	Konyhabútor gyártása					4212	Vasút építése
4545	Egyéb befejező építés						
6321	Egyéb, szárazföldi szállítást segít						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Zala megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
112	Zöldség, dísznövény termelése	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
121	Szarvasmarha-tenyésztés	121	Szarvasmarha-tenyésztés	147	Baromfitenyésztés	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
123	Sertésenyésztés	124	Baromfitenyésztés	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
141	Növénytermelési szolgáltatás	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1051	Tejtermék gyártása
201	Erdőgazdálkodási termék-elő	1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1610	Fűrészárugyártás	1610	Fűrészárugyártás
1110	Kőolaj-, földgáztermelés	2010	Fűrészárugyártás	1623	Épületasztalos-ipari termék g	1623	Épületasztalos-ipari termék g
1512	Baromfihús feldolgozása, tart	2030	Épületasztalos-ipari termék g	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi	2332	Égetett agyag építőanyag gyár
1513	Hús-, baromfihús-készítmény	2682	Máshova nem sorolt egyéb ne	2511	Fémszerkezet gyártása	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi
1551	Tejtermék gyártása	2811	Fémszerkezet gyártása	2562	Fémmezmunkálás	2511	Fémszerkezet gyártása
2010	Fűrészárugyártás	2852	Fémmezmunkálás	2822	Emelő-, anyagmozgató gép gy	2592	Könnyűfém csomagolóeszköz
2523	Műanyag építőanyag gyártása	2922	Emelő-, anyagmozgató gép gy	2892	Bányászati, építőipari gép gy	2822	Emelő-, anyagmozgató gép gy
2630	Kerámiaacsempé-, lap gyártása	2952	Bányászati, építőipari gép gy	3109	Egyéb bútor gyártása	2829	M.n.s. egyéb általános rendel
2682	Máshova nem sorolt egyéb ne	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	3600	Víztermelés, -kezelés, -ellátás	2892	Bányászati, építőipari gép gy
2952	Bányászati, építőipari gép gy	5123	Élőállat-nagykereskedelem	4221	Folyadék szállítására szolgál	3109	Egyéb bútor gyártása
3611	Ülőbútor gyártása	5153	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	4623	Élőállat nagykereskedelme	4211	Út, autópálya építése
3614	Egyéb bútor gyártása	5510	Szállodai szolgáltatás	4673	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	4673	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-
5139	Élelmiszer, ital, dohányáru ve	6024	Közüti teherszállítás	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem		
6021	Menetrendszerű egyéb száraz	7020	Ingatlan bérbeadása, üzemelt	4941	Közüti áruszállítás		
				6820	Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése		

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Közép-Dunántúl

Komárom-Esztergom megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
124	Baromfitenyésztés	124	Baromfitenyésztés	146	Sertésitenyésztés	146	Sertésitenyésztés
1020	Barnaszén, lignit bányászata	1020	Barnaszén, lignit bányászata	147	Baromfitenyésztés	147	Baromfitenyésztés
1585	Tésztafélék gyártása	1571	Haszonállat-eledelek gyártása	520	Barnaszén-, lignitbányászat	1061	Malomipari termék gyártása
1714	Lenfonás	1591	Desztillált szesz ital gyártása	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1071	Kenyer; friss pékáru gyártása
2125	Egyéb papírtérkép gyártása	2121	Papír csomagolóeszköz gyártása	1061	Malomipari termék gyártása	1091	Haszonállat-eledelek gyártása
2470	Vegy szál gyártása	2122	Háztartási, egészségügyi papír	1721	Papír csomagolóeszköz gyártása	1721	Papír csomagolóeszköz gyártása
2524	Egyéb műanyag termék gyártása	2125	Egyéb papírtérkép gyártása	1722	Háztartási, egészségügyi papír	1722	Háztartási, egészségügyi papír
2665	Szálerősítésű cement gyártása	2524	Egyéb műanyag termék gyártása	1729	Egyéb papír-, kartontérkép gyártása	2222	Műanyag csomagolóeszköz gyártása
2670	Építőkö, díszítőkö megmunkálása	2661	Építési betontermék gyártása	2229	Egyéb műanyag termék gyártása	2229	Egyéb műanyag termék gyártása
2742	Alumíniumgyártás	2663	Előre kevert beton gyártása	2361	Építési betontermék gyártása	2364	Habarcsgyártás
2811	Fém szerkezet gyártása	2670	Építőkö, díszítőkö megmunkálása	2364	Habarcsgyártás	2511	Fém szerkezet gyártása
2923	Nem háztartási hűtő, légállapot	2753	Könnyűfémöntés	2453	Könnyűfémöntés	2550	Fémalakítás, porkohászat
2956	Máshova nem sorolt egyéb sz	2811	Fém szerkezet gyártása	2511	Fém szerkezet gyártása	2561	Fémfelület-kezelés
3130	Szigetelt vezeték, kábel gyártása	2852	Fém megmunkálás	2562	Fém megmunkálás	2562	Fém megmunkálás
3410	Közúti gépjármű gyártása	2872	Könnyűfém csomagolóeszköz	2591	Acél tárolóeszköz gyártása	2591	Acél tárolóeszköz gyártása
		2875	Máshova nem sorolt egyéb fé	2593	Huzaltermék gyártása	2599	M.n.s. egyéb fémfeldolgozás
		2923	Nem háztartási hűtő, légállapot	2599	M.n.s. egyéb fémfeldolgozás	2825	Nem háztartási hűtő, légállapot
		2924	Máshova nem sorolt egyéb ál	2732	Egyéb elektronikus, villamos	2932	Közúti jármű, járműmotor alk
		2956	Máshova nem sorolt egyéb sp	2825	Nem háztartási hűtő, légállapot	3530	Gőzellátás, légkondicionálás
		3130	Szigetelt vezeték, kábel gyártása	2892	Bányászati, építőipari gép gyártása	3811	Nem veszélyes hulladék gyűjtés
		3161	Máshova nem sorolt motor-, j	4221	Folyadék szállítására szolgáló	4399	Egyéb speciális szaképítés m.r
		4521	Épület, híd, alagút, közmű, vez	4312	Építési terület előkészítése	4519	Egyéb gépjármű-kereskedelem
		5020	Gépjárműjavítás	4399	Egyéb speciális szaképítés m.r	4520	Gépjárműjavítás, -karbantart
		5187	Egyéb ipari, kereskedelmi, nav	4677	Hulladék-nagykereskedelem	4623	Élelmiszer nagykereskedelm
		5188	Mezőgazdasági gép nagykeres	4941	Közúti áruszállítás	4638	Egyéb élelmiszer nagykereske
		5246	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem			4661	Mezőgazdasági gép, berendez
		6024	Közúti teherszállítás			4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber
						4677	Hulladék-nagykereskedelem
						4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres
						4941	Közúti áruszállítás
						5813	Napilapkiadás

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

TÁRSADALMI

Veszprém megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
1320	Színes fémérc bányászata	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	150	Vegyes gazdálkodás	150	Vegyes gazdálkodás
1421	Kavics-, homokbányászat	2414	Szerves vegyi alapanyag gyárt	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
1593	Bortermelés	2420	Mezőgazdasági vegyi termék g	2020	Mezőgazdasági vegyi termék g	2014	Szerves vegyi alapanyag gyárt
2010	Fűrészáru gyártás	2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2229	Egyéb műanyag termék gyártá	2020	Mezőgazdasági vegyi termék g
2412	Színezék, pigment gyártása	2524	Egyéb műanyag termék gyártá	2341	Háztartási kerámia gyártása	2341	Háztartási kerámia gyártása
2414	Szerves vegyi alapanyag gyárt	2613	Öblösüveggyártás	2361	Építési betontermék gyártása	2361	Építési betontermék gyártása
2415	Műtrágya, nitrogénvegyület g	2661	Építési betontermék gyártása	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi	2364	Habarcsgyártás
2523	Műanyag építőanyag gyártása	2682	Máshova nem sorolt egyéb ne	2511	Fémszerkezet gyártása	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi
2524	Egyéb műanyag termék gyártá	3611	Ülőbútor gyártása	2562	Fémegymunkálás	2899	M.n.s. egyéb speciális gép gyá
2613	Öblösüveggyártás	5510	Szállodai szolgáltatás	2751	Háztartási villamos készülék	2932	Közüti jármű, járműmotor alk
2621	Háztartási kerámia gyártása	5530	Étkezőhelyi vendéglátás	2790	Egyéb villamos berendezés gy	3109	Egyéb bútor gyártása
2661	Építési betontermék gyártása	6024	Közüti teherszállítás	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres	4939	M.n.s. egyéb szárazföldi szem
2664	Habarcsgyártás			4941	Közüti áruszállítás	4941	Közüti áruszállítás
2682	Máshova nem sorolt egyéb nemfém ásványi termék gyártása			5510	Szállodai szolgáltatás	5510	Szállodai szolgáltatás
2742	Alumíniumgyártás						
2753	Könnnyűfémöntés						
2821	Fém tartály gyártása						
2956	Máshova nem sorolt egyéb speciális gép gyártása						
2971	Háztartási villamos készülék gyártása						
3161	Máshova nem sorolt motor-, járművillamossági cikk gyártása						
3611	Ülőbútor gyártása						
5231	Gyógyszer-kiskereskedelem						
6021	Menetrendszerű egyéb szárazföldi személyszállítás						
6024	Közüti teherszállítás						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Fejér megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
1541	Nyers olaj gyártása	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
1562	Keményítő gyártása	1597	Malátagyártás	141	Tejhasznú szarvasmarha teny	1091	Haszonállat-eleled gyártása
2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2511	Gumiabroncs, gumitömlő gyá	1106	Malátagyártás	1106	Malátagyártás
2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2521	Műanyag fólia, cső gyártása	1711	Papíripari rostanyag gyártása	1711	Papíripari rostanyag gyártása
2710	Vas, acél, vasötvözet-alapany	2811	Fémszerkezet gyártása	2511	Fémszerkezet gyártása	2442	Alumíniumgyártás
2742	Alumíniumgyártás	2812	Fém épületem gyártása	2550	Fémalakítás, porkohászat	2511	Fémszerkezet gyártása
2840	Fémalakítás, porkohászat	2840	Fémalakítás, porkohászat	2562	Fémegymunkálás	2550	Fémalakítás, porkohászat
2862	Szerszámgyártás	2852	Fémegymunkálás	2573	Szerszámgyártás	2562	Fémegymunkálás
2924	Máshova nem sorolt egyéb ál	2862	Szerszámgyártás	2612	Elektronikai áramköri kártya	2573	Szerszámgyártás
2951	Kohászati gép gyártása	2875	Máshova nem sorolt egyéb fé	2814	Csap, szelep gyártása	2920	Gépjármű-karosszéria, pótko
3002	Számítógép, készülék gyártása	3162	Máshova nem sorolt egyéb vi	3522	Gázelosztás	2931	Járművillamossági, -elektron
3162	Máshova nem sorolt egyéb vi	4521	Épület, híd, alagút, közmű, vez	3811	Nem veszélyes hulladék gyűjté	3522	Gázelosztás
3640	Sportszergyártás	5152	Érc-, fém-nagykereskedelem	4399	Egyéb speciális szaképítés m.n	3811	Nem veszélyes hulladék gyűjté
5157	Hulladék-nagykereskedelem	6023	Egyéb szárazföldi személyszál	4672	Fém-, érc-nagykereskedelem	4321	Villanyszerelés
		6024	Közüti teherszállítás	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres	4399	Egyéb speciális szaképítés m.n
		9002	Hulladékgyűjtés, -kezelés	4941	Közüti áruszállítás	4520	Gépjárműjavítás, -karbantart
				7820	Munkaerőkölcsönzés	4531	Gépjárműalkatrész-nagykeres
						4672	Fém-, érc-nagykereskedelem
						4730	Gépjárműüzemanyag-kiskeres
						4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres
						4941	Közüti áruszállítás

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Dél-Dunántúl

Somogy megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
141	Növénytermelési szolgáltatás	121	Szarvasmarha-tenyésztés	141	Tejhasznú szarvasmarha teny	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
201	Erdőgazdálkodási termék-elő	141	Növénytermelési szolgáltatás	146	Sertésenyésztés	146	Sertésenyésztés
1532	Gyümölcs-, zöldségél gyártása	142	Állattenyésztési szolgáltatás	161	Növénytermesztési szolgálta	161	Növénytermesztési szolgálta
1716	Varrócérna gyártása	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	162	Állattenyésztési szolgáltatás	162	Állattenyésztési szolgáltatás
2010	Fűrészárugyártás	2010	Fűrészárugyártás	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
2872	Könnyűfém csomagolóeszköz	2872	Könnyűfém csomagolóeszköz	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
3120	Áramelosztó, -szabályozó kés	2873	Huzaltermék gyártása	1610	Fűrészárugyártás	1310	Textilszálak fonása
3230	Híradás-technikai fogyasztási	3120	Áramelosztó, -szabályozó kés	2592	Könnyűfém csomagolóeszköz	1610	Fűrészárugyártás
5113	Fa-, építési anyag ügynöki nag	5117	Élelmiszer, ital, dohányáru üg	2712	Áramelosztó, -szabályozó kés	2593	Huzaltermék gyártása
		5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	2751	Háztartási villamos készülék	2712	Áramelosztó, -szabályozó kés
		5231	Gyógyszer-kiskereskedelem	4617	Élelmiszer, ital, dohányáru üg	2751	Háztartási villamos készülék
		5510	Szállodai szolgáltatás	5510	Szállodai szolgáltatás	4211	Út, autópálya építése
		5530	Étkezőhelyi vendéglátás			4221	Folyadék szállítására szolgál
						5510	Szállodai szolgáltatás

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Tolna megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
125	Egyéb állatok tenyésztése	1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	141	Tejhasznú szarvasmarha teny	150	Vegyes gazdálkodás
1551	Tejtermék gyártása	1593	Bortermelés	1102	Szőlőbor termelése	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1711	Pamutfonás	2811	Fémszerkezet gyártása	2511	Fémszerkezet gyártása	2511	Fémszerkezet gyártása
1930	Lábbeligyártás	2852	Fémmegmunkálás	2562	Fémmegmunkálás	2740	Villamos világítóeszköz gyárt
2811	Fémszerkezet gyártása	3130	Szigetelt vezeték, kábel gyártá	2740	Villamos világítóeszköz gyárt	2931	Járművillamossági, -elektron
2852	Fémmegmunkálás	5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	2931	Járművillamossági, -elektron	4399	Egyéb speciális szaképítés m
3130	Szigetelt vezeték, kábel gyártá	5154	Vasáru-nagykereskedelem	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tak	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tak
4525	Egyéb speciális szaképítés	6322	Egyéb, vízi szállítást segítő tev	4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber	4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber
4533	Víz-, gáz-, fűtésszerelés			5222	Vízi szállítást kiegészítő szolgál	5222	Vízi szállítást kiegészítő szolgál
5121	Gabona-, vetőmag-, takarmány-nagykereskedelem						
5231	Gyógyszer-kiskereskedelem						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Baranya megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
112	Zöltség, dísnövény termelése	123	Sertéstenyésztés	146	Sertéstenyésztés	146	Sertéstenyésztés
201	Erdőgazdálkodási termék-elő	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	147	Baromfitenyésztés	147	Baromfitenyésztés
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1200	Urán-, tóriumérc-bányászat	1012	Baromfihús feldolgozása, tart	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
1512	Baromfihús feldolgozása, tart	1512	Baromfihús feldolgozása, tart	1102	Szőlőbor termelése	1012	Baromfihús feldolgozása, tart
1810	Bőrruházat gyártása	2020	Falemezgyártás	1105	Sörgyártás	1102	Szőlőbor termelése
1910	Bőrkikészítés	2030	Épületesztalos-ipari termék g	1621	Falemezgyártás	1621	Falemezgyártás
1920	Táskafélék, szíjzat gyártása	2652	Mészgyártás	2352	Mész-, gipszgyártás	2352	Mész-, gipszgyártás
2010	Fűrészáru gyártás	2661	Építési betontermék gyártása	2361	Építési betontermék gyártása	2361	Építési betontermék gyártása
2030	Épületesztalos-ipari termék g	2811	Fém szerkezet gyártása	2529	Fém tartály gyártása	2931	Jármű villamossági, -elektron
2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2821	Fém tartály gyártása	3600	Víztermelés, -kezelés, -ellátás	4120	Lakó- és nem lakó épület építé
2811	Fém szerkezet gyártása	2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	4321	Villanyszerelés	4611	Mezőgazdasági termék ügynö
2953	Élelmiszer-, dohányipari gép g	4100	Víztermelés, -kezelés, -elosztás	4322	Víz-, gáz-, fűtés-, légkondicion	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tal
4511	Épületbontás, földmunka	4533	Víz-, gáz-, fűtősszerelés	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tal	4623	Élőállat nagykereskedelme
4531	Villanyszerelés	5030	Gépjárműalkatrész-kereskede	4623	Élőállat nagykereskedelme	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres
5010	Gépjármű-kereskedelem	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem		
5117	Élelmiszer, ital, dohányáru üg	5123	Élőállat-nagykereskedelem				
5118	Máshova nem sorolt termék ü	8512	Járobeteg-ellátás				
5123	Élőállat-nagykereskedelem						
5131	Zöltség-, gyümölcs-nagykereskedelem						
5143	Elektromos háztartási cikk nagykereskedelme						
5144	Porcelán-, üvegáru-, tapéta-, tisztítószerek-nagykereskedelme						
5245	Elektromos háztartási cikk kiskereskedelme						
6021	Menetrendszerű egyéb szárazföldi személyszállítás						
7032	Ingatlankezelés						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Észak-Magyarország

Nógrád megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
2612	Siküveg továbbfeldolgozása	2612	Siküveg továbbfeldolgozása	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cső	2312	Siküveg továbbfeldolgozása
2613	Öblősüveggyártás	2710	Vas, acél, vasötvözet-alapany	2312	Siküveg továbbfeldolgozása	2410	Vas-, acél-, vasötvözet-alapany
2682	Máshova nem sorolt egyéb ne	2732	Hidegen hengerelt keskeny ac	2410	Vas-, acél-, vasötvözet-alapany	2711	Villamos motor, áramfejlesztő
2734	Acélhuzalgyártás	2734	Acélhuzalgyártás	2711	Villamos motor, áramfejlesztő	2752	Nem villamos háztartási kész
2811	Fém szerkezet gyártása			2752	Nem villamos háztartási kész	2931	Jármű villamossági, -elektron
2875	Máshova nem sorolt egyéb fémfeldolgozási termék gyártása			2931	Jármű villamossági, -elektronikai készülékek gyártása		
2972	Nem villamos háztartási készülék gyártása						
3663	Egyéb, máshova nem sorolt feldolgozóipar						
6021	Menetrendszerű egyéb szárazföldi személyszállítás						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Heves megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	141	Növénytermelési szolgáltatás	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
201	Erdőgazdálkodási termék-elő	201	Erdőgazdálkodási termék-elő	1102	Szőlőbor termelése	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	2453	Könnyűfémöntés	1071	Kenyér; friss pékáru gyártása
1583	Cukorgyártás	1593	Bortermelés	2550	Fémalakítás, porkohászat	1102	Szőlőbor termelése
1593	Bortermelés	2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2592	Könnyűfém csomagolóeszköz	2223	Műanyag építőanyag gyártása
1600	Dohánytermék gyártása	2753	Könnyűfémöntés	2815	Csapág, erőátviteli elem gyá	2442	Alumíniumgyártás
2221	Napilapnyomás	2840	Fémalakítás, porkohászat	3210	Ékszergyártás	2453	Könnyűfémöntés
2753	Könnyűfémöntés	2872	Könnyűfém csomagolóeszköz	4221	Folyadék szállítására szolgál	2550	Fémalakítás, porkohászat
2872	Könnyűfém csomagolóeszköz	2914	Csapág, erőátviteli elem gyá	4636	Cukor, édesség nagykereskedé	2592	Könnyűfém csomagolóeszköz
3120	Áramelosztó, -szabályozó kés	2960	Fegyver-, lőszergyártás			2599	M.n.s. egyéb fémfeldolgozási t
3130	Szigetelt vezeték, kábel gyártá	3710	Fém visszanyerése hulladékból			2611	Elektronikai alkatrész gyártás
3161	Máshova nem sorolt motor-, j	5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykereske			2812	Hidraulikus, pneumatikus ber
3430	Közüti gépjármű, gépjárműm	5134	Ital nagykereskedelme			2815	Csapág, erőátviteli elem gyá
3614	Egyéb bútorgyártás	5136	Cukor-, édesség-, pékáru-nagykereske				
4511	Épületbontás, földmunka						
5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykereske						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
113	Gyümölcs, fűszernövény term	1411	Építőkö, díszítőkö fejtése	811	Kőfejtés, gipsz, kréta bányász	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko
1593	Bortermelés	1593	Bortermelés	1102	Szőlőbor termelése	1102	Szőlőbor termelése
1596	Sörgyártás	1600	Dohánytermék gyártása	1200	Dohánytermék gyártása	1200	Dohánytermék gyártása
1598	Üdítőital gyártása	2413	Szervetlen vegyi alapanyag gy	2014	Szerves vegyi alapanyag gyárt	2014	Szerves vegyi alapanyag gyárt
1600	Dohánytermék gyártása	2414	Szerves vegyi alapanyag gyárt	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cs	2511	Fémszerkezet gyártása
2411	Ipari gáz gyártása	2470	Vegyi szál gyártása	2431	Hidegen húzott acélrúd gyártá	4677	Hulladék-nagykereskedelem
2412	Színezék, pigment gyártása	2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2511	Fémszerkezet gyártása	8621	Általános járóbeteg-ellátás
2413	Szervetlen vegyi alapanyag gy	2710	Vas, acél, vasötvözet-alapany	2550	Fémalakítás, porkohászat		
2414	Szerves vegyi alapanyag gyárt	2731	Hidegen húzott vas-, acélterm	4329	Egyéb épületgépiészeti szerel		
2416	Műanyag-alapanyag gyártása	2943	Egyéb, máshova nem sorolt sz	4672	Fém-, érc-nagykereskedelem		
2470	Vegyi szál gyártása	3520	Vasúti, kötöttpályás jármű gy	4677	Hulladék-nagykereskedelem		
2710	Vas, acél, vasötvözet-alapany	5152	Érc-, fém-nagykereskedelem				
2721	Öntöttvas cső gyártása	5154	Vasáru-nagykereskedelem				
2734	Acélhuzalgyártás	5157	Hulladék-nagykereskedelem				
3710	Fém visszanyerése hulladékból						
5157	Hulladék-nagykereskedelem						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Észak-Alföld

Jász-Nagykun-Szolnok megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	910	Kőolaj-, földgáz-kitermelési s	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hűv
121	Szarvasmarha-tenyésztés	1120	Kőolaj-, földgáz-kitermelési s	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	150	Vegyes gazdálkodás
1110	Kőolaj-, földgáz-kitermelés	1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény	910	Kőolaj-, földgáz-kitermelési s
1561	Malomipari termék gyártása	1513	Hús-, baromfi-hús-készítmény	1396	Műszaki textiláru gyártása	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1920	Táskafélék, szíjzat gyártása	1571	Haszonállat-eledelel gyártása	1512	Táskafélék, szíjzat gyártása	1520	Lábbeligyártás
1930	Lábbeligyártás	1920	Táskafélék, szíjzat gyártása	1520	Lábbeligyártás	1621	Falemezgyártás
2112	Papírgyártás	1930	Lábbeligyártás	2511	Fém szerkezet gyártása	2562	Fém megmunkálás
2413	Szervetlen vegyi alapanyag gy	2852	Fém megmunkálás	2562	Fém megmunkálás	2751	Háztartási villamos készülék
2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2971	Háztartási villamos készülék	2751	Háztartási villamos készülék	3092	Kerékpár, mozgássérültkocsi
2822	Fűtési kazán, radiátor gyártás	4100	Víztermelés, -kezelés, -elosztás	2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép	4661	Mezőgazdasági gép, berendez
2952	Bányászati, építőipari gép gyá	5123	Élőállat-nagykereskedelem	3092	Kerékpár, mozgássérültkocsi gyártása		
2971	Háztartási villamos készülék	5188	Mezőgazdasági gép nagykeres	4623	Élőállat nagykereskedelme		
4100	Víztermelés, -kezelés, -elosztás			8292	Csomagolás		
5020	Gépjárműjavítás						
5136	Cukor-, édesség-, pékáru-nagykereskedelem						
5244	Bútor, háztartási cikk kiskereskedelme						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Hajdú-Bihar megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hűv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hűv
121	Szarvasmarha-tenyésztés	123	Sertés tenyésztés	146	Sertés tenyésztés	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
122	Juh-, kecske-, lótenyésztés	124	Baromfi tenyésztés	147	Baromfi tenyésztés	146	Sertés tenyésztés
123	Sertés tenyésztés	130	Vegyes gazdálkodás	150	Vegyes gazdálkodás	147	Baromfi tenyésztés
124	Baromfi tenyésztés	141	Növénytermelési szolgáltatás	161	Növénytermesztési szolgálta	161	Növénytermesztési szolgálta
130	Vegyes gazdálkodás	1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1561	Malomipari termék gyártása	1051	Terjtemék gyártása	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo
1551	Tejtermék gyártása	1571	Haszonállat-eledelel gyártása	1061	Malomipari termék gyártása	1061	Malomipari termék gyártása
1561	Malomipari termék gyártása	1600	Dohánytermék gyártása	1091	Haszonállat-eledelel gyártása	1091	Haszonállat-eledelel gyártása
1571	Haszonállat-eledelel gyártása	1822	Felsőruházat gyártása	1200	Dohánytermék gyártása	1200	Dohánytermék gyártása
1583	Cukorgyártás	2523	Műanyag építőanyag gyártása	1413	Felsőruházat gyártása (kivéve	1413	Felsőruházat gyártása (kivéve
1600	Dohánytermék gyártása	2733	Hidegen alakított acélidom gy	2223	Műanyag építőanyag gyártása	1721	Papír csomagolóeszköz gyárt
1772	Kötött, hurkolt pulóverfélék gy	2914	Csapág, erőátviteli elem gyá	2751	Háztartási villamos készülék	2222	Műanyag csomagolóeszköz gy
1821	Munkaruházat gyártása	2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	3250	Orvosi eszköz gyártása	2223	Műanyag építőanyag gyártása
1822	Felsőruházat gyártása	3310	Orvosi műszer gyártása	3811	Nem veszélyes hulladék gyűjt	3250	Orvosi eszköz gyártása
2914	Csapág, erőátviteli elem gyá	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	4221	Folyadék szállítására szolgál	4291	Vízi létesítmény építése
2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	5123	Élőállat-nagykereskedelem	4520	Gépjárműjavítás, -karbantart	4611	Mezőgazdasági termék ügynö
2971	Háztartási villamos készülék	5132	Húsáru-nagykereskedelem	4611	Mezőgazdasági termék ügynö	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tal
3310	Orvosi műszer gyártása	5133	Tejtermék, tojás, zsiradék nag	4613	Fa-, építési anyag ügynöki nag	4623	Élőállat nagykereskedelme
5030	Gépjárműalkatrész-keresked	5153	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	4623	Élőállat nagykereskedelme	4632	Hús-, húskészítmény nagykere
5111	Mezőgazdasági termék ügynö	5188	Mezőgazdasági gép nagykeres	4636	Cukor, édesség nagykeresked	4636	Cukor, édesség nagykeresked
5123	Élőállat-nagykereskedelem	5246	Vasáru-, festék-, üveg-kiskere	4639	Élelmiszer, ital, dohányáru ve	4673	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-
5154	Vasáru-nagykereskedelem	5540	Bárok, hasonló vendéglátás	4673	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskere
5246	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem			4674	Fémáru, szerelvény, fűtési berendezés nagykereskedelme		
				4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem		
				4754	Villamos háztartási készülék kiskereskedelme		
				4941	Közüti áruszállítás		
				8621	Általános járóbeteg-ellátás		

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
113	Gyümölcs, fűszernövény term	113	Gyümölcs, fűszernövény term	146	Sertéstenyésztés	124	Almatermésű, csonthéjas term
123	Sertéstenyésztés	1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	210	Erdészeti, egyéb erdőgazdálko	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
1531	Burgonyafeldolgozás	1532	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1012	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1012	Baromfi-hús feldolgozása, tart
1532	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1533	Egyéb gyümölcs-, zöldséglé	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldséglé	1032	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása
1533	Egyéb gyümölcs-, zöldséglé	1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	1089	M.n.s. egyéb élelmiszer gyártá	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldséglé
1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	1591	Desztillált szeszes ital gyártás	1091	Haszonállat-eledelel gyártása	1089	M.n.s. egyéb élelmiszer gyártá
1591	Desztillált szeszes ital gyártás	1930	Lábbeligyártás	1101	Desztillált szeszes ital gyártás	1091	Haszonállat-eledelel gyártása
1930	Lábbeligyártás	2010	Fűrészáru gyártás	1520	Lábbeligyártás	1101	Desztillált szeszes ital gyártás
2040	Tároló fatermék gyártása	2441	Gyógyszeralapanyag-gyártás	1610	Fűrészáru gyártás	1200	Dohánytermék gyártása
2513	Egyéb gumitermék gyártása	2511	Gumiabroncs, gumitömlő gyá	2219	Egyéb gumitermék gyártása	1520	Lábbeligyártás
5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	2513	Egyéb gumitermék gyártása	2670	Optikai eszköz gyártása	1610	Fűrészáru gyártás
5132	Húsáru-nagykereskedelem	3340	Optikai, fényképezési eszköz	4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	1721	Papír csomagolóeszköz gyártá
6312	Tárolás, raktározás	5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	4673	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	2110	Gyógyszeralapanyag-gyártás
		5153	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-	5210	Raktározás, tárolás	2211	Gumiabroncs, gumitömlő gyá
		5188	Mezőgazdasági gép nagykereskedelme			2219	Egyéb gumitermék gyártása
		6312	Tárolás, raktározás			2592	Könnyűfém csomagolóeszköz
						2670	Optikai eszköz gyártása
						3600	Víztermelés, -kezelés, -ellátás
						4221	Folyadék szállítására szolgáló
						4611	Mezőgazdasági termék ügynö
						4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres
						5210	Raktározás, tárolás
						8610	Fekvőbeteg-ellátás

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IFK számítás a ClusterCoop projekt adataiból

TÁRSADALMI EGYEZTETÉS

Dél-Alföld

Bács-Kiskun-Szolnok megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
121	Szarvasmarha-tenyésztés	112	Zöldség, dísznövény termelése	113	Zöldségféle, dinnye, gyökér-, g	113	Zöldségféle, dinnye, gyökér-, g
123	Sertésenyésztés	113	Gyümölcs, fűszernövény term	146	Sertésenyésztés	146	Sertésenyésztés
124	Baromfitenyésztés	123	Sertésenyésztés	150	Vegyes gazdálkodás	150	Vegyes gazdálkodás
130	Vegyes gazdálkodás	130	Vegyes gazdálkodás	161	Növénytermesztési szolgáltat	161	Növénytermesztési szolgáltat
141	Növénytermelési szolgáltatás	202	Erdőgazdálkodási szolgáltatá	240	Erdészeti szolgáltatás	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1012	Baromfi-hús feldolgozása, tart
1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1012	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1032	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása
1532	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1532	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo
1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1061	Malomipari termék gyártása	1061	Malomipari termék gyártása
1561	Malomipari termék gyártása	1561	Malomipari termék gyártása	1072	Tartósított lisztes áru gyártás	1072	Tartósított lisztes áru gyártás
1571	Haszonállat-eledelel gyártása	1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	1084	Fűszer, ételízesítő gyártása	1084	Fűszer, ételízesítő gyártása
1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	1582	Tartósított lisztes áru gyártás	1101	Desztillált szeszes ital gyártás	1101	Desztillált szeszes ital gyártás
1582	Tartósított lisztes áru gyártás	1587	Fűszer, ételízesítő gyártása	1102	Szőlőbor termelése	1102	Szőlőbor termelése
1587	Fűszer, ételízesítő gyártása	1591	Desztillált szeszes ital gyártás	1107	Üdítőital, ásványvíz gyártása	1107	Üdítőital, ásványvíz gyártása
1591	Desztillált szeszes ital gyártás	1593	Bortermelés	1512	Táskafélék, szíjzat gyártása	1721	Papír csomagolóeszköz gyártá
1593	Bortermelés	1598	Üdítőital gyártása	1721	Papír csomagolóeszköz gyártá	2219	Egyéb gumitermék gyártása
1598	Üdítőital gyártása	1930	Lábbeligyártás	1723	Irodai papíráru gyártása	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cs
1822	Felsőruházat gyártása	2121	Papír csomagolóeszköz gyártá	2030	Festék, bevonóanyag gyártása	2222	Műanyag csomagolóeszköz gy
1823	Alsóruházat gyártása	2123	Irodai papíráru gyártása	2219	Egyéb gumitermék gyártása	2399	M.n.s. egyéb nemfém ásványi
1930	Lábbeligyártás	2221	Napilapnyomás	2221	Műanyag lap, lemez, fólia, cs	2573	Szerszámgyártás
2030	Épületasztalos-ipari termék g	2513	Egyéb gumitermék gyártása	2222	Műanyag csomagolóeszköz gy	2733	Szerelvény gyártása
2040	Tároló fatermék gyártása	2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2562	Fém megmunkálás	2740	Villamos világítóeszköz gyárt
2121	Papír csomagolóeszköz gyártá	2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2573	Szerszámgyártás	2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép
2123	Irodai papíráru gyártása	2862	Szerszámgyártás	2740	Villamos világítóeszköz gyárt	2899	M.n.s. egyéb speciális gép gy
2521	Műanyag fólia, cső gyártása	2911	Motor, turbina gyártása (kivé	3109	Egyéb bútor gyártása	2920	Gépjármű-karosszéria, pótko
2522	Műanyag csomagolóeszköz gy	2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	3230	Sportszergyártás	3109	Egyéb bútor gyártása
2821	Fém tartály gyártása	3130	Szigetelt vezeték, kábel gyárt	4611	Mezőgazdasági termék ügynö	4511	Személygépjármű-, könnyűgép
2862	Szerszámgyártás	3420	Gépjármű-karosszéria, pótko	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tal	4519	Egyéb gépjármű-kereskedelm
2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	3640	Sportszergyártás	4623	Élőállat nagykereskedelme	4531	Gépjárműalkatrész-nagykeres
3611	Ülőbútor gyártása	5010	Gépjármű-kereskedelem	4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	4611	Mezőgazdasági termék ügynö
5020	Gépjárműjavítás	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	4632	Hús-, húskészítmény nagykere	4623	Élőállat nagykereskedelme
5030	Gépjárműalkatrész-kereskede	5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	4636	Cukor, édesség nagykereskede	4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres
5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	5123	Élőállat-nagykereskedelem	4661	Mezőgazdasági gép, berendez	4632	Hús-, húskészítmény nagykere
5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber	4634	Ital nagykereskedelme
5134	Ital nagykereskedelme	5132	Húsáru-nagykereskedelem	4719	Iparcikk jellegű bolti vegyes k	4636	Cukor, édesség nagykereskede
5211	Élelmiszer jellegű vegyes kisk	5134	Ital nagykereskedelme	4941	Közúti áruszállítás	4638	Egyéb élelmiszer nagykereske
5244	Bútor, háztartási cikk kiskere	5136	Cukor-, édesség-, pékáru-nagy	5010	Tengeri személyszállítás	4661	Mezőgazdasági gép, berendez
6024	Közúti teherszállítás	5138	Egyéb élelmiszer-nagykereskedelem			4675	Vegyí áru nagykereskedelme
		5154	Vasáru-nagykereskedelem			4677	Hulladék-nagykereskedelem
		5188	Mezőgazdasági gép nagykereskedelme			4719	Iparcikk jellegű bolti vegyes k
		5246	Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem			4752	Vasáru-, festék-, üveg-kiskeres
		6024	Közúti teherszállítás			4941	Közúti áruszállítás

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Csongrád megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
112	Zöldség, dísnövény termelése	112	Zöldség, dísnövény termelése	113	Zöldségféle, dinnye, gyökér-, g	113	Zöldségféle, dinnye, gyökér-, g
123	Sertéstenyésztés	123	Sertéstenyésztés	910	Kőolaj-, földgáz-kitermelési s	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	1120	Kőolaj-, földgáz-kitermelési s	1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény	146	Sertéstenyésztés
1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1392	Konfekcionált textiláru gyárt	1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény
1533	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	1587	Fűszer, ételízesítő gyártása	2312	Síkúveg továbbfeldolgozása	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo
1551	Tejtermék gyártása	2612	Síkúveg továbbfeldolgozása	2320	Tűzálló termék gyártása	2320	Tűzálló termék gyártása
1587	Fűszer, ételízesítő gyártása	2626	Tűzálló kerámiatermék gyártá	2342	Egészségügyi kerámia gyártás	2342	Egészségügyi kerámia gyártás
1600	Dohánytermék gyártása	2852	Fémmegmunkálás	2562	Fémmegmunkálás	2562	Fémmegmunkálás
1752	Kötéláru gyártása	2923	Nem háztartási hűtő, légállap	4221	Folyadék szállítására szolgál	4221	Folyadék szállítására szolgál
1772	Kötött, hurkolt pulóverfélék gy	4013	Villamosenergia-elosztás, -ke	4334	Festés, üvegezés	4611	Mezőgazdasági termék ügynö
1930	Lábbeligyártás	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tak	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tak
2466	Máshova nem sorolt egyéb ve	5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	4623	Élőállat nagykereskedelme	4623	Élőállat nagykereskedelme
2511	Gumiabroncs, gumitömlő gyá	5123	Élőállat-nagykereskedelem	4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	4631	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres
2513	Egyéb gumitermék gyártása	5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykeres	4632	Hús-, húskészítmény nagyker	4661	Mezőgazdasági gép, berendez
2621	Háztartási kerámia gyártása	5132	Húsáru-nagykereskedelem	4649	Egyéb háztartási cikk nagyker	4669	Egyéb m.n.s. gép, berendezés r
2622	Egészségügyi kerámia gyártás	5154	Vasáru-nagykereskedelem	4652	Elektronikus, híradás-technik	4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber
2626	Tűzálló kerámiatermék gyártása			4674	Fémáru, szerelvény, fűtési ber	7219	Egyéb természettudományi, m
2812	Fém épületelem gyártása			4754	Villamos háztartási készülék kiskereskedelme		
5111	Mezőgazdasági termék ügynöki nagykereskedelme						
5131	Zöldség-, gyümölcs-nagykereskedelem						
5154	Vasáru-nagykereskedelem						
6021	Menetrendszerű egyéb szárazföldi személyszállítás						
6521	Pénzügyi lízing						
7110	Gépkocsikölcsönzés						

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból

Békés megye

2000		2007		2008		2010	
Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 03	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat	Teaor' 08	Ágazat
111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonafélék, egyéb, máshova	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv	111	Gabonaféle (kivéve: rizs), hüv
130	Vegyes gazdálkodás	112	Zöldség, dísnövény termelése	146	Sertéstenyésztés	141	Tejhasznú szarvasmarha teny
141	Növénytermelési szolgáltatás	121	Szarvasmarha-tenyésztés	150	Vegyes gazdálkodás	146	Sertéstenyésztés
1511	Húsfeldolgozás, -tartósítás	123	Sertéstenyésztés	1012	Baromfi-hús feldolgozása, tart	150	Vegyes gazdálkodás
1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	124	Baromfitenyésztés	1039	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldo	161	Növénytermesztési szolgálta
1513	Hús-, baromfi-hús-készítmény	130	Vegyes gazdálkodás	1071	Kenyér; friss pékáru gyártása	1011	Húsfeldolgozás, -tartósítás
1531	Burgonyafeldolgozás	141	Növénytermelési szolgáltatás	1729	Egyéb papír-, kartontermék gy	1013	Hús-, baromfi-hús-készítmény
1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	1512	Baromfi-hús feldolgozása, tart	1812	Nyomás (kivéve: napilap)	1071	Kenyér; friss pékáru gyártása
1823	Alsóruházat gyártása	1571	Haszonállat-eledelel gyártása	2453	Könnyűfémöntés	1091	Haszonállat-eledelel gyártása
2611	Síkúveggyártás	1581	Kenyér, friss tésztaféle gyártá	2562	Fémmegmunkálás	4621	Gabona, dohány, vetőmag, tak
2613	Öblösüveggyártás	2753	Könnyűfémöntés	2830	Mezőgazdasági, erdészeti gép	4623	Élőállat nagykereskedelme
2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	2932	Egyéb mezőgazdasági gép gyá	4611	Mezőgazdasági termék ügynö	4632	Hús-, húskészítmény nagyker
3614	Egyéb bútorgyártás	5111	Mezőgazdasági termék ügynö	4621	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme		
5111	Mezőgazdasági termék ügynö	5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	4623	Élőállat nagykereskedelme		
5121	Gabona-, vetőmag-, takarmán	5123	Élőállat-nagykereskedelem				
5123	Élőállat-nagykereskedelem	5132	Húsáru-nagykereskedelem				

Megjegyzés: társasági adóbevallást készítő cégek adatai, a legnagyobb adófizető cégek adatai nélkül

Forrás: NGM-IKF számítás a ClusterCoop projekt adataiból